

61/629/МЕД.ЧБ.

ИЗДАТЕЛ

научно списание за книгата

година XII

2010 / бр. 4

- ⇒ ДРУЖЕСТВОТО НА ВОЕННИТЕ ПИСАТЕЛИ И ВОЕННИТЕ ПУБЛИЦИСТИ В ОПИТИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ИЗДАТЕЛСКИ ДЕЙНОСТИ (1945–1949)
- ⇒ СОЛИДНИ ПОЕТИЧНИ КНИГИ ИЗМЕРВАТ ТВОРЧЕСКОТО КРЕДО НА ПЕТКО БРАТИНОВ
- ⇒ КНИЖОВНОСТ И ИСТОРИЧНОСТ В РЕPERTOARA НА ЕДИН ВЕСТНИК В НАЧАЛОТО НА ДЕМОКРАТИЧНИЯ ПРЕХОД
- ⇒ МАРА КИНКЕЛ – ЕДИН СВОЕОБРАЗЕН „СОЦИОЛОГ-ЛИТЕРАТОР“
- ⇒ БАЛКАНСКИТЕ ПЪТИЩА И БРОДОВЕ НА ГЕОРГИ ГРОЗДЕВ
- ⇒ СПОМЕНИ ЗА ЕДНА БУДИТЕЛКА НА БЪЛГАРСКИЯ ДУХ
- ⇒ ОТ ПИЕДЕСТАЛА НА ГОДИНТЕ
- ⇒ БИБЛИОТЕЧНИТЕ ПОЛИТИКИ ДНЕС
- ⇒ С НАУЧНА ЗАДЪЛБОЧЕНОСТ И ТВОРЧЕСКИ ОТКРИТИЯ ДВЕ НОВИ КНИГИ ОТ СТЕФАН КОЛАРОВ
- ⇒ ИЗСЛЕДВАНЕ ВЪРХУ ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКАТА БИБЛИОГРАФИЯ
- ⇒ АПОСТОЛИ НА ИНФОСФЕРАТА (НАБЛЮДЕНИЕ НА ЦЕННОСТИТЕ)
- ⇒ КНИГА С РАЗСЕКРЕТЕНИ СПОМЕНИ НИЩИ МИСТЕРИИТЕ И ЯЗВИТЕ НА ДЕМОКРАТИЧНИЯ НИ ПРЕХОД

ИЗДАТЕЛСТВО

ДИРЕКТОР

проф. д.и.к.н. Стоян Денчев

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Главен редактор

доц. д-р Лъчезар Георгиев

проф. дпн Пламен Легкоступ

проф. дин Иван Стоянов

доц. д-р Стефан Коларов

проф. дфн Мария Младенова

Графичен дизайн

Иван Иванов

Технически редактор

Райна Карабоеva

Коректор

Цветанка Рашкова

Научни консултанти

проф. дфн Ани Гергова

проф. д-р Анчо Калоянов

ISSN 1310-4624

5000 Велико Търново
ул. „Теодосий Търновски“ № 2,
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

1784 София
бул. „Цариградско шосе“ № 119
Университет по библиотекознание и
информационни технологии

НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА

ГОДИНА XII, № 4, 2010

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ

И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. д-р Лъчезар Георгиев. ДРУЖЕСТВОТО НА ВОЕННИТЕ ПИСАТЕЛИ И ВОЕННИТЕ ПУБЛИЦИСТИ В ОПИТИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ИЗДАТЕЛСКИ ДЕЙНОСТИ (1945–1949)	2
Здравка Шейретова. СОЛИДНИ ПОЕТИЧНИ КНИГИ ИЗМЕРВАТ ТВОРЧЕСКОТО КРЕДО НА ПЕТКО БРАТИНОВ	9
Докт. Стела Асенова. КНИЖОВНОСТ И ИСТОРИЧНОСТ В РЕPERTOARA НА ЕДИН ВЕСТНИК В НАЧАЛОТО НА ДЕМОКРАТИЧНИЯ ПРЕХОД	13
Доц. д-р Жоржета Назърска. МАРА КИНКЕЛ – ЕДИН СВОЕОБРАЗЕН „СОЦИОЛОГ-ЛИТЕРАТОР“	24
Проф. дфн Мария Младенова. БАЛКАНСКИТЕ ПЪТИЩА И БРОДОВЕ НА ГЕОРГИ ГРОЗДЕВ	30
Весела Василева. СПОМЕНИ ЗА ЕДНА БУДИТЕЛКА НА БЪЛГАРСКИЯ ДУХ	35
Весела Василева. ОТ ПИЕДЕСТАЛА НА ГОДИННИТЕ	36
Докт. Яница П. Димитрова. ВЪТРЕШНО-ГАНИЗАЦИОННИТЕ КОМУНИКАЦИИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ЗА СЛУЖИТЕЛИТЕ	39
Д-р Николай Палашев. ОБЩЕСТВЕНАТА КОМУНИКАЦИЯТА КАТО СОЦИАЛЕН ФЕНОМЕН	45
Докт. Марина Миланова. СЪВРЕМЕНИ ПРОБЛЕМИ НА КНИГОИЗДАВАНЕТО ЗА ЧЕТЕНОТО И ГЛОБАЛНАТА МЕДИЙНА МЕТАМОРФОЗА	48
Проф. дфн Иванка Янкова. БИБЛИОТЕЧНИТЕ ПОЛИТИКИ ДНЕС	51
Лилия Кулевска. С НАУЧНА ЗАДЪЛБОЧЕНОСТ И ТВОРЧЕСКИ ОТКРИТИЯ. ДВЕ НОВИ КНИГИ ОТ СТЕФАН КОЛАРОВ	53
Николай Поппетров. ИЗСЛЕДВАНЕ ВЪРХУ ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКАТА БИБЛИОГРАФИЯ (Рецензия)	56
Николай Василев. АПОСТОЛИ НА ИНФОСФЕРАТА	59
Доц. д-р Лъчезар Георгиев. КНИГА С РАЗСЕКРЕТЕНИ СПОМЕНИ НИЦИ МИСТЕРИИТЕ И ЯЗВИТЕ НА ДЕМОКРАТИЧНИЯ НИ ПРЕХОД (Рецензия)	61

ДРУЖЕСТВОТО НА ВОЕННИТЕ ПИСАТЕЛИ И ВОЕННИТЕ ПУБЛИЦИСТИ В ОПИТИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ИЗДАТЕЛСКИ ДЕЙНОСТИ (1945-1949)

Доц. д-р **Лъчезар Георгиев**

В края на 40-те години на XX век Дружеството на военни писатели и военни публицисти в България, като неправителствена и формално стояща встризи от държавните институции организация, прави опити да преодолее все по-силния натиск от страна на правителствата у нас за отстраняване на инакомислещите и вкаране на българската интелигенция в норми и поведение, продиктувани от новата общественополитическа система. Поведението на военописателската структура е на пръв поглед лоялно към новата власт, но независимо от многократните уверения и включението на офицерски състав от военни писатели и военни публицисти, някои от които на отговорни държавни служби и особено към политическия отдел на военното министерство, все пак на повечето дружествени членове – бивши царски офицери, се гледа с подозрение, правят се опити за прочистване на редиците, възпира се участието на дружеството в Камарата на народната култура и Комитета за наука, изкуство и култура. Изглежда, жестоката гражданска война, независимо от привидното спокойствие на повърхността, продължава да тлеет и в съдбоносния преходен период – края на 40-те–началото на 50-те години¹.

В една опасна за оцеляването на родната ни интелигенция ситуация Дружеството на военни писатели и военни публицисти прави няколко опита за приобщаване към новите условия. Организирана е академична дейност чрез изнасяне на рефератите „Български проблеми“ от Петко Пеев, „Военно художествена литература“ от Илия Мусаков, „Войната“ от Никола Агънски, „Война и политика“ от полк. Ламби Данаилов, но като цяло работата на дружеството през 1945 и началото на следващата година се развива „под знака на военни и политически събития през годината“². Съставът на управ-

ителното тяло включва: ген. Ив. Кинов – председател, ген. Христо Стойков – подпредседател, ген. Владимир Кецкаров – подпредседател и Никола Агънски – подпредседател, а също и четирима съветници – П. Попзлатев, В. Юруков, полк. Л. Данаилов и Ант. Раззуканов; както и дългогодишния касиер Петко Пеев³. В самия отчетен доклад за изминалата 1945 г. се признава, че част от избраните в ръководството „са много заангажирани било служебно, било в нашия политически и обществен живот“, от което ръководството на дружеството е „несъзнателно спъвано да изпълни своите задължения“⁴. Вижда се, че самото управително тяло има за председател и зам.-председатели – с изключение на зап. майор Никола Агънски, действащи висши военни, които обаче са заети със собствените си дела и затова са проведени само осем заседания през годината. Отчетена е острата необходимост от собствено издание: „2. Печатен орган на д-вото – идеята за свой орган и нуждата от него е изразена и в самия устав. Нуждата от свой печатен орган вече се чувствува, особено след поставеното начало на учебната година. Тая нужда беоловена и от управителното тяло и тя бе разгледана от него. Но и тук, както и при много други хубави идеи, на преден план изпъкнаха материалните възможности. Въпросът за осъществяване на тая идея се отложи докато финансовите възможности на д-вото позволяват това.“⁵. Намерението обаче е да бъдат събрани достатъчно средства, които да позволят издаването на собствен печатен орган⁶.

На 28 март 1946 г. по време на общото годишно събрание на дружеството е избрано ново управително тяло в състав ген. Иван Кинов, ген. Владимир Кецкаров, Димитър Азманов, Петко Пеев, Илия Мусаков, д-р Донко Донков, ген. Христо Стойков, полк. Георги Джумалиев и Димитър Кираждиев, а

също и трима запасни членове – полк. Илия Илиев, Дамян Калфов и майор Недев. В проверителния съвет влизат Йордан Венедиков, Добри Попов и Панайот Антонов⁷. Вижда се, че ръководството отново е оглавявано от висши военни на действителна служба и от запасни офицери. Положителна роля изиграва включването отново в ръководството на Илия Мусаков, дългогодишен участник в издателските процеси в сферата на военните печатни комуникации, на когото ще се разчита за създаване на печатен орган на дружеството. Наличието на щатни висши офицери изглежда е осигурило известна подкрепа, тъй като в протокол № 52 за проведеното на 18 март 1946 г. заседание на управителното тяло в редакцията на *Библиотека Наши времена* /бившата редакция на *Библиотека Прослава/* се отбелázва „получена помощ от Щаба на войската“ в размер на 70 000 лева⁸. По време на общото събрание е изльчена комисия в състав Петко Пеев, Илия Мусаков, Стефан Пейков и майор Валентин Караваинов, която да проучи възможностите за издаване и списание и тя излиза с доклад в заседанието на управителното тяло, проведено на 8 април 1946 г. в редакцията на *Библиотека Наши времена*, по време на което по първа точка е решено: „*A. Приема по начало да се почне издаване на списание. Б. Първият брой да излезе през септември т.г. В. Да се пристъпи към подготовките работи, като още в следното заседание се избере редакционен комитет, който да пристъпи към подробностите и докладва на управителното тяло.*”⁹

Няколко месеца по-късно, на 24 юни 1946 г. в редакцията на *Библиотека Наши времена* се провежда заседание под председателството на ген. Владимир Кецкаров и в присъствието на Ил. Мусаков, полк. Джумалиев, Д. Азманов, д-р Донков, Д. Кираджиев и П. Пеев, като по първа точка след станалите разисквания се взема решение да бъде основан фонд „Печатни издания“, като първата вноска в него в размер на 80 000 лева ще се внесе от предвидената в дружествения бюджет за тази цел сума за издаване на списание¹⁰. Отбелязват се и целите на фонда: „осъществяване преди всичко идеята за списание на д-вото, а след това поставяне и други издателски задачи, когато размерите на фонда позволяват това.“¹¹ Определена е комисия, в която влизат ген. Вл. Кецкаров, Д. Азманов и Ил. Мусаков, натоварена да изработи правилника за фонд „Печатни издания“ и да го докладва в насроченото за 11 юли 1946 г. общо събрание в сградата на Военноиздателския фонд¹². Преди това обаче, на 1 юли с.г., в редакцията на *Библиотека Наши времена* се провежда ново заседание на дружественото упра-

вително тяло под председателството на ген. Хр. Стойков и с участието на Ил. Мусаков, полк. Джумалиев, д-р Донков, Д. Кираджиев и П. Пеев, на което е докладван правилникът на фонда „Печатни издания“, но тъй като комисията, изльчена да подготви правилника за самото списание, още не е готова с доклада си, а „*двата правилници трябва да бъдат в хармония*“, решение не се взема и приемането се отлага за следващо заседание¹³.

Едва на 4 ноември 1946 г. в редакцията на *Библиотека Наши времена* се провежда заседание на управителното тяло на дружеството. То започва със ставане на крака, което е знак за почит към паметта на неотдавна починалия член зап. ген. Добри Попов, след което по втора точка секретарят докладва как тричленна комисия е посещавала лица, набелязани за спомоществователи на списанието и как се е установило, че навсякъде те са се отзавали с готовност да подкрепят почина на дружеството¹⁴. На 11 ноември 1946 г. в същата редакция се провежда ново заседание на управителното тяло под председателството на ген. Вл. Кецкаров и в присъствието на Илия Мусаков, Димитър Азманов, Георги Джумалиев и Петко Пеев, на което се дискутира член по член правилникът за списанието на дружеството и той се приема по принцип, като се оставя време да се приеме на следващо заседание в окончателен вид¹⁵. По същия начин бива приет и правилникът на фонда „Печатни издания“¹⁶, който също е оставен за окончателно приемане в заседанието, което се провежда седмица по-късно.

Така двата правилника биват приети в завършен вид с цялостния им текст и записани в протокол № 68/ 18 ноември 1946 г., сега под председателството на Илия Мусаков, и с участието на Д. Азманов, Г. Джумалиев, д-р Донков, Д. Кираджиев и П. Пеев¹⁷. В заглавието на първия документ е упоменато и името на новото списание: „*Правилник за редактирането и издаването на списанието „Война и политика“*“ – орган на д-вото на военните писатели и военните публицисти в България“, което според първия параграф е собственост на дружеството¹⁸. В правилника са записани целите на „Война и политика“:

„*A. Да застъпва и свободно разглежда основните въпроси, върху които почива изграждането и развитието на войската и които по-специално интересуват нашата народна отбрана.*

B. Да разглежда обществено-политически проблеми и въпроси, където могат да имат отражение или непосредствена връзка с народната отбрана.

C. Да бъде връзка между свободната обществена мисъл и отговорните фактори по въпросите на народната отбрана.

Г. Да насърчава всестранното развитие на военнохудожествената литература.”¹⁹

В третия параграф на правилника се посочват трите източника за издръжка на списанието – абонаментът, рекламиата и дружественият фонд „Печатни издания”, докато следващият параграф регламентира периодичността – на първо време списанието ще излиза тримесечно, с четири книжки в годината, като се уточняват и месеците – февруари, май, септември и декември²⁰. В параграф пети се цитират издателските параметри на изданието: „Обемът на всяка книжка е четири печатни коли с формат 1/16 от 70/100.”²¹ В шестия параграф се уточнява тематичната структура на отделите в списанието – **военно-политически, военно-научен, военно-художествен, военна писменост в нашето минало и до днес, преглед на нашия и чужд военен печат, военна библиография у нас и в чужбина, критика, организационен и из живота на дружеството**²².

В параграф седем се отбелязват органите за редактиране и издаване на списанието – редактор, редакционен съвет, управително тяло на дружеството, а в параграф осем – правата и задълженията на самия редактор²³. Те са следните:

„А. Редакторът се определя от Управителното тяло между членовете на д-вото.

Б. Той е непосредственият ръководител и отговорник за списанието от момента на подготовката за всяка книжка, до нейното отправяне за предназначението си.

В. Съставя план за всяка книжка и потърсва съответния материал от сътрудниците.

Г. Преглежда постъпилия материал, потърсва още ако е необходимо за размера на списанието, предава по-значителните и технически статии на съответните рецензенти.

Д. Изиска от сътрудниците и рецензентите в определен срок възложените работи.

Е. Докладва на редакционния съвет всички постъпили статии заедно с писмените мнения на рецензентите и със своите писмени бележки за всяка една статия.

Ж. Води протоколната книга на редакционния съвет.

З. Привежда подбрания материал в подходящ за печатане ред.

И. Полага грижи за добрия вид на списанието както редакционно, тъй и в техническо отношение.

К. Съставя списък на сътрудници за разните отдели на списанието. Полага грижи за привличане вешни, авторитетни...[нечетливо – Л. Г.] сътрудници.

Съставя списък на компетентни и отзивчиви към нуждите на редакцията рецензенти и обезпечава тяхното сътрудничество.

Списъците на сътрудниците и рецензентите се одобряват от редакционен съвет.

Л. Взема необходимите предварителни мерки за навременното излизане на всяка книжка от списанието и отговаря за това.

М. Взема мерки и следи за навременното експедиране на списанието.

Н. Възлага му се грижата за пропагандиране на списанието чрез пресата и с всички възможни средства.

О. Редакторът получава възнаграждение за отдельна книжка. Размерът се определя от годишния бюджет на списанието.”²⁴

Тези доста обстоятелствено описани служебни ангажименти всъщност в детайли проследяват цялата редакционна подготовка на списанието за печат и дори неговия пласмент. Както се вижда, редакторът е в ролята на мениджър, изльчен от редакционния съвет, но и натоварен с определени практически задачи – привличане на компетентни рецензенти и възлагане на рецензии и отзиви за по-сложните материали, особено онези, които имат специализиран характер. Регламентират се общите редакционни дейности, които тук включват не само елементи на литературно и езиково-стилова редакция, но засягат определено и други функции – на техническия редактор и на оформителя, каквито дружеството не може на този етап да си позволи. От друга страна, редакторът в случая е и в ролята на технически сътрудник и протоколчик на заседанията на редакционния съвет. Трябва да изпълнява и задачи за разпространението на списанието. Един от най-трудните ангажименти обаче е набирането на качествен материал и осигуряването на постоянни и добри сътрудници. Зад подготовката на правилника на сп. „Война и политика” стоят опитният редактори от Военноиздателския фонд зап. кап. Илия Мусаков и дружествените членове майор Венелин Караиванов и зап. майор Стефан Пейков, подкрепя ги и професионалният опит на редактора на библиотечната поредица *Прослава* (продължила под името *Наши времена*) зап. майор Петко Пеев.

В правилника на списанието – девети параграф, биват регламентирани важни права и длъжности на редакционния съвет, осигуряващи ритмичен и надежден издателски процес. Този съвет включва трима представители от състава на дружеството, които се определят от управителното тяло и най-малко един от тях „изхожда” от неговия състав. Единият е председател, а другите двама са членове на

редакционния съвет, а от този тричленен състав се изльчва и самият редактор на „Война и политика”²⁵. Заседанията се свикват, съобразно необходимостта, от председателя на редакционния съвет, както и по доклад на редактора, като в дневния им ред следва да бъдат разглеждани постъпилите материали, писмените мнения на рецензентите и бележките на редактора. Съветът заема своя позиция върху всяка статия, както и върху всеки повдигнат въпрос, но ако се наложи, то съветът би могъл да преразглежда своето становище чрез възлагане на становище, изготвено от втори рецензент²⁶. Добрата организация в дейността на редакционния съвет предполага и предварително разпределение между тримата членове на съвета за основно проучване, както и подпомагане работата на редактора, ако той срещне „непреодолими спънки”²⁷ – днес няма основание за съмнение, че през онази бурна и опасна за оцеляване на родната ни интелигенция епохи такива спънки и заплахи са витали на всяка крачка.

Един много важен проблем също трябва да се разрешава от редакционния съвет – хоноруването на сътрудниците, рецензентите и коректорите. За целта се съставят тарифи за авторските възнаграждения под формата на хонорарни таблици, утвърждавани от управителното тяло на дружеството.

Предвижда се още редакционният съвет да изиска от авторите известни поправки, съкращения или допълнения, а също се регламентира правото на редактора да извърши „известни по-малки поправки и стилистични изглаждания”²⁸. Внимателният прочит на текста, както и на целият фонд на дружествения архив подсказва, че зад тези идеи стоят предимно двамата опитни редактори Илия Мусаков и Петко Пеев, които са били считани и за най-подгответните за работата на редакционния съвет. Стилистично погледнат, със спецификата на своя синтаксис и своеобразна стилистика, текстът на правилника за „Война и политика” носи нещо от творческите похвали на писателя и редактора Илия Мусаков, комуто се възлагат от дружественото ръководство и други издателски и редакционни задачи непосредствено след основаването на *Дружеството на военните писатели в България* през есента на 1942 г.

Всъщност редакционният съвет извършва мониторинг над целия издателски процес, свързан с производството на списанието – следи за редакционното му изчистване, за добрия му графичен облик, проследява своевременното му отпечатване и разпространение. На самия редактор също не се спестяват критичните оценки по отношение на „намерените опущения”, съветът му препоръчва взе-

мане на необходимите мерки за отстраняване, в случай на нужда²⁹.

На редакционния съвет още се вменява в задължение финансова отчетност – петнадесет дни след приключване на абонаментната година се представя отчет за редакционните разходи, постъпления, подготовкя се и проектобюджетът за новата абонаментна година³⁰.

В правилника за работата на списанието се уточнява и обстоятелството, че длъжностите в редакционния съвет са почетни и членовете не получават възнаграждение с изключение на редактора, но в случай, че абонаментната година приключи с чиста печалба, то управителното тяло на дружеството е в правото си да отпусна известна сума на членовете на този съвет³¹.

Отново на редакционния съвет се дава правото да решава всички не посочени в правилника въпроси, от чието решаване зависи доброто редактиране, безупречният технически вид и най-широкото по възможност разпространение на списанието³². При непреодолими пречки обаче съветът се обръща за съдействие към управителното тяло на дружеството, което осъществява и контрол над цялостната дейност, свързана с редактирането и издаването на списанието³³. За целта „управителното тяло посочва из своята среда член делегат, който обединява върховното ръководство като върху редакцията, така и върху изданието и администрирането на списанието. Член делегатът разрешава всички въпроси, повдигнати от редакционния съвет било веднага, било след доклад на управителното тяло” и наред с това той „ръководи и управлява фонда „Печатни издания”³⁴.

На практика чрез личността на член-делегата се осъществява и редакционната политика на списанието. В неговия правилник е записано, че член делегатът дава директиви на редакционния съвет за насоките, които трябва да следва редакцията на изданието и изразява свои полезни за нея препоръки; дава му се също възможност за предварителен преглед на материала от първия брой, а също и да изслуша подробен доклад, изготвен от редактора³⁵. Контролът, упражняван от член делегата върху редакцията, се простира не само върху тематичната линия – нещо повече, той урежда администрацията на списанието в рамките на определения бюджет, а три седмици след като привърши кампанията по абонамента, предава на дружественото управително тяло общ отчет за изминалата абонаментна година и общ проекто-бюджет за следващата абонаментна година³⁶.

Ръководството на дружеството разглежда и приема бюджета на списанието и ако той се окаже недостатъчен, особено през първата годишнина, редакционният съвет и член-делегатът следва да поискат допълнително средства към него. От своя страна фондът „Печатни издания“ към дружеството на първо време трябва да снабди списанието с необходимите оборотни средства и да покрие евентуалните първоначални дефицити³⁷. Но след утвърждаването на списанието евентуалната печалба се разпределя от управителното тяло в три основни направления – за засилване на самия фонд, за засилване на дружествената каса и за възнаграждение на члена-делегат и редакционния съвет³⁸. По този начин се предвижда мотивация на ръководния аппарат, натоварен с управленските, административните и редакционните дейности в общия контекст на издателската работа по изданието.

Предвижда се и упражняване на финансов контрол чрез проверителния съвет на дружеството, като за забелязаните нередности своевременно се уведомява управителното тяло³⁹.

В правилника се предвижда още, че при прекратяване излизането на списанието всички суми трябва да бъдат предавани на фонда „Печатни издания“; инвентарът и материалите – на управителното тяло на дружеството⁴⁰.

Както се вижда, клаузите на правилника за редактирането и издаването на сп. „Война и политика“ предполага една солидна организационна структура, добро управление и контрол, които да отговарят на целите и задачите на самото дружество. Предвижда се списанието не само да се самоиздържа, но и да излезе на печалба – очевидно тук опитните редактори на военни издания, някои от които имат дългогодишна практика във Военноиздателския фонд, имат предвид уреждането, списването и издаването на такива успешни списания в сферата на военните печатни комуникации като „Български воин“, „Родолюбие“, „Нашата конница“, „Военен журнал“, „Прослава“. На първо време е решен дори проблемът с недостига на средства, като дружеството урежда собствен фонд.

Така в заседанието на 18 ноември 1946 г. с протокол № 68 бива приет и „Правилник на фонда „Печатни издания“ при дружеството на военните писатели и публицисти в България“⁴¹. Този правилник съдържа 13 члена. Основната цел на фонда е да финансира издаването на печатния орган на дружеството, както и на други издания, за които се появява възможност, а също да издава и трудовете на дружествените членове, ако те отговарят на неговите изисквания⁴².

Така формулирани, целите на фонд „Печатни издания“ подсказват, че в случая се има предвид изграждане на собствено издателство, чието начало ще се постави с издаване на дружественото списание и ще продължи с други издания – сборници, авторски книги на членовете на Дружеството на военните писатели и военните публицисти. Тъй като дружеството работи в непосредствена близост и осъществява комуникации с Военноиздателския фонд, то е очевидна и близостта с някои негови структури и управленски решения.

По отношение на набирането на средства, подобно на Военноиздателския фонд, и фондът „Печатни издания“ основно набира средствата си от *субсидии*, предвидени в дружествения бюджет, от други доходи, от *приходи на изданията си*, но и от *помощи и дарения*, направени от страна на държавни и обществени институти и частни лица, като и чрез *лихвите по внесени в кредитни учреждения суми*⁴³.

В раздела „Управление и контрол“ (чл. 4 – чл. 8) изрично се посочва, че фондът „Печатни издания“ се управлява от управителното тяло чрез изльчения от неговия състав член-делегат, който е същата фигура на изльчен от дружественото ръководство член делегат по издаването на списанието (отбелязан и в правилника за списанието)⁴⁴. В случай на „засилване на фонда и разширение на неговите служби“ се предвижда назначаване и на специални служебни лица, свързани с неговото обслужване. Освен това общото събрание на дружеството определя субсидията за неговото подпомагане. Отчетността върху фонда заедно с отчетите на управителното тяло на дружеството се извършва от неговия проверителен съвет, който е упълномощен да проверява и сметките на самия фонд два пъти годишно, като докладва пред общото дружествено събрание⁴⁵. В чл. 8 обаче е записано, че управителното тяло следи развитието на фонда, определя и набавя необходимите му средства, и по този начин пряко отговаря неговото състояние⁴⁶. Все пак в чл. 11 са записани за управленските правомощия: „Член делегатът, като има предвид директивите на управителното тяло на д-вото и като се съобразява с бюджета на фонда и с бюджета на списанието на д-вото, ръководи управлението на фонда.“⁴⁷ Постановката на чл. 12 е, че сумите по фонда се внасят в Българска земеделска кооперативна банка, а в последния чл. 13 се указва⁴⁸, че при ликвидация на фонда се постыпва съгласно чл. 38 от устава на дружеството⁴⁹.

С незначителни промени правилниците за създаване на фонд „Печатни издания“, за списанието на дружеството и за архива на членовете на дру-

жеството се приемат в работата на извънредното общо събрание на дружеството, проведено на 5 декември 1946 г. в библиотечната зала на Военноиздателския фонд (протокол № 4)⁵⁰.

Колкото и да е било обаче силно желанието на управителното тяло, а и на дружествените членове, идеята за списание „Война и политика” остава нереализирано. Причината е прозаична – липса на хартия. Но не бива да забравяне, че хартия по това време се отпуска с предимство на държавните и национализираните издателства, които скоро ще заработят по единен държавен план на социалистическата държава. В отчета на управителното тяло на дружеството за 1947 г., в третия раздел „Културна дейност” – в/ *Печатен орган и печатни издания*, се изразява съжаление за неосъщественото издаване на сп. „Война и политика”: „Въпросите със средствата, редакционния състав, печатането и пр. бяха задоволително разрешени, но списанието не можа да излезе, поради неотпускане на хартия. При все това Упр. тяло в желанието си да създаде условия за една по-дейна културна дейност на членовете си, планира издаването на два сборника със статии. В единия сборник се предвиждаше да се разгледат въпросите от военно-научен и обществен характер, а в другия да се изнесат творби от военно-художествен характер. Средствата, както и редакционният състав за издаване са осигурени, но поради липса на хартия и тези печатни издания не можаха да излязат. Междувременно Упр. тяло изльчи от своя състав една тричленна комисия начело с председателя, която посети съответните места, за да изложи целите на печатните издания и да помоли отпускането на хартия. Но поради недостатъчно количество хартия и наличността на сегашните военни издания, където членовете могат да поместват своите статии, такава не бе отпусната.”⁵¹

Усилията на дружественото ръководство се потвърждават от писмо на неговия председател и секретар до министъра на Информацията и изкуствата, в което се изтъква, че за нуждите на Дружеството на военните писатели и военните публицисти в България и за членовете му ще бъде необходима хартия „най-малко 10 тона за цялата 1947 година”, като се предлага нейното отпускане да става на части, като ръководството се ангажира „за всеки отделен случай” да съобщава „конкретно вида и формата на необходимата хартия” и дори изразява готовност: „Ще се постараем нашите искания за цялата година да не надвишават общото количество от 10 тона, което би ни се отпуснало” и се изразява надежда, че ще се оцени правилно „значението на военната книжнина и ще се направи необходимото,

за да не бъде тя спъната само поради липса на хартия.”⁵²

Такова разрешение е отказано. Осуетено е и влизането на дружеството в *Камарата на народната култура* и нейния приемник – *Комитета за наука, изкуство и култура* с председател Вълко Червенков, независимо от „направените посещения от председателя на меродавните фактори, на които бе изпратени и специално изложение, изработено от управителното тяло”⁵³. Изтъкват се „формални и законодателни причини”⁵⁴. Опитите и през следващите две години ще бъдат напразни. На 11 април 1950 г. ръководството се събира за последен път с предложение за саморазпускане на дружеството⁵⁵, което е потвърдено в годишното събрание на 28 април 1950 г. В доклада на ген. Вл. Кецкаров пред общото годишно събрание се изтъква, че някои от членовете на дружеството вече членуват в Съюза на журналистите, а други са направили постъпки за приемане в Съюза на научните работници и Съюза на писателите, а самото Министерство на вътрешните работи настоятелно препоръчва неговото разтуряне, „зашто не може да се търпи едно дружество, което не проявява деятелност”⁵⁶. На 16 октомври 1950 г. ликвидационната комисия извършва последната процедура⁵⁷, разпределя остатъците от наличните средства и слага край на едно благородно и родолюбиво начинание. Тоталитарната държава се нуждае от послушни и предани дейци, които да утвърждават метода на социалистическия реализъм, да възвеличават вожда и партията, а една немалка част от някогашните царски офицери в качеството си на военни писатели и публицисти не са се вписвали в този процес, независимо от декларациите за съпричастност и опитите за обновяване на дружествения състав.

БЕЛЕЖКИ

¹ Неотдавна в едно свое есе-коментар проф. Михаил Константинов написа впечатляващи думи, обобщаващи резултатите от борсовишкия преврат в Русия, които според автора скоро достигат България, минават през войнишкия бунт 1918 г., септемврийския метеж от 1923 г. и атентата в църквата „Света Неделя” през 1925 г. и променят „зарина и за лошо България, която се потапя в безсмислена и жестока 36-годишна война. Да, няма грешка, толкова трае гражданская война у нас, от 1919 до 1955 г., когато са унищожени последните огнища на горянска съпротива. А според някои тази война е даже още по-дълга. Всъщност дали тя не тлеет под никаква форма и до днес?”. // Константинов, М. Българският ноември. Как важни събития слагат от-

печатък върху националната съдба. // Монитор, № 3994, 12 ноем. 2010.

² ДВИА, ф. 42 А1, оп. 1, а. е. 4, л. 12 (Оригинал. Машинопис. Отчет на управителното тяло на д-вото на воените писатели и военни публицисти в България за 1945 г.).

³ Пак там, л. 11.

⁴ Пак там, л. 11.

⁵ Пак там, л. 13.

⁶ Пак там, л. 13.

⁷ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 1, а. е. 4, л. 61.

⁸ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 2, а. е. 2, л. 52 (Оригинал. Ръкопис. Протоколна книга на дружеството на воените писатели и воените публицисти в България. Протокол № 52 / 18 март 1946 г.).

⁹ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 2, а. е. 2, л. 54 (Оригинал. Ръкопис. Протоколна книга на дружеството на воените писатели и воените публицисти в България. Протокол № 54 / 8 април 1946 г.).

¹⁰ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 2, а. е. 2, л. 61 гр. (Оригинал. Ръкопис. Протоколна книга на дружеството на воените писатели и воените публицисти в България. Протокол № 63 / 24 юни 1946 г.).

¹¹ Пак там, л. 61 гр.

¹² Пак там, л. 61 гр. –62.

¹³ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 2, а. е. 2, л. 62 гр. (Оригинал. Ръкопис. Протоколна книга на дружеството на воените писатели и воените публицисти в България. Протокол № 64 / 1 юли 1946 г.).

¹⁴ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 1, а. е. 2, л. 63 гр. (Оригинал. Ръкопис. Протоколна книга на дружеството на воените писатели и воените публицисти в България. Протокол № 66 / 4 ноем. 1946 г.).

¹⁵ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 1, а. е. 2, л. 64–64 гр. (Оригинал. Ръкопис. Протоколна книга на дружеството на воените писатели и воените публицисти в България. Протокол № 67 / 11 ноем. 1946 г.).

¹⁶ Пак там, л. 64–64 гр.

¹⁷ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 1, а. е. 2, л. 64 гр. (Оригинал. Ръкопис. Протоколна книга на дружеството на воените писатели и воените публицисти в България. Протокол № 68 / 18 ноем. 1946 г.).

¹⁸ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 2, а. е. 2, л. 65 (Оригинал. Ръкопис. Протоколна книга на дружеството на воените писатели и воените публицисти в България. Протокол № 68 / 18 ноем. 1946 г.).

¹⁹ Пак там, л. 65.

²⁰ Пак там, л. 65 гр.

²¹ Пак там, л. 65 гр.

²² Пак там, л. 65 гр.

²³ Пак там, л. 65 гр.

²⁴ Пак там, л. 65 гр.–66.

²⁵ Пак там, л. 66.

²⁶ Пак там, л. 66 гр.

²⁷ Пак там, л. 66 гр.

²⁸ Пак там, л. 66 гр.

²⁹ Пак там, л. 66 гр.

³⁰ Пак там, л. 67.

³¹ Пак там, л. 67.

³² Пак там, л. 67.

³³ Пак там, л. 67.

³⁴ Пак там, л. 67–67 гр.

³⁵ Пак там, л. 67 гр.

³⁶ Пак там, л. 67 гр.

³⁷ Пак там, л. 67 гр.

³⁸ Пак там, л. 68.

³⁹ Пак там, л. 68.

⁴⁰ Пак там, л. 68.

⁴¹ Пак там, л. 68–69.

⁴² Пак там, л. 68–68 гр.

⁴³ Пак там, л. 68 гр.

⁴⁴ Пак там, л. 68 гр.

⁴⁵ Пак там, л. 68 гр.

⁴⁶ Пак там, л. 69.

⁴⁷ Пак там, л. 69.

⁴⁸ Пак там, л. 69.

⁴⁹ ДВИА, 42 А1, оп. 1, а. е. 1, л. 30 (Оригинал. Печатно. Устав на Дружеството на воените писатели в България). Цитираният чл. 38 от същия устав постановява: „Когато дружеството престане да съществува всички имоти и фондове на дружеството се предоставят на Военно-книгоиздателския фонд”, което още веднъж потвърждава органичната връзка между двете институции.

⁵⁰ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 2, а. е. 2, л. 171 гр.–178 гр. (Оригинал. Ръкопис. Протоколна книга на дружеството на воените писатели и воените публицисти в България. Протокол № 4 / 5 декември 1946 г.).

⁵¹ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 1, а. е. 7, л. 28 (Оригинал. Машинопис. Отчет на управителното тяло на Дружеството на воените писатели и публицисти в България за 1947 год.).

⁵² ДВИА, ф. 42 А1, оп. 1, а. е. 6 , л. 34 (Оригинал. Машинопис. До Господин министра на Информацията и изкуствата, 19 март 1947 г.).

⁵³ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 1, а. е. 7, л. 28 (Оригинал. Машинопис. Отчет на управителното тяло на Дружеството на воените писатели и публицисти в България за 1947 год.).

⁵⁴ Пак там, л. 28.

⁵⁵ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 2, а. е. 2, л. 101 гр. (Оригинал. Ръкопис. Протоколна книга на дружеството на воените писатели и воените публицисти в България. Протокол № 104 / 11 април 1950 г.).

⁵⁶ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 2, а. е. 3, л. 6 (Оригинал. Машинопис. Доклад на Управителния съвет на Дружеството на воените писатели и публицисти в България пред Общото годишно събрание – 1950 год.).

⁵⁷ ДВИА, ф. 42 А1, оп. 2, а. е. 2, л. 102 (Оригинал. Ръкопис. Протоколна книга на дружеството на воените писатели и воените публицисти в България. Към: протокол № 104. Документът е с дата 16 октомври 1950 г.).

СОЛИДНИ ПОЕТИЧНИ КНИГИ ИЗМЕРВАТ ТВОРЧЕСКОТО КРЕДО НА ПЕТКО БРАТИНОВ

**В края на 2009 г. в София се честваха 70 години
от рождениято на поета**

Здравка Шейретова

Петко Христов Братинов е български поет, роден на 13 септември 1939 г. в село Горна Росица, община Севлиево, принадлежащо тогава на Великотърновски окръг, а сега – на Габровска област.

Основно образование получава в родното си село, след което продължава обучението си във великотърновската Търговска гимназия. Поради преместване на родителите му, завършва средното си образование в Добрич. Отбива военната си служба и започва да следва право, но се отказва и завършва специалност Българска филология в СУ.

П. Братинов има публикувани стихотворения и журналистически материали още по времето, когато е ученик. Автор е на 14 книги със стихотворения и поеми. Сред известните му стихосбирки са: „Движение“, „Полюси“, „Траектория“, „Предимство“, „Привлечен от свещта“, „Насаме с далечината“, „Небето в мене“, „Самозашита“, „Гнездо над пропастта“, „Смъртта на огъня“, „Вкусът на пепелта“, „Почти без изход“, „Обратни мисли“, „Преди съзлата да застине“. Негови стихотворения са превеждани на руски, френски, английски, испански, арабски, унгарски, полски, чешки, монголски и др. Носител е на престижни литературни награди. Петко Братинов е работил във вестниците „Народна младеж“, „Пулс“ и „Литературен фронт“, списание „Български воин“, Радио София. Бил е директор на Националния литературен музей, а също така и дългогодишен директор на издателство „Български писател“. Понастоящем поетът е председател на Творческия фонд на Съюза на българските писатели.

„Движение“ е първата му книга със стихове, излязла през 1966 г., издадена от „Народна младеж“. Предговорът, написан от Младен Исаев, е озаглавен „Първата ражба на един талант“. Книгата е № 63

от поредицата на библиотека „Смяна“, посветила се да публикува първите книги на млади автори.

Тя е с твърди корици, в тираж 2000 екземпляра. До този момент там са издадени и първите книги на българските поети: Веселин Ханчев, Божидар Божилов, Климент Цачев, Евтим Евтимов, Георги Джагаров, Любомир Левчев, Първан Стефанов, Дамян Дамянов, Георги Струмски, Андрей Германов, Кръстьо Станишев, Колю Севов, Владимир Ки-

рицов, Недялко Йорданов, Борис Вулжев, Лиляна Михайлова и др.

Книгите от тази поредица, обикновено съдържащи 5 печатни коли с формат 65x93/32, се отличават с шрифт, чиято намалена четивност, вследствие на малкия кегел, донякъде се компенсира от по-високата му пътност. Няколко стихотворения от тази стихосбирка, като "Трезвост" например, се превръщат в емблема не само за тогавашната епоха, но и за самия поет:

*Двета карамфила
на паважа
светеха
със росните си мигли.
щяха непременно
да ги смажат
никой
не поsegна да ги вдигне.*

*Аз ги взех.
Не питах паметта си.
Кой ги е захвърлил
през нощта.
Стига
предразсъдъци за щастие!
Вземат се
и хвърлени цветя!*

Това е времето, когато младият поет, още като студент, работи на минимален хонорар в отдел "Поезия" към вестник "Народна младеж". Там има възможността да сътрудничи на поета Дамян Дамянов.

По-късно започва работа на щат в Радио София, завеждащ седмичното предаване „Хоризонт – радиостанция на младежта“, излъчвано всеки вторник по I-ва програма на радиото. В следващите години предаването се нарича „Хоризонт на вълните на младостта“.

Стиховете на Петко Братинов от този период, както и години след това, свидетелстват за съпротивата на твореца срещу диктатурата на властта и потъпкването на човешките ценности. Стихотворението „Увереност“ от цикъла „Искаме да живеем“ е изява на свободомислието и увереността на поета в бъдещото разкрепостяване на човешката личност от ограниченията на наложените фалшиви взаимоотношения. Лирическият герой убедено заявява, че е близо денят, когато заедно с любимото момиче ще се разхожда в Ню Йорк, ще пише „весели стихотворения по стъклата на небостъргачите“, усещайки полъха на свободата, ще търси увереност и подкрепа в свободното слово.

Той е един от първите поети, които пренасят полето на балканското поетическо съзнание на американска територия. В десидентското по дух сти-

хотоврение "БАРИКАДИ" творецът се опълчва срещу ретроградността на системата, която се опитва да упражнява тотален контрол върху човешкото поведение чрез табелите "Целуването – забранено!". Поетическото послание е, че в света няма нищо важно и по-естествено от младостта и любовта и затова те не бива да се забраняват:

*Но иначе сме прави.
Време е
светът да се научи
всичко да превръща
във любов!*

В края на 1967 г. нетърпимата обстановка в Радио София го принуждава да напусне работа. Преди това, в реч на симпозиум по време на една радиоекспедиция до Сибир в бившия СССР, П. Братинов си е позволил да защитава тезата, че България не е "Задунайска република" и няма да се превърне в такава. Пет години остава без работа, преживявайки от нищожни хонорари и подаяния на близки приятели. През този труден период, през 1971 г. той все пак успява да се преобри да се отпечата в издателство "Народна младеж" втората му книга "ПОЛЮСИ". Въпреки твърдите корици, тя е доста по-камерна и с по-минорно настроение от предишната стихосбирка.

През 1974 г. излиза следващата му книга "ТРАЕКТОРИЯ", издадена от "Български писател". Многократното връщане на ръкописа от редакция "Поезия" на същото издателство вдъхновява поета да отбелязва с резки върху врагата на редакцията всеки пореден отказ. Тази игра на нерви продължава близо 3 години. Основанията за отхвърляне са мрачната тоналност и липсата на възхвала и възторг от социалистическото строителство в България. Едва когато завеждащ главен редактор на отдел "Поезия" става Иван Милчев, ръкописът е оценен по достойнство. Разпореждането е – книгата да бъде отпечатана веднага.

По това време Петко Братинов работи в редакцията на вестник "Пулс", където по-късно отново е в конфликт и е принуден да напусне поради свободолюбивия си дух. Следващата му книга "ПРЕДИМСТВО" с редактор Надя Кехлибарева излиза през 1977 г. отново в издателство "Български писател". През това време Петко Братинов завежда литературния отдел на сп. "Воин". И там отново му дават въпроса в коя действителност живее и няма ли най-после да напише нещо за възхода на реалния социализъм – за заводите, за Кремиковци, за Априлския пленум. И в тази книга поетът остава верен на себе си, за което свидетелстват силните строфи в "Опит за бягство", "Полунощно посвещение на поезията", "Небесен вятер", "Обратни мисли", "Надпис над снега".

Жената е една внезапна нощ.
Или нощта е истинска жена.
Но винаги
и в двете се потъва
с едно и също чувство за обреченост.
“Небесен сияние”, и в “Обратни мисли”:
Ти беше обаятелна река
със много здрави бентове пред себе си.
Но те един след друг
се разрушиха
от мътната ти страсти
за бързина.
Свободна си пред мене,
но си плитка.
И който иска, може да прегази
навсякъде през твоята вода.

Пред жената Петко Братинов се прекланя с една особена мъжка екзалтираност, която е и двояка: от една страна – като преклонение пред тайната обреченост пред физическата женска красота, от друга – като мъжка възискателност, претендираща за една чиста и непорочна женска същност.

В “Опит за бягство” отново е изявил своя волен дух, избягащ лесните пътеки, неискаш да бъде между спокойствието на розите, а в центъра на страстите, но рано или късно разбира, че идва промяната:

“И ето ме сега среци скалата на промяната.
Мъхът на мойте мисли е полепнал върху севера.”
И идва времето, в което трябва да събира само себе си
“по здравните места
на разпилиято единство”.

През 1978 г. П. Братинов вече оглавява отдел “Поезия” във в. “Народна младеж”, където през 60-те години е работил на хонорар.

“САМОЗАЩИТА” излиза през 1980 г. от издателство ЦК на ДКМС под редакцията на Евтим Евтимов. Тя е част от поредицата “Библиотека Поколение”, където се печатат първите избрани произведения на изявени творци. И един от тях е Петко Братинов. Книгата е с твърди корици, с тираж 1500 броя.

В нея са отпечатани стихотворения, непубликувани до този момент в нито едно издание. Това са творби, отхвърляни от редакциите заради определени символи и образи, неприемливи за тогавашните литературни властници.

“ПРИВЛЕЧЕН ОТ СВЕЩТА” (София, издателство “Български писател”, 1982), е с редактор Надя Кехлибарева. Книгата е с твърди корици, излязла в тираж 4113 екземпляра.

За тази книга поетът споделя: “Много отдавна исках и се надявах да отпечатам тези свои стихове

и накрая се получи”. Книгата започва с поемата “Възискателност към корена”, в която Петко Братинов отново се опитва да ни направи съпричастни към своите самотни битки в живота, към размислите си за цената на кръвта, да ни приюти към философското общуване със самия себе си, за да подчертава отново, че силната и творческа личност от глутницата скучна доброволно се отърва.
И после се превръща в единак.

В тази книга са поместени “Тайно посвещение”, “Преди първата слана” – едни от най-хубавите любовни стихотворения, в които природата се превръща в своеобразен съучастник на поета. Съмнението, болката и страхът от възможната загуба на любимата, достигат кулминация във въпроса :

От себе си как да те пазя?... Звездата ми грешна
едва се държи на небето
и може да капне в пръстта.

Всички сме грешни, само любовта е праведна, и затова поетът си отговаря:

И нека останем в мъглата
на тази опасна интимност.

В мъглата животът прилича на праведен сън.

“НАСАМЕ С ДАЛЕЧИНАТА” излиза през 1983 г. в издателство “Народна младеж”, отново под редакцията на Евтим Евтимов. Книгата е с твърди корици и тираж 4000 екземпляра. В нея присъства едно от най-силните му стихотворения “Роса под миглите”.

Чрез поетичния образ на нощта творецът внушава идеята за осъзната необяснима магия на собствената си същност:

Молете слънцето да чака.
Молете го да не изгрява.

Упойка е нощта за мене.
Упойка свидна и красива.

Книгата завършва с поемата му “Синът ми по следата на кръвта”, в която с бащина любов дава напътствия на сина си да живее със свободен дух и без озлобление.

Опасна е стремителната злоба,
превърната в камшик
за отмъщение.
Отричам, но не мразя!... Свободата ми
отдавна дразни
видните нищожества.

Наставлява го в живота:

*Не се откривай толкова!... Учи се
от котешките стъпки
на лъва.*

Лъвът не се привежда от безсилие.

И го моли да не наследява от баща си тази опасна чувствителност, тази нещастна отстъпчивост.

...И аз не искам ти да ме повтаряши.

Но не от ревност бащинска!... От милост!...

*От милост към живота ти невинен,
за който съм виновен страшно аз.*

През 1985 г. поетът е уволнен отново – този път от издателство “Народна младеж”. На партийно събрание си позволява остро да критикува писателите-номенклатурици на Политбюро, заради корупцията в писателските среди. Това естествено не се харесва на властимашите, поради което поетът отново остава без работа.

Следващата му книга “ГНЕЗДО НАД ПРОПАСТТА” излиза в София през 1989 г. в издателство “Български писател” с редактор Людмила Исаева. Твърди корици, тираж 1912 екземпляра. Книжното тяло, състоящо се от девет издателски коли, затваря между кориците представителна за неговата поезия извадка, подбрана по случай петдесетгодишнината му. Тя включва и пет негови поеми, излезли по-рано.

През това време Петко Братинов завежда отдел “Поезия” в едно от водещите литературни издания – вестник “Литературен фронт”.

Книгата „СМЪРТТА НА ОГЪНЯ“ (София, Български писател, 1994) е издадена с помошта на Акилина Вълчева, без данни за тираж. В нея поетът отново се връща към темата за свободата. В “Постоянство” тя е представена като преследвана жена, която се напълно се отдава, но не може да бъде притежавана завинаги.

Свободата не стана моя законна жена.

Свободата остана моя мистична любовница.

Те взаимно се любят, дебнат един друг, нараняват се, лекуват се:

Но за нищо на свeta няма да се венчаем.

Поетът, като всеки добър поет, притежаващ дарбата да бъде по-чувствен и чувствителен от другите, е разбрал, че няма абсолютна свобода и че самата свобода “поставя понякога непредвидени окови”. В “Наследство” ще изкриеци едно признание:

“Най-после – свобода, но закъсняла”

Като затворник, излизаш на свобода, но забравил как да я ползва:

*Защото между хищници живяхме.
И те родиха хищници!... Не вярвайте
в сълзливата им дневна доброта.*

“ВКУСЪТ НА ПЕПЕЛТА”, София, издателство “Български писател”, 1997, излиза с предговор от Пролет Каменова – преподавател по български език и литература. Изданието е солидно, в обем 15 печатни коли, съдържащо избрани стихове на поета, писани в периода 1960–1990 г. Тя отбелязва следното:

*“Наред с художественото маисторство –
няма нито една строфа, обслужваща дадена
конюнктура! И всичко звуци така съвременно,
като че ли е родено вчера”.*

През 1998 г. Петко Братинов е назначен за зам.-директор на Националния литературен музей, а стихосбирката е преиздадена през 1999 г.

След дълго прекъсване от почти 10 години, през 2006 г. Петко Братинов публикува нова стихосбирка “ПОЧТИ БЕЗ ИЗХОД”, излязла с грифа на издателство “Български писател” и с редактор Николай Петев. Емоционалният предговор от Тодор Велчев, съдържащ пикантни биографични подробности, е последван от 21 поетически къса, повечето от които са подредени в циклите “Интимни приливи” и “Природни знаци”. Освен програмните стихотворения “Ветерани” и “Милост”, интересни по форма са двете стихотворения от цикъла “Два квартета”. Разбира се, не липсва и задължителната поема, този път със заглавието “Потайности”.

През 2009 г. издателство “Сатори Ко” (буквално “просветление”) публикува последната засега книга на Петко Братинов “ПРЕДИ СЪЛЗАТА ДА ЗАСТИНЕ”. Неин редактор е Бойко Беленски, а тя е жанрово определяна като интимна лирика. Зад традиционните твърди корици, оформени в типична черно-червена стилистика, са поместени 40 стихотворения, сред които са върховите постижения на поета през годините.

В момента поетът е председател на Творческия фонд на Съюза на българските писатели.

Неговите почитатели и читателите му пожелават – още много юбилеи заедно да отпразнуват и още много нови стихове да излязат под перото на талантливия творец!

Бел. ред. Здравка Шейретова е поетеса, член на Дружеството на писателите в гр. Плевен и член на УС на СБНП, библиотекар в Столична библиотека. Възпитаник е на катедра „Библиотекознание и масови комуникации“ при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

КНИЖОВНОСТ И ИСТОРИЧНОСТ В РЕПЕРТОАРА НА ЕДИН ВЕСТНИК В НАЧАЛОТО НА ДЕМОКРАТИЧНИЯ ПРЕХОД

Докторант Стела Асенова

Регионален седмичник „Синьо време”, подобно на издавания политически вестник на БСП – в. „Движение”, се издава в защита на партийните интереси на своите създатели. Той се разпрострява в цялата бивша Ловешка област (на територията на областите Ловеч, Велико Търново, Габрово, Севлиево, Плевен и др.). Неговото седалище е с център Велико Търново. „Синьо време” се печата в ИПК „Абагар” – Велико Търново под фирмен № 385. Появява се за първи път на 14 декември 1990 г. През годините ще прояви своите силни и слаби качества, което ще се отрази върху всички издавани регионални вестници до този момент в старата столица. С появата си се разпространява на формат А3. За разлика от своя конкурент и политически опонент „Движение”, редакционният му екип изписва имената си, като в периода на съществуване той ще се променя периодично. Първоначално негов директор е Валентина Камбурова, а главен редактор е Величка Тодорова. Заместник-редактори на седмичника са Здравко Пеев и Ружа Велчева.

Отличава се още в самото начало с добре подбрани и прилежно подредени статии, коментари, рубрики, рецензии, анализи и социологически изследвания. Вниманието ще се привлича също така с добре разположените реклами материали за стоки и услуги.

Още в самото начало откриваме историчната и книжовната тема, които вестникът бърза да покаже на своята аудитория, на специално посветената страница, без излишни заглавия и призови за тях. Излиза първата публикация, под формата на отзив на В. Петрова и Р. Николова¹, „Слово разделно”, посветено на 60-годишния юбилей на писателя Антон Дончев, където неговите читатели споделят това радостно събитие. Началото с тази публикация дава повод да се оцени добре работещият културен отдел на вестника още при стартирането му.

През 1991 г. изданието вече започва да се печата формат А2. Особен интерес представляват две статии – първата засяга историчността и е посветена на годишнина от рождението на българският революционер Христо Ботев². Тя е с автор Румяна Димитрова – „Истината е свята. Свободата е мила”. В нея авторката показва на обществеността една огнена реч на Ботев, поместена във възрожденския емигрантски вестник „Дума на българските емигранти”, г. 1, бр. 1, 10 юни 1871 г.

За първи път в същия брой на „Синьо време” се открояват стихове, кратки разкази и анекdoti, посветени на новата политическа реалност, с осмиване на опозицията. По този повод за първи път тук срещаме постоянната хумористична рубрика „Сатирична редакция”³, придружена със закачливите карикатури, като първоначално тяхен автор е Красимир Цоловски.

Една интересна статия показва малко известни и любопитни факти около личността на Борис III⁴. Тя привлича със рубриката „Малко известно” и голямо заглавие „Цар Борис III – един от дарителите на фонда на Историческия музей във Велико Търново”. В краткото историческо обобщение се посочва, че става дума не за какво да е дарение, а за монети с много голяма историческа стойност от епохата на Античността.

От началото на първите броеве стартира постоянноната рубрика „Поезия”. Сред страниците откриваме много рецензии, посветени на проблематика на книгите⁵.

Темата за книжовността се среща и в политическа статия „Социалистическата идеология като примитивна религия”, като тук става въпрос за т. нар. *Изстрадани книги*. В публикацията се изяснява как книгата „Фашизмът” на Желю Желев при първото си издание бива проучвана заради идеологически уклони, как е спирано нейното изда-

ване, за да не оказва влияние, и как всъщност е четена „*с наслада от едни и с изненада от други*“⁶. Второто издание излиза в първите месеци след демократичните промени и получава необходимото одобрение от обществеността (Желев, Ж. Фашизмът (totalитарната държава). С., Издателство на БЗНС, 1990. 365 с.).

И отново в същия брой на седмичник „Синьо време“ – с темата за историчността, която вестникът все по-често ще отразява върху страниците си, е свързано заглавието „*Борис Трети в спомените на Султана Рачо Петрова*“⁷. В статията е представена книгата на С. Р. Петрова – „*Из мойте спомени*“. Описано е с характерната краткост и богата съдържателност на авторката нейно пътуване до Скопие и среща с тогавашния престолонаследник Борис Трети. В тази кратка среща се казва как той има симпатиите на българския народ и много скоро ще поеме властта от своя баща Фердинанд. Статията се изготвя от Б. Цветанов.

От брой 7 читателите се запознават с новата рубрика във седмичник „Синьо време“ – „*От брой в брой*“, където е представен „*Босненски дневник*“ на Лъчезар Георгиев. В поредицата се описват епизоди от неколкомесечния престой на тогавашния журналист и оркестрант, като в неговите пътни бележки биват изобразени автентични впечатления за обществено-политическата обстановка в разпадаща се Югославия⁸. Същевременно авторът разкрива върху страниците на периодичното издание хубавите и лошите моменти от това свое пътуване в онази бурна част на Балканите, разказва за преживявания, за отношението спрямо българските гастербайтери, но и за първите възникналите етнически конфликти между сърби, мюсюлмани и хървати в началото на 90-те години на XX век.

Вестникът излиза в своя десети брой с още по-ясно изразена политическа насоченост, като това се забелязва в заглавния комплекс, и апелът, който се съдържа в него, е „*Синьо време очаква спонсори и дарители за предизборната кампания на СДС*“. Разположен е диагонално върху първа страница на вестника с ясен син цвят. В същия брой излиза интригуваща статия, в рубриката „*Мнения*“, от Румяна Николова „*Великотърновската митрополска библиотека – сто и двадесет години от нейното създаване*“⁹. Тя запознава обществеността с бъдещето на тази библиотека и наболелния проблем за липсвата на „*средства за назначаването на библиотекар...*“¹⁰. Най-големите грижи на Търновската митрополия са от финансов характер. Голяма подкрепа за излизането от духовната

криза се възлага на новооткрития Богословски факултет към Великотърновския университет, като по този начин библиотеката на митрополията ще е особено ценна за своите читатели – студентите, със старопечатните си книги – 824 броя, с „*Църковен вестник*“ (който се издава от 1900 г.) и притежава всички негови годишници до 1991 г., както и сп. „*Духовна култура*“ от 1920 до 1990 г. Авторката завършва статията си като апел и укор от страниците на вестника – „*Нима сега, когато се навършват 120 години от създаването на Великотърновската митрополска библиотека, събираните с толкова любов и труд редки издания, ръкописи, старопечатни книги, периодични издания, религиозна литература и др., трябва да стоят заключени и неизползвани?*“.

В следващите броеве на вестника Лъчезар Георгиев представя поредица от историческо-документални статии – сред тях е публикация по повод „*115 години от Априлското въстание*“, а особено впечатление имат документално-публицистичните му текстове с биографичен характер за известни в миналото личности, като малко познатия дотогава Минко Радославов, участник в Априлското въстание 1876 г. и след Освобождението народен представител, съратник на Стефан Стамболов. Подобен материал, отразяващ годишния юбилей от Априлската епопея, е в рубриката „*115 години от похода на Ботевата чета*“¹⁰, под заглавието „*Смъртта на войводата*“. Авторът Лъчезар Георгиев представя тази публикация на основата на извадки от намиращата се под печат тогава книга „*Бели пътища за праведниците*“ (впоследствие писателят променя заглавието и същата книга излиза под заглавието „*Два пъти окачван на бесилото*“ в София през 1992 г. от ВИК „Св. Георги Победоносец“). Разказва за вълнуващите спомени на Ботевия четник – търновец Сава Пенев, който е свидетел на последните мигове на войводата.

За първи път се появява във вестника и рубриката „*Книгопис*“, започната първоначално от Б. Цветанов¹¹. Показва на търновската и останалата общественост новите книжни издания, които ще се появят на книжният пазар, съпроводени с рецензии, даващи много обективни оценки за съдържанието и целта на създаването им. Една такава рецензия е направена за книгата „*Ясна мъгла*“ от Марин Круслев (днес директор на издателство „Слово“). Читателят на рубриката има възможност да се запознае с оригиналните пародии на М. Круслев. Отбелязва се, че това е най-добрата сатирична книга, която майсторът на пародиите показва на съвременната

аудитория. М. Крусов е автор на излезлия през 80-години цъкъл пародии под общото заглавие „Ясна мъгла“ и втората книжка от този род е „Малка настолна книга за мъже“.

За Деня на Славянската писменост – 24 май, „Синьо време“ посвещава специално място върху страниците си¹². От този брой стартира новата рубрика „Синева“. Тя включва стихове, кратки разкази на млади писатели, които правят своите първи крачки в това поприще. Тук за първи път ще срещнем разказ с висока художествена стойност „Музей сред чукарите“ от белетрист Л. Георгиев. Фабулата се развива около завръщането на емигрант, след дълго отсъствие в родния си край – тук този бивш офицер от царската армия на Борис Трети преживява отново спомените си, които го завладяват след толкова изминалите години. Като на кинолента преминават спомени за лица и болезнени събития, които са толкова драматични, че принуждават за дълги години генерал Станев да напусне родната си страна и след години да се върне отново, променен, помъдриял и болен от тъга по родната земя.

Нещо напълно непознато до този момент спира вниманието на читателската аудитория, като ѝ се предлага възможност за една среща по-отблизо с известния футболист Христо Стоичков. Това става чрез книгата „Стоичков – нашата обич“¹³. Неин автор е Стефан Николаев. В първата публикувана биография на тогавашния млад футболист се запознаваме с добре подредени епизоди от живота на този спортсмен, където всичко е в увлекателно поднесен стил. Вестник „Синьо време“ получава правото да рекламира тази първа документална книга с рецензията „Първата книга за Христо Стоичков“¹⁴. Откриваме подкрепа в лицето на неговите фенове, които са готови на всичко, за да я закупят и притежават в своята лична библиотека. Статията е продължение от брой 25 на седмичника. Тук също може да се проследи направеното споразумение между вестника и автора, че печатната медия е единствената, която вече със сигурност има уникалното право да прави реклама на документалната повест за именития български футболист.

Културният отдел на вестник „Синьо време“ представя нови публикации, където на своите страници отново разглежда историческата тема. В една от статиите се отразяват малко от известните факти за „Търновската връзка“ или „Зловещият Велики четвъртък на 1925 г. и ЦК на БКП. Великотърновци в атентата в катедралата „Света Неделя“¹⁵. Това историческо разследване

с автор Борис Цветанов, отразено във вестника, представя на културната общественост нови и непознати факти около атентата. Описва се връзката на извършителите с БКП, от една страна, и търновската следа. Събитието се смята за една от най-кървавите терористични прояви през онези години не само в България, но и в света. Така от страниците на „Синьо време“ се отправя сурова присъда към организаторите на най-жестокото покушение срещу държавен глава, станало причина да загинат десетки богоомолци в православния храм, в навечерието на един от най-светлите християнски празници, с тенденцията този акт да се отрази върху поколения българи. Седмичникът разказва за този исторически акт като продължение и в следващите си два броя. Посочва се обективно коя е търновската следа в него и се изписват имената на онези търновци, които са посрамили не само родния си град, а и оставят такава кървава диря след себе си за поколения напред – Георги Коев, Иван Паунов-Банката, Иван Миланов.

Започват да се наблюдават значителни промени във водената от вестника политика. Наближават поредните избори и цялото внимание на редакционния екип е заето с тяхното отразяване. Затова в страниците му все по-често намират място кандидатите на синята листа, а политическите коментари и анализи не спират. Не спира и работата на културния отдел на вестника, защото според неговите организатори и сътрудници, за културните акценти винаги има място, наред с водещите политически и икономически новини от региона и страната. Историческата тематика продължава да намира радушен прием. Подобен е изготвеният материал на Христо Харитонов „Ярка фигура в Българската възрожденска култура“, за 250-годишния юбилей от рождениято на Софоний Врачански. По този повод, след проведената научна конференция, е издаден нов сборник, посветен на този български възрожденец¹⁶. Сборникът е със заглавие „Софроний Врачански и проблемите на възрожденската ни култура (1739–1989 г). Доклади и съобщения от юбилейната научна сесия по случай 250-годишнината от рождениято на Софоний Врачански“. Книгата се издава от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и СНР – клон, В. Търново. В. Търново, 1990, 129 с.

Интересен пътепис разкрива красотата на един от най-красивите и неповторими европейски градове¹⁷. „Мюнхен – люлка на древна култура и изкуство“, с автор свещ. Веселин Йонов, разказва

върху основата на личните наблюдения и впечатления как история, религия, изкуство се преплитат и допълват взаимно.

С последното излизане на седмичника за 1991 г. са налице множество приятни и интересни за аудиторията публикации, с които се дават съвети, идеи, рецепти, размяна на опити между читателите за подготовката на празничната вечеря¹⁸.

С казаното дотук следва да обобщя, че вестник „Синьо време“ притежава добре организиран културен отдел, с което прави впечатление за значителното количество отразени нови заглавия на книги, публикуването на няколко пътеписа, поредици от разкази, специалните рубрики с хумористичните си произведения и рубриката „Синева“, която е първата крачка за мнозина млади поети и писатели. Историческите статии, материали, разследвания и други, посветени на годишнини, юбилеи, свързани с непознати или малко известни факти, изтъкват водещата роля на седмичника в неговото културно направление. Широката читателска аудитория, която е на територията на няколко общини в тогавашната Ловешка област, с голямо внимание следи изложената книжовна и историческа тема върху страниците на печатната медия през 1991 г.

От последния си брой от 1991 г. и в почти всички на 1992 г. се издава интересната *поредица от карикатури*, озаглавена „Големият удар“ с автор Христо Стоянов. Поредицата е документален комикс-роман в действие, предлагаш на читателското внимание много смях и забавление с чудатите си герои. Продължава да се списва и рубриката „Синева“. В първото издание на рубриката за 1992 г. е поместен вълнуващият разказ „Вечер за двама“ от Л. Георгиев¹⁹.

Отново голямо значение за вестника са историческите публикации. Първата от този род за 1992 г. е посветена от рождениято на големият български държавник Стефан Стамболов, придружена с голям снимков материал²⁰. Със заглавието „Стеван Стамболов (31. I. 1854 – 6. VI. 1895 г.) във фонда на Великотърновския музей“, музейните работници Тянка Минчева и Светлозара Станева показват непознати и вълнуващи снимки на този илюстриран български държавник, като интерес представляват непознатите фотографии, свързани със смъртта му; на тях може да се видят отрязаните ръце на Стамболов, илюстриращи жестокото зверско убийство, което е организирано над него в столицата. Втората фотография представя неговите три невръстни деца, застанали над гроба на своя

бща. В тези уникални и непознати до този момент фотографии е показана върховна скръб и безутешност.

Излиза поредният отзив „Още една полезна книга за Великотърновският край“ с автор Л. Георгиев, в който се представя новоизлязлата селищна монография „Патреш“ на Божан Георгиев и Рашко Христов. И в себе си тази книга съдържа приносни моменти и осветлява непознати страници от историята на Великотърновския край²¹.

В същия брой излиза кратка историческа статия със заглавие „Иванко“ и автор Георги Гавазов²². На читателите се припомня за съдбата на търновския болярин, станал убиец на цар Иван Асен I. Иванко се налага в политическия живот на страната ни в епохата на Средновековието като една от многото отрицателни личности и като авантюрист, завинаги отричан в народната памет и предмет на остри критични оценки в съвременната ни историография.

Седмичникът привлича читателска аудитория с публикуването на все по-нови и непознати разкази и поезия в постоянната си рубрика „Синева“, която се среща в отделни броеве.

По повод поредното честване на националния празник – 3 март, изданието излиза с много впечатляващи публикации по темата, посветени на Руско-турската война 1877–1878 г. и значението ѝ за търновци. Една от статиите заслужава по-голямо внимание при разглеждане отразяването на историческата тема. Изрично се посочва още в самото начало, че материалът се публикува за първи път – „Плевенчанинът Петър Иванов е бил в четата „Балкански лев“ от Л. Георгиев²³. От нея става ясно, че през Сръбско-турската война от лятото на 1876 г. мнозина българи се записват за участие като доброволци в споменатата чета. В личен архив Л. Георгиев открива сведения за този непознат българин от Плевен. Както посочва войводата Филип Тотю, П. Иванов „се отличил с мъжество...“, затова е заел достойно място сред участниците в „Балкански лев“.

От този брой вестникът се издава два пъти седмично, а не както до този момент, веднъж всеки петък.

Едно интервю с Димитър Наумов, водено от Надя Георгиева, представя новата книга с документално-исторически характер „Конвой“. Тя се издава от издателство „Аргес“ (1992). Това издание е създадено на базата на две папки с документи, който Д. Наумов е искал да публикува още през 70-те

години в книга със същото заглавие. Власти през онези години спира отпечатването ѝ, защото в документите имало компромати, които те не искали да стават обект на общественото достояние, като удавят имиджа на тоталитарната власт. Но веднага след 1989 г. авторът ги публикува в книгата „Конвой”²⁴.

С приятна визия за читателите си се появява празничният брой на вестника в Деня на славянската писменост – 24 май²⁵. Той показва на търновската общественост интересни публикации по този повод, сред които исторически статии, изтъквачи делото на двамата солунски братя Кирил и Методий. Книжната реклама започва също да играе важна и съществена роля при представането на новоиздадени заглавия. Например в същия брой на вестника от 24 май 1992 г. може да се открие на последната страница рекламен слоуган „*След дълго очакване най-после!*“ и последвалото съобщение „*Книгата „Апокрифни митове“ на издателство „Крах“ – Париж, е сред нас!*“²⁶. Показва се и официалният ѝ вносител – „ЕФ“ Тиас – А“, с което се приканват всички онези, които са чакали това издание да појви на книжния пазар, че то вече е факт и всеки, който проявява интерес към него, може да си го закупи. Въщност това е първата подобна книжна реклама на някое дългоочаквано издание, която вестникът прави на своите страници. За първи път от следващия брой в „Синьо време“ ще се среща новосъздената рубрика „*Поетичен салон*“, която, подобно на „Синева“, е създадена за младите поети и писатели, които за първи път се представлят пред аудитория²⁷.

Седмичникът продължава да впечатлява не само със сериозните си публикации, но и с кратките си анонси, един от които откриваме под надслов „*Изложба на книги с автограф*“ с автор Иван Милчев²⁸. В нея се показва как хората от Велико Търново могат да видят тези книги с автограф, подарени от видни личности в различни години, по различни поводи. Например там се отбелзват подарените „*Риторики*“ на Никола Пиколо за училището в града, „*Притчи Варлаамови*“ на М. Преображенски за читалище „Надежда“ и др.

Културният отдел на изданието в един от следващите си броеве помества на вниманието на читателите си две публикации. Първият е представяне на новата книга на социолога Петко Симеонов – романа му „*Света Петка Българска*“, придружена със снимка на изданието²⁹. Впрочем всички бъдещи представления на новоотпечатани книги, независимо от тематичната си насоченост, ще бъдат показвани със снимков материал от лицевата страна на кориците им. Интерес ще представлява пак на

същата страница и в броя рецензията на Христо Харитонов със заглавие „*Солта и пиперът са монетите за историята на древна Тракия*“³⁰. В нея той отбелязва новата и ценна книга „*Монетите на тракийските племена и владетели*“, от ст. н.с. I степ. д.и.н. Йорданка Юрукова, която поставя началото на седемтомната поредица „*Монетните съкровища от българските земи*“, издавана от държавното издателство „Петър Берон“ – София. Х. Харитонов изтъква предимствата на книгата, но посочва и отрицателните ѝ черти – как приложенията на монетите са рисувани, а не представени в цветни нюанси, за да се възприемат по-добре от читателите. Но въпреки това дава зелена светлина за книгата и я оценява като ценна и необходима за историческата наука.

В някои от броевете на в. „Синьо време“ откриваме отново разглеждането на книжовността и въпросите, свързани с нея. Такава е например статията „*Габровските книгоиздатели отварят нови прозорци в измъчената душа на съвремения българин*“ на Т. Полякова³¹. В нея се насочва създаването и лансирането на новите идеи и проекти, които са създали и ще създават двете нови издателска къщи „*Калпазанов*“ и *ДРП „Торнадо“* в Габрово. Главната им цел е да внесат в книгоиздателския бизнес графично и жанрово съдържание в своите издания, с което да спечелят своите бъдещи читатели. На 4-та страница в същия брой на вестника е включен поредният рекламен материал за новите книги, представени на българският пазар, които излизат от търновско издателство, със заглавието си „*Търсете новите издания на STN – Велико Търново*“³². Чрез този материал се рекламират дългоочаквани издания на новите разговорници, издадени на четирите най-предпочитани езика – руски, немски, английски и френски, и трите части на художественото произведение на Дейвид Морел – „*Рамбо*“. Впрочем това е и едно от първите печатни сведения от този период, които дават информация, че *STN* (System Telecommunication and Network – т.е. Системи за телекомуникация и мрежи) е първото великотърновско издателство в началото на демократичния преход, още преди да започнат да функционират набралите по-късно значителна издателска инерция издателства като Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, „*Слово*“, „*Абагар*“, „*Фабер*“. Впоследствие, вече след 1992 г., и *STN* ще смени името си на „*ПИК*“ – едно частно издателство с президент Бойка Мутафчиева, което работи успешно и до днес в старата столица.

Вестникът има и своя малък анонс „*Културни вести от Велико Търново*“ с автор Бисера Дживодерова³³. Тук откриваме поредния принос в творческото поприще на „младият писател Л. Георгиев“ с неговото издание „*Дом на кръстопът*“. Несъмнено, подчертава авторката на анонса, сборникът с разкази носи в себе си поредните душевни емоции, които излизат от душата на главните герои в книгата.

В следващия брой се представя поредната рецензия на Христо Харитонов за издание, имащо за цел да подпомогне работата на специалистите – нумизмати, а също така да поднесе на по-широката си публика един нов спектър от исторически сведения за финансовото състояние на старата столица през Средновековието. Поради този факт, рецензиията е озаглавена „*За монетите и паричното обръщение в Средновековно Търново е най-новата нумизматична книга*“³⁴ по повод на новоизлязлото изследване на н.с. к.и.н. Константин Дочев „*Монети и парично обръщение в Търново XII–XIV*“, написано със строг и премерен научен език.

В тази годишнина на вестника (1992), за първи път се публикува материал на Христо Харитонов „*Другият Царевец*“, който има характер на исторически пътепис³⁵. В него този историк пише за пътуване до град Червен, Русенска област, и разказва за своите впечатления там. Това, което го вдъхновява да направи своя пътепис, е невероятната прилика на крепостната система на средновековния Червен с търновския исторически хълм Царевец.

Третата рецензия е от Л. Георгиев „*Книга, която повдига националното ни самочувствие*“, в която среща читателите на „Синьо време“ с новото издание на Университетското издателство „Св. св. Кирил и Методий“ – „*Психология на българския народ*“ от Тодор Панов³⁶. С нея авторът на рецензиията пише, как патосът на родолюбец Т. Панов призовава на финала всяка майка, учителя, офицера, политика, писателя, да се съединят в общи усилия и това издание да намери място в личната библиотека на всеки един от нас.

В „Синьо време“ откриваме последната рецензия за тази годишнина. Тя отбелязва излизането на новото списание „*Проглас*“³⁷. Създадено е в помощ на всички направления на филологията и най-вече за специалистите, работещи по тези проблематики. С цел улеснение към онези, които желаят да го притежават, се предлага да направят своят абонамент чрез приложения във вестника талон.

Изданието завършва 1992 г. с много хумористични публикации и карикатури на Милен Топалов – поредицата „*Коледното прасе*“³⁸.

Първите броеве на седмичника срещат читателите си с редовната си рубрика *Рецензия*, където се отбелязва успехът на новоизлязлата книга на Лъчезар Георгиев „*Босненска рапсодия*“³⁹. Впечатляващата рецензия на Тодор Билчев „*Роман-рапсодия на трагизма и любовта*“ представя на четящата общественост новото заглавие на младия търновски писател и припомня накратко за негови предишни художествени книги от предходни години. Личи, че авторът на рецензиията много внимателно е проучил художественото произведение и не спира възхищението си от него. Той накратко разказва за събитията и развръзките около живота на героите в книгата, но загатва, че читателите сами най-добре ще открият вълнуващия край на романа.

За да се докаже, че не само София е център на печатните комуникации в България, а такива има в останалите големи градове на страната, където се развива и добре е застъпено университетско книгоиздаване, говори следващата статия на Л. Георгиев „*Издателството извън столицата*“⁴⁰. В нея се разкрива тайната на успехите на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ и не на последно място показва стремежа на търновския или провинциалния издател да остане незасегнат и независим от централните софийски издателства. Тук се показват ясно целите на новосформираната книгоиздателска структура към Великотърновския университет да се изправи в тежката и конкурентна битка и да докаже на бъдещите си потенциални клиенти, че е готово да се справи с предизвикателствата на новото време, като поднесе „разумно подбрана репертоарна политика, с привличане на достатъчно заглавия от български автори със стойностни книги, които скоро ще запълнят празнотата от сериозна литература – и научна, и научнопопулярна, и художествена...“ и продължава: „Нима провинцията е дала по-малко имена от столицата в литературната история на България...“. С този риторичен въпрос авторът подсказва – трябва ли да стоим безучастни пред големите „*болки и тревоги на българския автор*...“.

Вестникът не спира да впечатлява с интересните си хумористични шаркове на познати вече автори като Янислав Янков „*Зарезан*“, „*Цигарата*“ и „*Изход*“⁴¹, придружени с оригиналните и изпълнени с много хumor карикатури на Милен Топалов.

„Синьо време“ показва в рубриката си „*Отзиви*“ сборника разкази „*Коне в градината*“ на Йордан

Великов⁴². Отзвукът е на Янислав Янков, който поднася на бъдещите читатели един интересен фрагмент, изразен чрез разказите в нея, – усещане за свобода и красота.

По повод обесването на Апостола на свободата седмичникът „Синьо време“ излиза с поместена статия „*Мястото на Васил Левски в организирането на революционното движение в Търновския край*“⁴³. Неин автор е редовният сътрудник на вестника и музейен работник Тянка Минчева. Разкриват се ролята и етапите в създаването на движението БРЦК във Великотърновския край между 1870–1873 г., когато по време на третата си обиколка из българските земи Левски посещава Търново и по сведения на Христо Иванов-Големия, Танко Добрев и Христо Семерджиев е създаден местният революционен комитет, както и комитетите в околните селища. Със статията се показва значението на Търново като централно населено място, през което минават важни стратегически пътни arterии, така че тук се наследяват традициите на средновековната българска държавност и възникват важни комуникации през Възраждането, което е благоприятно за създаването на гъстата комитетска мрежа. Тя ще стане основата на бъдещото въстание, което подготвя Апостолът. Наличието на другите комитети в околните градове и села показва колко важно и въздействащо е било това подготвяно с голямо търпение и страст народно дело.

В същия брой историческата тема е включена в станалата традиционна рубрика „*Рецензия*“⁴⁴. Материалът, написан от университетския преподавател във ВТУ доц. д-р Радослав Мишев, е критичен коментар върху новата книга на младия търновски писател Л. Георгиев „*Два пъти окачван на бесилото*“. Книгата е представена на това място под заглавието „*Ботевият четник Сава Пенев – участник в националноосвободителното движение*“. В рецензиията си авторът уверява читателите, че създателят на тази книга умело и непоколебимо, „*по един чудесен начин е дозирал материала*“, с което това заглавие се превръща не само в особено ценно произведение за всички изследователи в тази област, но като цяло притежава добро структуриране и избистрена идея. Рецензиията е придруженена със снимков материал, където е показана корицата на изданието. Ще добавя, че книгата на Л. Георгиев „*Два пъти окачван на бесилото*“ възникнала излиза през 1992 г. от името на Военноиздателски комплекс „Св. Георги Победоносец“ – София, като първата ѝ част представлява

художественодокументален биографичен роман за живота на родения в Търново революционен деец от националното ни Възраждане Сава Пенев Ращев, но втората част е своеобразен документален сборник от негови снимки, факсимилиета на документи и писма, публикации в пресата, археографски източници от Българския исторически архив при НБКМ и Исторически музей – В. Търново.

Вестникът продължава с издаването на ценни сведения чрез статии, исторически материали и рубрики с новоизлезли книги, което показва силната страна на културния отдел на редакцията. Не на последно място читателите могат да се запознаят с интересни, правилно подредени публикации на всякакъв вид тематика, впечатляващи с добре подбраното тематично и жанрово отношение върху страниците на вестника. Тук не на последно място са отредените в „Синьо време“ водещи политически, обществено-икономически и социални новини от региона и страната, където с рубрики, статии, интервюта и коментари, дори статистически и други данни, се вижда трудният и бавен преход в страната ни и най-вече животът в провинцията. Интересното тук е, че вестникът акцентира на много съществени и важни статии, придружени със снимков материал, което повече говори за ежедневието на търновчани. И все пак, за да избегне сериозността на тези проблеми и да вдъхне повече оптимизъм на читателите си, изданието предлага на същите с хумор карикатури на Милен Топалов.

Несъмнено седмичникът се чете през онези години, в началото на демократичния преход у нас с нескрит интерес и продължава да вълнува с културната си трета страница. Отново рубриката „*Книгопис*“ се появява със заглавие „*Националното списание по краезнание навърши една година*“⁴⁵. Става въпрос за списанието „*Архив за поселищни проучвания*“ – излизало пред далечната 1939–1941 г. и възстановено през месец февруари 1992 г., откогато започва да излиза от името на Университетското издателство „Св. св. Кирил и Методий“. Авторът на материала Христо Харитонов отбелязва значението на списанието, прави преглед на неговите четири раздела, където намират място статии и изследвания, дали безпорен принос в развитието на краезнанието.

В процеса на работа с тази годишнина на вестника откривам в същия брой исторически коментар на Йордан Марков „*Това се случи преди половин век*“⁴⁶. В него се отбелязва, че поколенията не забравят благородната постъпка на цар Борис Трети

за спасяването на българските евреи. Влошаването на българо-германските отношения през 1942 г. е следствие от този акт и вероятно е причина за бързото отстраняване и гибелта на българския владетел година по-късно.

Един от следващите броеве спира вниманието отново на историческата тема, отразена върху страниците на вестника, но наред с това и по болезнения въпрос за лошото стопанисване на някои исторически паметници с национално значение за страната ни. Тя се вижда в специално подгответа рубрика „Родолюбие”, като статията спира вниманието върху тези наболели проблеми – „*Мъка по св. 40 мъченици*”⁴⁷. С думите, които ще цитирам тук „*Редом с другите въпроси, стои на дневен ред състоянието на снетите стенописи. Никой не знае точно къде се намират и при какви условия се пазят*”, техният автор Христо Харитонов разкрива все по-трагичното положение на тази така важна за нашата история църква, за лошото състояние, в което се намира години наред и за това, как преживяла годините на разкош и великолепие, на по-громи и безчестие, тя е оцеляла до наши дни, но никога, както пишат изследователи за нея, не се намирала в такова окаяно състояние, каквото е през 90-години на миналия век и дори в първите години на новото хилядолетие, когато търпеливо, но видимо се руши пред очите на съвременниците ни и чака поредните проекти, с които да се съживи в своята царственост (Такава, каквато е била през епохата на българските средновековни владетели, църквата бе възстановена едва през 2005 година).

Рубриката „Книгопис“ представя отново поредна научна книга⁴⁸. Тя привлича вниманието със заглавие на статията „*Нова книга от поредицата „Царевград Търнов“*”⁴⁹. Авторът Х. Харитонов представя резултатите от археологическото проучване на Царевец. В петия нов том се показват отбрани моменти от архитектурните съоръжения на Царевец през трите периода на съществуване – ранновизантийски, българско присъствие – XII–XIV век и период на османското владичество. Книгата е едно интересно изследване, което показва най-големите успехи на археологическите разкопки през 1966–1969 г.

В следващия си брой „Синьо време“ привлича със статията „*Книжна лавица*”⁵⁰. В нея Вася Терзиева разкрива пред читателите на седмичника как книжарниците в Търново отказват да приемат книгите на български автори.

Започва да се публикува и малката специализирана рубрика „*Преди 125 години*“. Първият ма-

териал, с който е представена на читателите си, носи заглавието „*Тайни документи за фонда на румънския кралски двор*” – от Лъчезар Георгиев⁵¹. В приложния материал става ясно как авторът ѝ в процеса на своята работа открива интересни и почти непознати у нас факти във вестниците, издавани през XIX век „Тромпия кърпацилор“ и „Телеграфул ромън“, които отразяват събитията по повод преминаването на четите на Стефан Караджа и Хаджи Димитър. Тук намират място и сведения за битката на четата на Филип Тотю при с. Върбовка през 1868 г., където легендарният войвода за първи път не само се изправя лице в лице с редовна, добре въоръжена турска войска, но и я побеждава. По повод преминаването на тези чети, Л. Георгиев пише за един секретен доклад на вицеконсул в Русе Мориц Калиш до германският канцлер Ото фон Бисмарк от 17 октомври 1868 г., с което се съобщава за недоволството на турското правителство от оказаната подкрепа на румънските власти към българския войвода Ф. Тотю. Материалът продължава и в следващия брой на вестника. Статията има определено историографски характер и сочи, че седмичникът предлага в културния си отдел както книговедски, така и исторически аспекти на редица малко познати, премълчавани и недооценени проблеми, свързани с националноосвободителното движение у нас.

Седмичникът навлиза все по-задълбочено в своеот добре познато културно поприще, отразявайки върху страниците си и други културни и вече добре познати културни рубрики, като „*Реликва*”⁵². Причината за създаването на публикацията е велико-търновският журналист Хр. Медников. Той нарича статията „*Посечената книга*“. И разказва вълнуващата история за книжовно, забравено от всички богатство, на което попада случайно в разрушаващия се храм „Св. Никола“, в едно от намиращите се в близост до Търново села, върху прашна и забравена от времето лавица. На едва четящата се първа страница се виждати избледнелите от времето букви „*Воскресеник*“. Книгата е създадена през 1847 г. в Букурешт от Никола Трендафилов-Сливненеца и съдържа 160 страници. Авторът пише: когато „*Прелиствах прерязаните ѝ страници и те ми зашинаха с пресиндал старчески глас*” – за събития от преди сто и петдесет години, когато бил основан храмът и тя е оставена там, оцеляла като по-чудо. Наречена е от автора „книга-мъченица“, защото е била спасена от мухъл и плесен. Хр.

Медникаров я предава на местния селски музей, за да бъде видяна от следващите поколения.

Сред най-хубавите четивни жанрове в изданието са фейлетонът и пътеписът. Първият фейлетон, отпечатан във вестника, е „*Процтално писмо*“ от Н. Господинов⁵³.

Тук ще се срещнем и с един от най-интересните пътеписи, които са публикувани във вестника. Те намират своето място в специално подгответа за целта рубрика „*Записки от едно пътуване*“ и в него техният автор в продължение на няколко броя ще разказва за „*Истанбул – градът на парадоксите*“⁵⁴. Показани са невероятни случаи и преживявания на хората, взели участие в това пътуване, а всички описани факти и анекdoti не са измислени или украсени от Л. Георгиев, за да направи четивото по-интересно за аудиторията си. Всичко в него е достоверно. Пътуването до нашата съседка Турция, което става през пролетта на 1992 г., не само увеличава читателското внимание, но го прави да изглежда още по-красиво и екзотично, защото е направено в годините на прехода, когато хората могат вече да пътуват по непозволени до този момент места, смятани за непознати и недостъпни, но все пак не са много онези първи журналисти и изследователи, дръзнали да пресекат доскоро невидимата забранителна линия между два различни свята.

Редакционната колегия и най-вече културният отдел на вестника подбират много внимателно и белетристиката. Присъства вестникарският разказ. Един от тях привлича с интересното си съдържание. – „*Чужди очи*“ на Йордан Великов⁵⁵ разказва за главния си герой, който предусетва наблизаващата смърт и разбира, че е време да се подготви за нея, но обграден от самотата, осъзнава някои грешки от преминаващия покрай него живот и прави оценка на всичко това, което го кара да се замисли, че никога не е обичал и не е бил обичан. До този момент, когато изживява своята любов и докато неговото сърце „засънува, без да заспива своя последен сън“, огряно от това, което не е изпитвал дото в младостта си. Интересна е съдбата на самия автор – журналист и писател. Напуснал регионалния вестник „Борба“, където дълги години е работил като журналист, той заболява от неизлечима болест и си отива от света сякаш с отворени очи, неволно свързан по съдба със своите тъжни герои от времето на прехода.

С брой 25 от 7 юли 1993 г. приключва издаването на вестника под заглавието „*Синьо време*“.

Той се връща на книжния пазар след кратка пауза но с нова, по-modерна за времето си визия и с новото име „*Времена*“. Интересът към него очевидно не спада, тъй като тиражът се запазва, а и редакторският екип си остава същият с малки промени, но качествената работа на културният отдел показва една силна стратегия, която води несъмнено до много положителни страни и ще помогне на изданието да се задържи на конкурентният пазар още дълго време.

С казаното дотук следва да отбележа, че регионалният седмичник „*Синьо време*“ се появява на пазара като ответна реакция на седмичника на социалистите от БСП за великотърновски регион – в. „*Движение*“, но ако първоначално той е печатен орган на Съюза на демократическите сили, впоследствие си остава *независим седмичник*. Широката палитра от жанрове в „*Синьо време*“ – политическите коментари, беседи, анализи, анкети от всякакво естество, интервюта, рубрики, карикатури говори за открыти и в много случаи, за отстояване на безкомпромисни демократични позиции. Но преди всичко културните публикации имат решаващо значение за приятния тематичен и графичен облик на вестника – статии с историческа проблематика, рецензии и отзиви, разкази, фейлетони, пътеписи – някои от които се срещат като продължение на няколко броеве и привличат много читателското внимание. Исторически коментари отразяват годишнините от рожденията или гибелта на известни личности, като често срещани са иметата на големите революционери Васил Левски, Стефан Стамболов, Христо Ботев, и други дейци, създали благодарение на своето дело величавите и паметни събития във Възраждането. Неуморният труд на съвременните историци и изследователи откриват сред големите имена и такива, които са малко познати, но несъмнено имат принос в националната ни история, каквато е личността на революционния деец Сава Пенев Рашев, участвал във формирането на Ботевата чета и в сраженията до героичния ѝ край, както и книжовникът Филип Симидов – биограф на легендарния воевода Филип Тотю, а и на редица други поборници от националноосвободителните ни борби.

Тук заслужава да се отбележат и *апелите* под формата на статии, където се призовава за по-добро отношение и стопанисване на историческите и културните ни паметници. Сред статиите, които говорят за миналото им величие и за немарата са пуб-

ликациите за някои от тях, като царската църква „Свети 40 мъченици“ и „Свети Димитър Солунски“, в които са извършени едни от най-големите събития през Средновековието.

Впечатляват също рубриките „Книгопис“ – представяща книги с разнообразна жанрова и тематична насоченост, „Рецензия“ – където се дават мнения за научни книги и списания. Тези рубрики намират подходяща територия във вестника, а отразеното в тях ги прави ценни и необходими, дори далеч след първите години на демократичния преход. Интерес представлява и рубриката „Анкета на улицата“, където са първи път се засяга актуалният проблем за степента при четенето и купуването на книги в първите две години от началото на прехода. В нея се вижда, че въпреки голямото желание на хората да купуват и четат нови заглавия, малка част от тях си го позволява, а онези, които наистина го правят, купуват, тъй като най-често го изисква професията им.

Тези и много други особености, които се срещат при проследяването на всички годишници на вестника, навеждат до заключението, че „Синьо време“ е едно много добре осъществено и подгответо за времето си издание. То дава на читателите си всеобхватна информация за политическия и обществено-икономическия живот в страната и региона. Вестникът е носител на редица ценни сведения, което го прави предпочтано четиво и достоен представител на печатните комуникации в старата столица. Способността му да отразява събитията и всичко останало обективно, да подбира необходимите публикации, да създава полезни рубрики, да има цялостно балансиране във всички сфери на живота позволява на тази печатна медия да излезе извън насоката, за която е създадена, и от типичен политически печатен орган на СДС да се превърне в общественополезна културна трибуна на интелигенцията, като самият седмичник намира достоен прием на територията не само на Велико Търново и региона, но и в цялата бивша Ловешка област, и дори да се чете и ползва с авторитет и в други части на страната.

БЕЛЕЖКИ

¹ Синьо време, № 2, 20 дек. 1990.

² Синьо време, № 1, 10 ян. 1991.

³ Пак там.

⁴ Синьо време, № 5, 16 февр. 1991, с. 4.

⁵ Синьо време, № 9, 15 март 1991, с. 3.

⁶ Пак там.

⁷ Пак там.

⁸ Синьо време, № 7, 1 март 1991, с. 3.

⁹ Синьо време, № 10, 22 март 1991, с. 3.

¹⁰ Синьо време, № 15, 25 апр. 1991, с. 3.

¹¹ Синьо време, № 18, 16 май 1991, с. 3.

¹² Синьо време, № 19, 23 май 1991.

¹³ Синьо време, № 25, 4 юли 1991.

¹⁴ Синьо време, № 26, 11 юли 1991.

¹⁵ Синьо време, № 31, 15 авг. 1991 с. 2.

¹⁶ Синьо време, № 44, 7 ноем. 1991 с. 3.

¹⁷ Пак там.

¹⁸ Синьо време, № 51, 24 дек. 1991.

¹⁹ Синьо време, № 4, 23 ян. 1992, с. 3.

²⁰ Синьо време, № 5, 28 ян. 1992, с. 3.

²¹ Синьо време, № 6, 31 ян. 1992, с. 3.

²² Пак там

²³ Синьо време, № 14, 9 март, 1992, с. 3.

²⁴ Синьо време, № 22, 7 май 1992.

²⁵ Синьо време, № 24, 24 май 1992.

²⁶ Пак там, с. 8.

²⁷ Синьо време, № 23, 17 май 1992.

²⁸ Синьо време, № 25, 3 юни 1992.

²⁹ Синьо време, № 27, 16 юни 1992, с. 3.

³⁰ Пак там.

³¹ Синьо време, № 28, 24 юни 1992.

³² Пак там.

³³ Синьо време, № 32, 22 юли 1992.

³⁴ Синьо време, № 33, 24 юли 1992.

³⁵ Синьо време, № 39, 13 септ. 1992.

³⁶ Пак там.

³⁷ Синьо време, № 53, 17 дек. 1992.

³⁸ Синьо време, № 54, 24 дек. 1992.

³⁹ Синьо време, № 2, 14 ян. 1993.

⁴⁰ Синьо време, № 3, 27 ян. 1993, с. 3.

⁴¹ Синьо време, № 4, 3 февр. 1993, с. 4.

⁴² Синьо време, № 5, 10 февр. 1993.

⁴³ Синьо време, № 7, 18 февр. 1993 г. с. 3.

⁴⁴ Пак там.

⁴⁵ Синьо време, № 11, 24 март 1993.

⁴⁶ Пак там.

⁴⁷ Синьо време, № 14, 14 апр. 1993.

⁴⁸ Пак там.

⁴⁹ Вълов, В. Царевград Търнов. Археологически разкопки и проучвания на крепостните стени на хълма Царевец. 1966–1969 г. С., 1992, 198 с.

⁵⁰ Синьо време, № 15, 22 апр. 1993.

⁵¹ Пак там.

⁵² Пак там.

⁵³ Синьо време, № 16, 24 апр. 1993, с. 4.

⁵⁴ Синьо време, № 18, 6 май 1993.

⁵⁵ Синьо време, № 20, 26 май 1993.

НОВА КНИГА ЗА СТРАТЕГИИТЕ В КНИГОИЗДАВАНЕТО И ПЕЧАТНИТЕ КОМУНИКАЦИИ

В края на ноември 2010 г. столичното издателство „АНДИ“ издаде най-новата научна книга на доц. д-р Лъчезар Георгиев „Стратегически подходи в книгоиздаването и печатните комуникации“ (С., 2010. 258 с.). В десет глави монографията представя съвременни тенденции в стратегиите на модерния книгоиздателски бизнес, на базата на сериозни наблюдения и анализи върху различни аспекти от печатните комуникации, като авторът прилага и дългогодишния си опит на участник в сферата на печатните комуникации – издател, редактор, ръководител на издателско-полиграфически комплекс, журналист и писател (с. 4).

Според доц. Л. Георгиев след 1989 г. започва трудното възстановяване на пазарните отношения и поставянето на българския издателски бизнес в конкурентни пазарни условия. Намаляването на тиражите в тежките години на прехода, влиянието на електронните средства за комуникация (телевизия, CD-ROM, Интернет и т. н.) в глобален аспект поставя нови предизвикателства както пред българската книга, така и пред държавните институции, авторите и издателите във връзка с охраната на интелектуалната собственост и поддръжане на реален и защитим пазар на интелектуалния продукт (с. 255).

Доц. Л. Георгиев счита, че при новите условия за функциониращ издателски бизнес в глобалното съвремие се поставят повишени изисквания към управлението и маркетинга в книгоиздаването. Познаването на структурата на големи издателски формации, както и устройството и дейността на издателствата със среден и по-малък капацитет, изучаването на маркетинговите механизми за тяхната работа е гаранция за успешен мениджмънт (пак там). Той счита, че в контекста на стратегическите подходи в управлението на маркетинговата дейност се налага да се планира, проучва и анализира издателската дейност и книжният пазар, като от съществено значение са прогнозирането на пазарната ситуация и проучванията с комплексен характер – върху конкурентната среда, клиентите, дистрибуторите, вътрешното състояние на издателството, пазарите за полиграфически услуги и консумативи, на финансовите лостове и механизми. Доц. Л. Георгиев прави важен извод, свързан с успешния мениджмънт и маркетинг в книгоиздаването – владеенето на механизмите за калкулиране и формиране цени на издателската продукция, за структурирането на разходните пера, на данъка добавена стойност и печалбата, търговските отстъпки, видовете цени и формите на продажба, следва да са в маркетингов синхрон (с. 256).

В заключителните изводи доц. Л. Георгиев предлага и стратегически подходи към успешния мениджмънт и маркетинг в книгоиздаването при решаващата роля на промоцията на книгата, която е важен комуникативен акт, съдържащ в себе си редица действия, свързани с рекламиране на изданията, стимулиране на продажбите чрез премиера на книгата, организиране на творчески срещи, осъществяване на връзки с обществеността посредством пресата и електронните медии, насърчаване на търсенето чрез собствени печатни издания – календари, диплини, листовки, проспекти, каталоги. С приносен характер е седма глава „Магичният кръг на печатните комуникации“ (с. 106–148), където се разглеждат тенденции и се изтъкват примери с дейността на водещи световни корпорации и издателства.

В крайна сметка успешният мениджмънт и маркетинг са взаимно свързани с добре обмислена система от действия, механизми и организационни структури, чиято цел е повече потребители, по-добър имидж, по-гъвкави и оперативни печатни комуникации, смята авторът.

МАРА КИНКЕЛ – ЕДИН СВОЕОБРАЗЕН „СОЦИОЛОГ-ЛИТЕРАТОР”

Доц. д-р Жоржета Назърска

1. Място в колективната памет

Името на Мара Кинкел (1885–1960) на практика е непознато на нацията. Макар животът ѝ да е посветен изцяло на обществени проблеми, неговите детайли знаят малцина български социолози. Лаконичните данни за тази известна в миналото българка винаги са в контекста на портретиране на нейния съпруг, проф. И. Г. Кинкел¹.

Не може със сигурност да се прецени на какво се дължи тази осезаема „липса” в колективната памет – на традиционното „изключване” на жените от нея, на игнорирането на представителките на „буржоазното” женско движение от тоталитарната епоха, на страха да се говори за „бившите хора” (включително за съмишлениците ѝ от „Звено”), или на унищожаването на социологическата наука през 40–50-те години на ХХ в. като вредна отживелица. Единствено ясно е, че Мара Кинкел не е пример за „забравени” по идеологически причини. След 1944 г. тя отлично се вписва в новата обстановка със своите леви възгледи, участва във власта като една от първите жени народни представителки, включва се в низ казионни организации, пише с охota спомени за Ленин и вожда Димитров², архивът ѝ е преценен като благонадежден и попада в ЦДА (ф. 620 к).

Понастоящем обаче Мара Кинкел е твърде непознато име в българската наука и литературна история – за нея не съществуват персонални биографични статии в справочни и енциклопедични издания, не са анализирани научните ѝ приноси. Тя отсъства и от местата на памет – не са известни улици, институции и пр. локации, които да носят нейното име. Дори портретът ѝ е трудно откриваем³.

Настоящият текст няма амбиция да бъде цялостно изследване, каквото би могло да се направи, а цели да набележи основни моменти от живота и творчеството на тази българска интелектуалка.

2. Формиране като интелектуалка

Мара Косева Досева е родена на 8.06.1885 г. в Габрово⁴. Дипломира се в прочутата Априловска

гимназия, много от чито възпитанички се насочват към висше образование. Известно е, че произхожда от известния род Теофилови. Нейният чичо Михаил Попсавов Теофилов (1876–1942) е дългогодишен учител, журналист, литературен деец, който вероятно ѝ повлиява да развие литературните си заложби⁵. Леля ѝ, Мария Теофилова, завършва история, изкуствознание и политикономия в Берн, след което защитава докторат по история в Цюрих (1914)⁶. Посветен на кърджалийското време и бунта на Осман Пазвантоглу, той все още представлява широко цитирано от османистите съчинение, макар да не оказва никакво влияние върху развитието на нейната кариера и на българската историография между двете световни войни⁷.

На леля си девойката дължи вероятно наследственото да следва в чужбина, след като е уволнена като народна учителка в с. Стражица (1907). От нея усвоява най-напред социалдемократическите идеи, толкова модни сред всички студенти, учили в Швейцария в началото на века⁸. Мара завършва социални науки и литература в Женевския университет (1914), където през годините учат поне 37 българки⁹. Именно там тя среща Иван Германович Кинкел (1883–1945), руски еврейин по произход и социалдемократ по убеждения. В негово лице тя намира подходящия партньор и съидейник. Много по-късно тя ще напише, че семейното равновесие е „взаимно душевно изживяване, съчетание на чувство на уважение, ценене и разбиране с физическо съответствие”¹⁰. Това е факт във връзката на съпрузите Кинкел – тя не се поколебава да го последва в Русия и навсякъде по света, той безусловно я подкрепя в начинанията ѝ на писател, учен и общественик.

3. Учен в полето на социалните науки

След 1918 г., вече съпруга на учен и професор, Мара Кинкел не се връща към учителската професия. Това обаче не я спира да се занимава с наука.

Тя постъпва както много свои съвременнички и съвипускници, лишени от възможността да получат назначение в малобройните културни институции. Това с особена сила важи за жените, насочили се към традиционно „мъжките” специалности философия и социология. Въпреки че поне 43 българки завършват социални науки (основно в Женева и Брюксел), нито една от тях не е привлечена на работа в Софийския университет, а повечето стават домакини или гимназиални учителки. Тяхна трибуна са само училищните конференции и периодичните издания. Едва през 30-те години на ХХ в. част от тях дръзва да пише монографично и да се прицелва към академични позиции¹¹.

В областта на българската социология, правеща първите си крачки в началото на ХХ в., името на Мара Кинкел би могло да се нареди до тези на Стела Русчева-Михайлова и Вера Златарева.

М. Кинкел е от малкото жени, допуснати по силата на „мъжкото господство” да членуват в български научни дружества. Още през 1932 г. е приета и много активно участва в работата на основаното от съпруга ѝ Научно-социологическо дружество. Там, макар да се самоописва като „любителка в научната област”, тя има възможност да общува с авторитети като Ив. Харизанов, Н. Агънски, д-р Д. Тодоров, д-р Н. Сакаров, д-р П. Джидров, д-р А. Недялков, д-р Д. Бурилков и др.¹² От името на дружеството Кинкел присъства на Международен конгрес по социология в Париж (юли 1937). От запазените записи личи нейното удивление от господстващия на форума свободен академичен дух, от възможността свободно да дискутират републиканци и монархисти, либерали и консерватори. Българката разсъждава по темата на форума – за социалното равновесие – от гледна точка на националните общности, съсловията, обществото. Дори парижкото метро тя разглежда като социолог, не като турист. „Нешо свещено се изнася на показ. Сексуален народ!”, заключава тя, виждайки целувачи се двойки. А по повод видяното из града отбелязва, че половинете търсят своето социално равновесие на различни места: мъжете в кабаретата, жените – в магазините. Кинкел не губи и своето чувство за хумор: „И те хваша яд на мисис Симпсон. [...] Какво е това неравновесие в женските късмети. Язък, че всички съпрузи не са Едуардовци!”¹³

Социалното равновесие в семейството приковава нейното внимание, понеже това е отдавна обект на научните ѝ интереси. Не случайно, през 40-те години, тя развива темата за разводите в специална студия¹⁴.

Публикувана като поредица във в. „Мир”, тя представлява един от първите и малкото опити да се анализира едно динамично и тревожно социално явление¹⁵. Според нея бракът не е спорт, а обществена дисциплина, и държавата трябва да го закрия, както националните интереси. Тя излага последователно теориите за разпадането на брака, изтъкващи егоизма, индивидуализма, общественото подражание, политическите несъгласия, тиранизирането, изневярата, икономическите трудности. Според нея „бракоразводната епидемия или мода” в България не прилича на тази в Англия, където основни мотиви са безпарчието, ревността и изневярата. У нас на първо място е изневярата, дължаща се на опасната предстарческа възраст, а минимален е делът на причини като безплодие на мъжа, морален тормоз, икономически трудности. Според изследването повече разводи се наблюдават в големите градове, по обществените върхове, сред интелигенцията¹⁶.

Наистина Мара Кинкел няма толкова значими публикации като Русчева¹⁷ и Златарева¹⁸, но положително би могло да се твърди, че прави пионерски изследвания в няколко области на социологията – на половете, на модата и етносоциологията. Особено силен е нейният интерес към мястото на жената в обществото. Тя пише и държи сказки в читалища и различни дружества за жените в историята и в държавата¹⁹. Според Кинкел задълженията на жената към защитата на родината са естествена последица от нейната принадлежност към нацията и „преградата в общественото и политическото положение между мъжа и жената фактически падна по силата на обстоятелствата, [...] защото днешното военно време смъкна преградата между фронта и гила”. Авторката смята, че жените във военно време трябва да „воюват” с епидемиите и глада, да разгърнат организаторския си потенциал в продоволствени и цензорни комисии, в транспорта и съобщенията²⁰.

Към модата тя поглежда не толкова като към форма на социален живот, който трансформира жизнения свят, колкото през призмата на женската психика и идентичност²¹. Тази е нейната гледна точка и когато за пръв път в българската социология прави изследване за жената от религиозно и етническо малцинство – еврейката²². Мотивирана от опита си в семейството на своя съпруг, Кинкел се спира на формирането на еврейската жена в собствена и в чужда социална среда и търси основите на обществената ѝ изява. През годините тази тема става една от най-често интерпретираните от нея в публични

лекции и обект на трайния ѝ интерес. Тя проучва бележите жени еврейки в изкуството, науката и обществения живот през XIX–XX в., портретира образа на еврейката в шедьоврите на световната литература²³.

Втора насока в заниманията на М. Кинкел е етносоциологията. Тук тя се фокусира в изследване на макрогрупите по етнически признак, нациите – колкото актуален за времето си проблем, толкова непроучван от научни позиции²⁴.

След 1944 г., макар че се отдава повече на обществена дейност, М. Кинкел не спира заниманията си със социология. През юли 1945 г. тя си издейства парична помощ от Министерство на пропагандата за научни и културни изследвания²⁵, а през 1951 г. с препоръката на двама видни историци, проф. Бурмов и проф. Д. Ангелов, става член на Съюза на научните работници²⁶. Оттогава е неин ръкопис, третиращ жените като създателки на обществено мнение. В духа на времето те трябва „да разбият затвърденото у мъжете мнение, че жените били проводници на политически и обществени клюки по формулата ЕЖК (една жена каза)”, дължни са да „опровергаят тази злъчна духовитост на мъжете, да създаде уважение към женската обществена дума” най-вече с политическа активност²⁷.

4. Литераторка и публицистка

В свои бележки Мара Кинкел със самоирония пише: „И така, благодарение на моя прототип [известен френски професор], аз разбрах, че принадлежка към категорията „социологи-литератори”²⁸.

Това обаче е самата истина. И не само нейното образование го предпоставя. В по-голямата част от живота си тя търси именно литературната форма и поле, за да представи по-убедително своите научни изследвания, а читалищните и дружествените салони

са обикнатото ѝ пространство, където може да осъществи по-интензивен и близък контакт със своите читатели, изобщо с интелигентната публика. Не случайно архивът ѝ съдържа обемна кореспонденция с институции, предоставили ѝ доброволно своята подкрепа и трибуна – Народно читалище „Априлов – Палаузов” – Габрово, Читалище „Отец Паисий”, Дружество за социален напредък (основано от проф. И. Янулов през 1911), ОФ Ционалисткото дружество „Д-р Т. Херцел” към Еврейския народен дом, Дружество на българките с висше образование и др.²⁹ Част от тези сказки покъсно лекторката трансформира в статии и книги.

М. Кинкел предпочита кратките академични жанрове и литературни форми, пише на научни, актуални, политически, исторически теми. Статиите ѝ са помествани в престижни и многотиражни периодични издания – специализирани списания, партийни ежедневници и културни седмичници. Писателката сътрудничи на сп. „Философски преглед” (1934–1937) на Д. Михалчев, в. „Литературен глас” (1928–1944) на Д. Б. Митов, в. „Мир” (1941–1945), в. „Слово”, 1942), в. „Изгрев” на НС Звено (1944–1949), в. ОФ (1947), сп. „Бразда” (1936–1943)³⁰.

Мара Кинкел членува и в Съюза на жените писателки (1930, София), една от двете формации, поставили си за цел да наложат професионалния труд на жените в книжовната сфера. Там нейни съмишленички стават Ек. Каравелова, Р. Големанова, С. Добринска, Хр. Стоянова и др. Съюзът урежда редовни литературни четения и сказки, поддържа литературна страница във „Вестник на девиците”. След 1943 г. той прекратява дейността си, макар някои от бившите му членки да извършват социологически проучвания за проблемите на жената и семейството³¹.

5. Общественичка и народна представителка

В качеството си на учен и на литератор Мара Кинкел взема участие от две обществено значими, специализирани дружества – Научно-социологическото (1932) и Съюза на жените писателки.

Макар да твърди, че не желае „да изпадам в тон на феминистическа агитаторка. Не излизам тук като представителка на т. нар. женско движение, за да искам права”³², тя развива голяма активност и в сферата на феминизма.

Кинкел има за обект на своите изследвания и съчинения жените – техните реални проблеми, социална принадлежност, отношения с властите.

Интересуват я наравно българката, еврейката и славянката както съвременничката, така и участничките във възрожденските процеси. Закономерно тя става член на Дружеството на българките с висше образование, формация на женския интелектуален елит. През 1944–1950 г. е избрана в неговото Настоятелство, точно в момент, когато то се политизира и върви към разпад³³. По линия на своята принадлежност към ПК „Звено“ Кинкел е аташирана и в Управителния съвет на Българския народен женски съюз (1944–1946), новата организация, призвана да унищожи умерения феминизъм³⁴. Парадоксално, но именно социолог като нея е избран да закрие една от солидните придобивки на българското женско движение в междувоенния период, Висшата социална женска школа. Тази институция, целяща да подготви специалисти по обществени грижи, е заклеймена в окончателния доклад като затворена и непотребна, като място, където „не се е създад здрав социален миорглед и правилен практичен похват“ и „не е била създадена подходяща атмосфера за развиваане на пламенно социално чувство“³⁵.

В Париж през 1945 г. Кинкел става основателка и на Международната федерация на демократичните жени³⁶. Нейната феминистка дейност секва с разгрома на опозицията и с трансформирането на НС Звено.

Подобен е и финалът на нейната кратка политическа кариера. Социалдемократка в младостта си, фрайдистка в зрелите си години, литераторката бързо възприема новите идеи и след 1944 г. вече представлява НС Звено. Като член на неговия Върховен съвет е избрана за народна представителка в VI ВНС (1946–1949). Там социоложката влага уменията си при подготовката на новите закони за организиране на статистиката и за детската и юношеската литература³⁷.

След установяването на тоталитарния режим през 50-те години на XX в. М. Кинкел променя своите възгледи. Тя се записва в много казионни организации, където е забележително действена – изнася доклади и организира литературни четения в Славянското дружество; учредява местна ОФ организация, където подготвя съобщения, провежда конференции, ръководи читателска група; участва в Българо-съветското дружество и БЧК. Кинкел дори създава собствена митология – че е стояла някога на марксически и „прогресивни“ позиции, че не била чужда на историко-материалистическите разбирания, че демонстрирала видим интерес и любов към съветската действителност, наука и изкуство, че е написала брошура в защита на еврейството³⁸.

6. Послеслов

„Случаят Мара Кинкел“ е интересен пример в няколко посоки. Той е представителен от социологическа гледна точка, за да се обясни процесът на формиране, професионална кариера и обществена активност на българския висш женски интелектуален елит. Той за пореден път илюстрира (не)възможностите на жените да се реализират пълноценно в българската академична наука и конкретно в социалните науки до средата на ХХ в. при наличие на т. нар. стъклен таван (механизмите на репродуциране на полови неравенства). Той дава възможности да се проучва и занапред динамиката на колективната (културната) памет с оглед на констатираните в нея „присъствия/отсъствия“. Не на последно място той е възможна биографична реконструкция на живота на личност, тясно свързана с книгата – учен, писателка, публицистка.

БЕЛЕЖКИ

¹ Роден в Брянск, учи в лицея в Царское село. Следва медицина в Берлин (1903–1905), прекъсва заради участие в Революцията от 1905 г., после учи философия, психология, психопатология и социални науки в Лайпциг (1906–1908) и Цюрих (1908–1911), където защитава докторат по държавноправни науки. Избран за доцент по история на икономическите и социални учения в Института по агрономия и коопeração в Петроград (1913). Назначен за асистент и частен доцент по политическа икономия в Екатеринославския университет (1917), но с.г. по здравословни причини пристига в България, където работи като учител в София. След Болшевишката революция е началник на Отделение по печата към Комисариата по външни работи, но през 1920 г. се връща в България и приема българско гражданство. Хоноруван доцент по политикономия в ЮФ на СУ (1920), по-късно редовен доцент (1921), извънреден професор (1930), редовен професор (1930). Преподава и в Свободния университет. Чете лекции в Народния университет в с. Пордим (1927–1937). Дописен член на Социологическия институт „Соловей“ в Брюксел, член на Международното сдружение за правна и социална философия в Берлин. Председател на Българското научно социологическо дружество (1932–1938). Автор на много трудове по стопанска история и социология. Последовател на Фройд. Вж. ЦДА, ф. 620 к, оп.1, а.е. 40; Алманах на СУ, 1939–1988. С. 1995.

² Моят спомен за Ленин. // Ленин в спомени на българи. – София: Народна младеж, 1957, с. 42–44; БИА–НБКМ, ф. 380, а.е. 78, л. 152–157, спомен за Г. Димитров, 1949.

³ Публикуваната тук портретна снимка, силно повредена, е комай единствена в нейния архивен фонд.

⁴ Рождената ѝ година тук се дава според документите от архивния ѝ фонд в ЦДА. В ЦДА, ф. 7, оп. 1, а.е. 23, л.132 тя е изписана като 1889 г., а в някои справочници – като 1886. Бащиното ѝ име се предава според Павлов, Т. История на философската мисъл в България, т. 3. София, 1984, с. 468.

⁵ М. Теофилов е народен учител (1900–1901) в с. Лесичаре, следва и завършва в Женева (1907). Работи като гимназиален учител. Читалищен деец, музикант, социалист по убеждения. Преводач от руски и немски на Чехов и Гьоте. Пише поезия, критика, писки, философски студии. Редактор на ученически („Венец”, „Златно руно”) и на професионални издания („Професионален подем”). Публикува в „Ново време”, „Листопад”, „Демократически преглед”. За него вж. Периодика и литература. Т. 3. С., 1985, с. 19, 362, 417.

⁶ ЦДА, ф. 177 к, оп.1, а.е. 403, л. 83.

⁷ Теофилова, М. Бунтът на Пазвантоглу и неговото значение за българското освободително движение в 19 век – принос към предисторията на българското освободително движение. – София: Хемус, 1932, 95 с. Превежда от немски: Долу оръжията. София: Хемус, 1920; Хамсун, К. Последна радост. 1928. За нея вж. Назърска, Ж. Историята като професия на българските жени, 1879–50-те год. на XX в. – История, 2005, № 2–3, 42–64.

⁸ За женевската българска студентска колония вж. спомените на Нейков, П. Завчера и вчера (скици от миналото). – София, 1959, с. 71–78.

⁹ ЦДА, ф. 620 к, оп.1, А.е. 1, л. 1–5. За швейцарските възпитанички вж. Назърска, Ж. Университетското образование и българските жени, 1879–1944. с. 2003.

¹⁰ ЦДА, ф. 620 к, оп.1, А.е. 35, л. 25.

¹¹ Много добри примери са д-р Райна Ганева (1884–?) и Вера Златарева (1905–1977). Ганева завършва педагогика и философия в Цюрих (1907), защитава докторат в Хайделберг (1910), специализира в Лондонския и Парижкия университет (1922). Учредителка и активистка на Философско-педагогическото дружество, Родителско-възпитателски съюз (1922), Младежкия червен кръст (1921), Дружество „Фриобел“ (1934). Нареждана сред създателите на модерната българска философия, издава високо оценена от критиката монография (Етюди върху познанието. С. 1940, 158 с.), превежда Кант, има много публикации в специализирания печат. Въпреки това, работи само като гимназиална учителка. Златарева завършва право с докторат в СДУ (1931), но не може да практикува като юристка. Публикува значими изследвания върху проституцията и социалната закрила. Прави опит да участва в конкурс за редовен професор по трудово право и социално законодателство в Държавното висше училище по финансови и административни науки (1940). Участва в конкурса на Международната федерация на университетските жени за стипендия по криминална социология (1938). Вж. за нея Daskalova, Kr. Vera Zlatareva // (eds. De Haan, Fr., Kr. Daskalova, A. Loutfi) A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms. Central, Eastern, and Southeastern Europe: 19th – 20th Centuries. Budapest, New York: CEU Press, 2006, 619–622.

¹² ЦДА, ф. 620 к, оп.1, а.е. 2, л.7–9; История на философската мисъл в България, т. 3. София, 1984, с. 468.

¹³ ЦДА, ф. 620 к, оп. 1, а.е. 35, л. 1–44.

¹⁴ Един голям социален въпрос. Бракоразводите в България. // Мир, 05.–09.1942// ЦДА, ф. 620 к, оп.1, а.е. 15, л. 1–5.

¹⁵ Работата на Кинкел е по същество втора след тази на Алтьнов, разглеждаща проблема от социологическа гледна точка, останалите са правни и медицински. Вж. Оджаков, П. История на българското право. Част втора. Книга първа. Семейно право и битие. – Русе: Скоропечатница на Спиро Гулабчев, 1893, с. 37–67; Данаджиев, Ст. Болестите по отношение към брака и развода. София, 1900; Алтьнов, Ив. Бракоразводните конфликти в България. София, 1929; Самуилов, Ел. Проблемата за брака и развода у евреите. София, 1930.

¹⁶ ЦДА, ф. 620 к, оп.1, а.е. 15, л. 1–5.

¹⁷ По-важните трудове на Стелла А. Русчева-Михайлова са в областта на социалната психология и социология на господството: Устройство, еволюция и проблеми на социалния живот. – Сливен, 1924; Опит върху отношенията между социологията и психологията. – Сливен: Труд, 1929; Границите на социалните принуди. (Психосоциологически етюд). – Пловдив: Хр. Г. Данов, 1936; статии в сп. „Философски преглед“ (http://www.nbu.bg/PUBLIC/IMAGES/File/CDAF/fp.Mihalchev_ukazatel.pdf) – Размишления върху учитвостта, 1930, кн. 1, с. 43–47; Размишления върху искреността, 1930, кн. 5, с. 490–499; Мисли върху досадата, 1931, кн. 5, с. 440–444; Психологическият и социалният смисъл на комплиманта, 1932, кн. 5, с. 439–445; Завистта: от психологично и социално гледище, 1933, кн. 5, с. 442–451; Психология на любопитството, 1934, кн. 3–4, с. 313–316; Върху българската душа, 1937, кн. 4, с. 358–371; Симпатията и антипатията в отношенията между хората, 1941, кн. 3, с. 222–228

¹⁸ По-важните трудове на Вера Златарева-Геновска са в областта на социология на девиантното поведение: Проституцията и борбата против нея. – София: Земя и култура, 1936; статии във „Философски преглед“ – Психология и социология на българската проститутка, 1935, кн. 1, с. 15–32; Социални, етически и правни отлики на проституцията, 1936, кн. 1, с. 52–66; Хляб и любов, 1937, кн. 4, с. 320–329; Душата на старата мома, 1941, кн. 1, с. 25–38.

¹⁹ ЦДА, ф. 620 к, оп. 1, а.е. 27, л.1-50; а.е. 8, л.7; а.е. 15, л.23.

²⁰ Пак там, Жената – сътрудница на държавата при народната отбрана, 21.02.14.03.1941.

²¹ Социология и социална психология на модата. // Философски преглед, 1935, кн. 3, с. 212–226.

²² Жената из културния път. Социологичен очерк. Ч. I. От библейската жена до еврейката днес. – София: Библиотека „Пробуда“, 1938.

²³ ЦДА, ф. 620 к, оп. 1, а.е. 38, л. 2.

²⁴ За националното чувство и националните различия. // Философски преглед, 1934, кн. 3–4, с. 317–326; Нация и национален въпрос. // Философски преглед, 1937, кн. 4, с. 372–382.

²⁵ Изгрев, бр. 234, 12.05.1945; Чилингиров, Ст. Мислено и преживяно.// <http://www.stilianchilingirov.info/media/documents/misleno.pdf>

²⁶ ЦДА, ф. 620 к, оп. 1, а.е. 1, л. 1–5.

²⁷ Пак там, а.е. 17, л. 1–5.

²⁸ Пак там, а.е. 35, л. 11.

²⁹ Пак там, а.е. 6, л. 1; а.е. 8, л. 7; а.е. 38, л. 1–2.

³⁰ Пак там, а.е. 4, л. 1–6. Библиографски списък не е правен досега. Някои статии са запазени в архива, но са във фрагментарен вид, някои от основните им реквизити не са известни: За националното чувство и националните различия.// Философски преглед, 1934, кн. 3–4, с. 317–326; Социология и социална психология на модата.// Пак там, 1935, кн. 3, с. 212–226; Нация и национален въпрос.// Пак там, 1937, кн. 4, с. 372–382; Жената в помощ на Априлското възстание.// Априлска епопея, Пещера, 05.1938; Организационният дух на славянката.// Българо-югославянски лист, 8.12.1939; Стопанска паника.// Мир, 14.11.1940; Мисли около държавната самозащита.// Мир, 1941; Албионат винаги е мислил само за себе си. Политиката на Англия при похода на Наполеона в Русия през 1812 г.// Слово, бр. 5893, 10.03.1942; Талейран – великият дипломат.// Мир, бр. 12736, 6.02.1943; бр. 12735, 5.02.1943; бр. 12734, 4.02.1943; Праздникът на Свободния университет.// Слово, бр. 7904; „Осьдени души“ на Д. Димов.// Литературен глас, 8.02.1939; Към вътрешния партиен живот.// Изгрев, бр. 301, 26.09.1945; В Чехословашко.// Изгрев, 07.1945; Най-последователен борец за правата на жените.// Отечествен фронт, бр. 854, 06.1947.

³¹ ЦДА, ф. 620 к, оп. 1; За съюза вж. Речник на българската литература. Т. 3. – София: БАН, 1982, с. 426.

³² Пак там, а.е. 27, л. 4.

³³ Nazarska, G. Bulgarian Association of University Women, 1924–1950.// Aspasia. International Yearbook for Women's and Gender History of Central, Eastern and South Eastern Europe, 2007, vol. 1, pp. 153–175.

³⁴ ЦДА, ф. 7, оп. 1, а.е. 23, л. 2.

³⁵ Пак там, а.е. 30, л. 217–218. За школата вж. също Пиронкова, М. ВСШ – първият образователен институт за подготовка на социални педагоги в България. // Социална педагогика – история, теория и практика. – София: СУ, 2007, с. 309–314.

³⁶ Пак там, а.е. 23, л. 132.

³⁷ Пак там, ф. 620 к, оп. 1, а.е. 25, л. 1–3, Науката в служба на реалната политика. Народната представителка МК за новия закон за организиране на статистика; Да създадем от младежта съзнателни граждани и прогресивни хора. Народната представителка МК за законопроекта за детската и юношеската литература. За дейността на жените в парламента вж. Попова, Кр. „Без еснафски хленч“. Първите жени в българския парламент – народните представителки в 26-то ОНС и Великото народно събрание и дебатите по социалната политика на новата власт (декември 1945 – април 1947).// Тероризъм, интелектуализъм. Балкански беспокойства. Благоевград, 2005.

³⁸ Пак там, а.е. 1, л. 1–5; а.е. 2, л. 1–6; а.е. 4, л. 4–5.

УНИБИТ ОТБЕЛЯЗА СВОЯТА 60-ГОДИШНИНА С ВПЕЧАТЛЯВАЩ НАУЧЕН ФОРУМ

Осмата национална научна конференция с международно участие „Обществото на знанието и хуманизъмът на ХХI век“ се проведе в Деня на будителите – 1 ноември 2010 г., в гостоприемните зали на НДК – София. Тя бе организирана от Университета по библиотекознание и информационни технологии, с подкрепата на НДК и Дирекция „Книга и библиотечно дело“ при Министерството на културата.

Големият научен форум бе открит с академичната церемония „Плетение словес“ (Homo Narrans). С вълнуващо слово на ректора проф. д. ик. н. Стоян Денчев беше открито тържественото честване на 60-годишнината на УНИБИТ, след което бе прожектиран кратък филм, разказващ за постиженията на водещото у нас висше учебно заведение.

В пленарното заседание взеха участие със свои доклади Филип Марсеру от библиотеката на Сорбоната – Париж, В. П. Леонов (в съавторство със С. А. Тафрова и О. Л. Волкова), проф. д. ик. н. Стоян Денчев и проф. д. п. н. Александра Куманова, доц. д-р Евгений Сачев и др.

Откри се изложбата на Сдружение национално движение „Българско наследство“ с партньорството на УНИБИТ, общините Малко Търново, Царево и Средец, под патронажа на президента на републиката Георги Първанов.

Заседанията на конференциите бяха разпределени по секции: „Книжовност и хуманизъм“, „Културно-историческо наследство и устойчиво развитие“ и „Информационно общество и икономика на знанието“, с участието на наши и чужди учени, университетски преподаватели и специалисти.

На 2 ноември с.г. научният форум продължи в УНИБИТ с постерна сесия за студенти и докторанти.

В рамките на форума участниците получиха и юбилейния брой 1–2–3, 2010 г. на научното списание за книгата „Издател“ и солидния сборник от седмата национална научна конференция с международно участие „България – кръстопът на култури и цивилизации“ (С., За буквите – О писменехъ, 2010. 796 с.).

Заслужава горещо да приветстваме усилията на организаторите в лицето на ректорското ръководство на УНИБИТ и особено на оперативния екип при катедра „Книга и общество“, ръководен от проф. д-р Кристина Денчева, които съдействат за утвърждаване на добрите и особено полезни за престижа на Университета научни прояви.

Издател

БАЛКАНСКИТЕ ПЪТИЩА И БРОДОВЕ НА ГЕОРГИ ГРОЗДЕВ

Проф. дфн Мария Младенова

1.

През последните двадесет години в писателските, издателските, литературните и читателските кръгове в България, а и на Балканите трайно се наложи името на Георги Гроздев, който е сред значимите и стойностните представители на вълната Нова българска проза, появила се през 90-те години на миналото столетие, което изпратихме преди десет години не само с надежда за по-добри дни, но и за утвърждаването на по-стойностна ценостна система и по-висока духовна и книжовна култура.

Това за съжаление не се случи, но присъствието на личности като Гроздев ме кара да се надявам и да мисля, че все още имаме някакъв шанс това да стане, макар и в едно очаквано бъдеще, което уви, все не се случва и все повече се отдалечава. Но ние сме доказали, че сме вредно търпелив народ, чийто интелектуален елит рядко е бил на полагащото му се място. Сигурно затова моралните и нравствените теми населяват творческите му прояви и са в центъра на човешкото и гражданско му мислене, насочено упорито към едно друго, духовно бъдеще, което той иска все пак и въпреки всичко да се състои. Дано да го дочака.

Георги Гроздев, който е потомък на бежанци от с. Ковчас, Лозенградско, е роден на 29.01.1957 г. в с. Мъглен, Бургаска област. Завършил журналистика в СУ „Св. Климент Охридски“ (1982) и постъпва на работа като репортер във в. „Поглед“ (1983–1989), издаван от Съюза на българските журналисти.

За този период от живота му Генчо Стоев си спомня: „Още като млад журналист той успя да разчути канона на тоталитарните издания... Неговото упорство роди единствената по онова време ексцентрично-бунтарска рубрика „Неканени мисли“. Още тогава около него се събраха рояк непокорни пера, за да споделят с публиката онова, което не можеше да бъде казано другаде.“

Доверил се на мисълта на Хемингуей, според когото „журналистиката е хубаво нещо, стига

навреме да се откажеш от нея“, през 1991 г. Гроздев създаде собственото си издателство „Балкани“, което цели 20 години върви по сложен и труден път, следвайки упорито мисията, вменена му от него – да подкрепя българската и балканската литература, балканското литературно и културно сътрудничество.

Добре премислена, тя придале на „Балкани“ собствен почерк и собствена физиономия, а неговата дейност и досега е без прецедент не само в България, но и в останалите държави на Балканския полуостров.

За времето на 20-те трудни години, през които премина и оцеля както „Балкани“, така и стопанинът му, той успя да превърне територията на издателството си в желан и търсен духовен оазис, в който привлечени от гостоприемството и нестандартното мислене на издателя седяха на раздумка, а и за да споделят тегобите и прозренията си за настоящето и бъдещето на страната ни, на децата и внуците ни, интересни и даровити творци както от България, така и от балканските страни.

Първата издадена книга в 1991 е „Българските свети места в Цариград (Истанбул)“ с автор Тончо Жечев, на български и английски, и разпространена чрез дипломатическите ни мисии по света. Първата издателска серия на „Балкани“ е известната поредица „Книга с автограф“, наречена сполучливо от критика Вихрен Чернокожев „Бялата пореца“ заради оформлението и в бяло и черно, в която Гроздев включи 13 книги на съвременните български класици – от Йордан Радичков до Ивайло Петров. И добре че това се случи, защото един след друг се отрониха от живота и преминаха в друго измерение 9 от тях. Само преди дни се простираме и с Исак Паси – един от най-ерудираните не само български, но и европейски философи и естети, чиито 50 книги и коментарите към 120-те тома с трудове на световни класици на философията ще прелистваме с години и ще се опитваме да проуме-

ем дълбоката им и мъдра същност, ще търсим опори и бродове, налагайки смисъла им, ако не поради невъзможност в обществото, то поне в личното ни пространство.

Едно друго успешно поле, в което Гроздев разгръща качествата си на инициативен издател и отличен организатор, бе проектът за осъществяването на „Балканска библиотека“. Тя, според Светозар Игов – неин първи консултант, е повод издателят ѝ да търси и създаде редица полезни контакти „с писатели и културни дейци, дипломати и издатели, представители на деловите и политическите среди в балканските среди“.

Съдбата на Балканите и литературата, и културата на балканските страни, както и техните взаимоотношения, занимават Гроздев почти две десетилетия. И той упорито търси отговорите на много и трудни въпроси: защо балканците не се интересуват нито един от друг, нито от съседите си, защо големите им автори се забелязват в страната им едва след като получат признание извън нея, защо Балканите са били винаги горещ център на несъкончаеми и нестихващи интриги, конфликти и противопоставяния, защо кумирите им най-често са елементарни и лишени от общочовешките ценности, има ли спасение от монологичността и мазохизма на балканците и къде е скрито разковничето им?

Защо, защо, защо? Въпросите му са много, а логичните отговори малко и нееднозначни. В желанието си да помири балканците и да ги накара поне малко да се обрънат с лице един към друг, а защо не и да се обикнат и да потърсят общи цели и пътища – Гроздев създава отдавна утвърдилата се „Балканска библиотека“, а чрез включените в нея автори и произведения не само търси отговори на въпросите си, но и се стреми да ги помири, да ги накара да се самопознаят и самоопознаят, да събудят своята човешка и душевна щедрост, за да потърсят и открият общите пътища за преодоляване на самоизолацията им, която е плод както на сложни исторически фактори, така и на тях самите.

Обмислянето на „Балканска библиотека“ започва през 2002-та година по инициатива на Георги Гроздев. Проф. Светозар Игов – един от най-добрите наши познавачи и изследователи на балканската литература и култура, който е бил свидетел на много дебли и мостове, знае колко „благородно и трудно“ е начинанието, затова го подкрепя със светите си.

Началото на поредицата е поставено през май 2002 г. с книги на тримата балкански нобелисти Иво Андрич, Георгиос Сеферис, Одисеас Елитис.

След това продължава с Любиша Георгиевски, Исмаил Кадаре, Изет Сарайлич, Мирослав Кърлежа, Христос Хаджипапас...

Кнigите на тримата нобелисти са представени по Великден, който тогава съвпада с Гергьовден, в Истанбул – 2002, месец май, пред изтъкнати турски писатели и културни дейци в присъствието на български писатели, журналисти и техните семейства, български консул и организацията на цариградските българи. Присъства и авторът на „Чената на златото“ Генчо Стоев. В Одрин, Силиврия и древния град се посещават и светите български места. Днес книгите от „Балканска библиотека“, излезли със запазената марка на „Балкани“, са около 60 и удовлетворяват и най-претенциозните читатели.

Поредицата, която включва автори с европейска и световна известност, е подкрепена от редица посолства, посланици, политици, писатели и председатели на писателски съюзи и културни дейци, които стават съпричастни към посланията ѝ и създават рядката възможност нейните читатели да се докоснат и приобщат към един останал им непознат, но много близък свят – света на духовността и човечността, на добротата, красотата и магическото въздействие на Словото, чиито най-добри посланици винаги са били писателите и неподражаемите светове, сътворени в книгите им, населени с образи и размисли за света, в който живеем, за неговото сложно минало, тревожно настояще и неясно бъдеще. А списанието „Литературни Балкани“, започнало да излиза успоредно с „Балканска библиотека“ също в 2002, благодарение на съпричастието на издателския съвет на НДФ „13 века България“, чийто председател е Вера Мутафчиева, намира тригодишна подкрепа от фонда за отпечатването си.

Дълбоката диря на запустялата балканската културна нива, която Гроздев оставя, е за semenata на човеколюбието и доверието, затова и среща подкрепата и на редица авторитетни наши и чуждестранни институции, сред които са Обединена българска банка, министерствата на културата на България, Македония, Хърватия, Сърбия, Черна гора, Кипър и Гърция, Словения, Румъния, Турция, както и на някои фондации, сред които са „Промо Хелвеция“ (Швейцария), „Примож Трубар“ (Словения), „Next page“ Будапеща, НДФ „13 века България“, фирма „Горение“, Любляна и др. Не на последно място са и конкурсите на програма „Култура“ при Комисията за култура на Европейския съюз. Те му гласуват и своето доверие, благодарение на което „Балкани“ оцелява, а издателят полу-

чава възможност да осъществява чрез Словото дълга си към бъдещето, за който сам твърди, че е „по-голям от дълга към миналото”.

Размишлявайки над дейността на Гроздев и „Балкани”, неволно се досещам и търся аналогии с проявите на Славчо Атанасов – издателят, който преди 70 години създаде и реализира „Златни зърна” – една от най-успешните и обмислени поредици в историята на българското книгоиздаване, която има приноси и за неговото европеизиране. За успеха ѝ съществен принос има и изключителната ерудиция на подбрания от него кръг от писатели-класици, владеещи чужди езици, и професионални преводачи, утвърдили се като върхове в историята на българското преводаческо майсторство, което те превръщат в изкуство. Сред тях са Атанас Далчев, Асен Разцветников, Константин Константинов, Дора Габе, Яна Язова, Николай Дончев, Живка Драгнева, Невяна Розева, Димитър Стоевски и редица други, чийто качествени преводи се преиздават и днес, защото те са върхове в нашата преводаческа школа, доказала се чрез широк кръг прояви, но и чрез „Златни зърна” на Славчо Атанасов.

Гроздев прави същото. Знаеики, че преводът е мостът, чрез който читателят се среща с чуждестранния автор, запознава се с него и страната му и се приобщава към света, отразен в творбата, той внимателно подбира преводачите. Сред тях са блестящият интелектуалец Стефан Гечев, който до края на живота си остава малко познат в България, но много известен в европейските културни среди, Сийка Рачева, Михаил Берберов и Марин Жечев – за съжаление и четиридесета вече покойници. Сред преводачите на „Балканска библиотека” са и Валери Петров – изумителният преводач на Шекспир, Жела Георгиева и Ганчо Савов, Марина Маринова, Здравка Михайлова, Светлозар Игов. Към това съзвездие от български имена на преводачи не мога да пропусна и още някои преводачи от балканските езици: Румяна Станчева, Василка Алексова, Яна Букова, Цветанка Еленкова, Роман Кисьов, Димитър Христов, Ася Тихинова – Йованович, Александра Ливен, Хюсейн Мевсим, Азис Таш, Кадрие Джесур, Александра Ливен, Росана Бейлери, Вasilka Hadjipapa, Здравка Итева, Валя Седефчева, Янис Лиолиос, Христос Хартомацидес, Лора Ненковска, Иван Радев, Биляна Васич, както и десетки други, които работят за трудната кауза на „Балкани” с нескривано желание и печелят все повече привърженици и ценители на балканската литература и у нас, и в чужбина. Сред тях е и преводачът от турски Хюсейн Мевсим, който през март 2004 г.

пише на Гроздев от Анкара: „Дължа Ви огромна благодарност за изключително ценните книги от поредицата „Балканска библиотека”, които получих вчера. Уверявам Ви, че чувал злато да бяхте ми изпратили, нямаше толкова да се зарадвам. Подборът на авторите е много удачен. Особено срещата ми със стиховете на Изет Сарайлич¹, чието творчество познавах откъсечно, бе цял празник.” Подобни писма издателят получава от Ана Бландиана, Букуреш, Горан Петрович, Белград, Драги-Михайловски – Писмото, Скопие и от редица други именити писатели, които са публикувани в сп. „Литературни Балкани”.

Балканската литература и култура са обект и на първото и единствено по рода си тримесечно списание с българо-английска емисия, което е продължение на в. „Балкани” (1991–1993). Паралелно с „Балканска библиотека” Гроздев издава и сп. „Литературни Балкани” от 2002 г., което е със солиден обем от 320 страници. Чрез него той все повече разширява радиуса на темата за литературата и културата на балканците, като представя нови автори, нови произведения и послания на класически и съвременни творци, белетристи и поети от югоизточното европейско пространство, които чрез прелестта на Словото се стремят да приближат духовно и хуманно Балканите, както и да ги накарат да събудят своята душевна щедрост. В списанието българската литература има запазено място, а в последните години участват и известни писатели и поети от Европа – Германия, Англия, Франция.

Мнозина от читателите на „Литературни Балкани” желаят списанието да не спира, да продължи да излиза, защото го следят с интерес.

Понякога съм се питала откъде идват нравствените сили и устойчивостта на надеждите на Гроздев, за да следва така неотклонно мисията на „Балкани”. И то във време, когато българинът чете все по-малко, библиотеките не обновяват фондовете си поради известни причини, а културата и духовните ценности не се радват на особено внимание и грижи от страна на държавата. Обратно, тя ги е помела и те са хвърлени на боклука, обрасъл с всякакви видове бурени.

Като лично противодействие на непривлекателния делничен пейзаж, към който ежедневно се добавят шокиращи краски, през 2007 г. Гроздев обяви конкурс за емигрантски разказ по интернет, в който участваха над 120 автори от Швейцария, САЩ, Бесарабия, Франция, ЮАР, Германия, Австралия...

¹ Стиховете на Изет Сарайлич са преведени от Валери Петров.

Все прокудени от страната си млади хора, които очакват тук да се случи онова, което би ги накарало да се замислят за обратния полет. Само че случващото се е все по-непривлекателно и абсурдно.

В едно интервю на Наталия Николаева за хамбургския сайт „Пъблік-Репъблік“ на въпроса ѝ „С какво ви занимава емигрантската тема в изкуството и как решихте да създадете конкурс за емигрантски разказ“ Грозев отговаря така: „С много неща. Включително и с чувството на вина, което изпитвам към всички онези, които обичат България и са далеч от нея сега, защото бяха прокудени по икономически причини. Между тях са и мои роднини, приятели, познати. Те повече се интересуват и четат българска литература поради обясними причини.“

Като лична съпротива на неглизирането на духовните занимания Грозев създаде и курса по творческо писане в издателство „Балкани“, който се обедини с този на катедра „Български едик и литература“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2010. Курсът привлече вниманието на студентите, интересуващи се от тайните на Словото и желаещи да се докоснат до магията на думите, въпреки обкръжаващата ни действителност, в която няма нищо радостно и обнадеждаващо. Особено за младите, които са днешната радост и утрешното бъдеще на нацията, ако тя има бъдеще. А ако има, какво ли ще е то?

2.

Паралелно с издателската си работа през годините Грозев се наложи и като автор, изпод чието талантливо перо се родиха 13 книги с разкази, новели, есета, с интервюта с наши и балкански писатели, както и романите „Плячка“ и „Непотребния“, с които привлече вниманието не само на взискателните читатели и литературната критика у нас, но и на Балканите и в Европа.

В много от разказите му отново присъства темата за Балканите. В разказа „Снощи минах“ Грозев има интересна мисъл, която познати и ценители често му напомнят: „От кръстосване на балканските друмища може да се подивее, защото се случва на отиване едни мостове да ги има, а на връщане – да ги няма.“

Въпреки тази отчайваща констатация той не се уморява да създава културни, институционални и човешки мостове между Балканите и балканците, защото е убеден, че „на тая буренясала балканска нива и една бразда да удариш, все е работа“.

Разбира се, аз нямам намерение да пиша рецензия за книгите на Грозев, защото това вече са

направили ерудити като Вера Мутафчиева, Генчо Стоев, Божидар Кунчев, Симеон Янев, Милена Кирова, Светлозар Игов, Вихрен Чернокожев, Юlian Жилиев, Любка Стоичкова, Деян Енев, Борис Минков и други, все известни представители на съвременната българска литература и литературна критика, а към казаното от тях едва ли бих могла да добавя нещо различно и необичайно.

Рецензирайки разказите, включени в сборника „Божии трохи“ (2002), Вихрен Чернокожев усеща, че „Грозевите разкази имат благородната илюзия, че могат да спасят човека от самия него.“ И още: „Една постоянна болка пулсира в балканските разкази на Г. Грозев: не само у нас, а и по света душата на Балканите остава непозната.“

Плод на общуването на Грозев с един от най-големите български и балкански писатели са над 50 документални интервюта, 13 от които публикува в „Книга с автограф“ (1999), в която творците отговарят на 13 въпроса, отнасящи се до бъдещето на книгата, на България и на Балканите. Друга част отпечатана в българо-английския брой на сп. „Литературни Балкани“ (2003, № 3), трети – в „Откриването на Балканите“ (2006). Не е възможно да се изброят имената на всички интервюирани балкански писатели, защото са много – около 40. Ще спомена само тези на Исмаил Кадаре, Бесник Мустафай, Драгослав Михайлович, Милисав Савич, Димостенис Куртовик, Ана Бландиана, която философски обобщава пред Грозев: „Преди да ни признаят и опознаят по света, би следвало и ние самите да се опознаем и признаем.“

През 2004 г. Грозев публикува и първия си роман „Плячка“. Извън шаблоните на съвременната проза – той има нестандартна съдба. Текстът му се появява в публичното пространство на 5.01.2004 г. в Интернет на два сайта. На slovoto.orbitel.bg (най-посещаваното място за българска литература) и на balkani.dir.bg, където посещенията тогава са около 500 на месец, но по-късно достигат до 5000. Първите отзиви и мнения се появиха пак в мрежата. После романът бе публикуван в „Съвременник“ (2004, № 3) от редактора му Владимир Зарев, след което веднага през същата година бе преведен на сръбски език от Ана Джурич и бе отпечатан от издателство „Рашка школа“ в Белград. Практически романът бе издаден в Сърбия, преди да бъде отпечатан в България. У нас той се появява като книжно тяло в края на 2004 г. И оценките не закъсняха. Почти веднага се появиха рецензии и отзиви от Божидар Кунчев, Вихрен Чернокожев, Светлозар Игов, Милена Кирова, всеки от които през призмата на своята гледна точка даде своята висока оценка.

„Романът на Георги Гроздев заслужава нашите адмирации. И заради белетристичната дарба на автора, и заради изключителната сериозност на проблемите, които са поставени в това тъжно повествование“ (Б. Кунчев).

„Плячка“ е философски роман за абсолютното като тайство и като воля“ (В. Чернокожев).

„Плячка“ е по-скоро социален роман – притча, вгледан в природата на животните, човека, обществото“ (С. Игов).

„В текста има доста фолклорни и митични елементи, които могат да бъдат неразбираеми за съвременния читател, но тези елементи придават дълбочината и очарованието на романа“ (М. Савич).

Определено „Плячка“ е многопластов роман за животните, за човека и за тъмните разрушителни сили, които намериха благодатна почва и избуха до неузнаваемост в съвременното общество на абсурдите. Заглавието е метафора за цяла една епоха, когато, както пише Гроздев, се решава кой да има и кой да няма, а сцената е в кръв и мирише.

Романът беше сред шестте номинирани книги през 2005 г. за наградата „ВИК“, както и за престижната награда на името на нобелиста Елиас Канети.

Освен на сръбски бе преведен на македонски, хърватски, гръцки, немски, английски, френски, арменски. В момента се превежда в Босна и Херцеговина, Румъния и Словения. Висока оценка на романа в балканските страни дадоха и авторитетни имена като Михайло Пантич, Христос Хартомаидис, Гане Тодоровски, Миро Гавран, Богомил Гюзел и др.

През 2009 г. Гроздев публикува и втория си роман „Непотребния“, който е своеобразно продължение на „Плячка“. Според Б. Кунчев, озаглавил реценцията си „Роман за спасението и подмяната“, основното външение на романа е, че „позорът на сегашното ни време идва от позора на предишното, че деградацията на предишната епоха е свързана с днешната“.

В последно време големият въпрос, който упорито занимава Г. Гроздев и търси отговора му, е: „Имаме ли духовен елит?“. Съществува ли той не само у нас, но и в балканските страни? Размишлявайки върху този многозначен въпрос, Гроздев твърди, че „Българският културен елит и преди 10 ноември, и след това е в приятелски отношения с всяка власт. Жаден е за привилегии, а на простосмъртната публика великолично отстъпва порция пропаганда“.

Затова от страниците на „Литературни Балкани“ (2010, № 18) кани хората на духа и от чужбина да споделят своето мнение, болка или радост за България и света. Да запалят своята свещ в тъмната, която все по-плътно ни обгръща.

И това е поредното предизвикателство на списанието към всички, които искат да прозрат безсмислието, което цари около нас, да открият чуждото и да се сравнят с него.

Въпреки тоталната криза в културата и в икономиката книгите, издавани от „Балкани“, както и сп. „Литературни Балкани“ редовно достигат до библиотеките, лидери в света: Конгресната библиотека на САЩ, националните библиотеки на Франция, Англия и Русия, Библиотеката за чуждестранна литература „Маргарита Родомино“, в националните библиотеки на всички балкански страни, до редица академични и университетски библиотеки със световна известност. Могат да бъдат намерени и в по-големите регионални библиотеки у нас, благодарение и на дарителската дейност на издателството.

Чрез тях моралните и нравствени теми, които са във фокуса на „Балкани“, достигат до българската и световната културна общност и ѝ предлагат да размишлява над тях.

Сигурно тази е една от многобройните причини, поради които цялостната дейност на издателството среща одобрението на мнозина, които адмирират развитието му през годините и усилията му да изгражда мостове на човечност и толерантност чрез изкуството и без предубежденията на миналото.

Затова като много други и Христос Хаджипас например – председател на Съюза на кипърските писатели от гръцката част на разделената заради турска окупация на острова столица Никозия, е дълбоко убеден, че дейността на издателство „Балкани“ ще остави дълбоки следи в културния пейзаж не само на България, но и на съседните страни с усилията си за преодоляване на предразсъдъците и взаимното опознаване на народите чрез културата.

Размишлявайки за мястото и ролята на културата в процесите на утвърждаването на световната цивилизация, Любомира Георгиевска достига до извода, че тя трябва да бъде приоритет на умните държавници, чрез която те да утвърждават значимите общочовешки ценности в общественото пространство. Защитавайки тази своя концепция, далновидно и прозорливо предупреждава, че „Онзи, който не иска да финансира своята култура, ще бъде принуден да финансира чуждата“.

Доверието на Гроздев в доказаните възможности и силата на културата го кара да продължава да търси и открива стойностите на нашата идентичност както в пространството на Балканите, така и по света.

СПОМЕНИ ЗА ЕДНА БУДИТЕЛКА НА БЪЛГАРСКИЯ ДУХ Весела Василева

Тодорка (Дора) Арнаудова – Балканска е родена на 15 декември 1918 г. и завърши своя жизнен път на 29 август 2006 г. Тя бе моя вуйна, която много обичах. На своята любима професия – библиотекар, отдаде 37 години от нелекия си живот и то само поради това, че по закон трябваше да бъде пенсионирана веднага след навършване на 55-годишна възраст. Библиотеката към Казанлъшкото читалище „Искра”, в което тя работи два пъти седмично като стипендант на Народно читалище „Искра” още от 1936/37 г., днес е на отчет на ЮНЕСКО, достигнала европейските показатели в библиотечната дейност и благодарение на нейния упорит и не-престанен, самоотвержен труд.

Отраснала в дом с много книги, чете непрекъснато, тъй като, както тя казва „всички в къщи обичахме да четем, включително и на чужди езици”.

През 1939 г. е назначена за втори помощник-библиотекар и тогава се запознава с техниката на библиотечното дело. За първите си срещи с него тя си спомня: „Библиотеката познавам от най-ранно детство. Запознах се и често общувах с библиотекарите, които бяха много любезни. Те именно ме насочваха към най-интересната литература. Запомних добре това и в по-късните години, когато аз самата вече бях библиотекар, се стремях да правя същото с читателите.”

През 1944/45 г. работи сама, тъй като колегата ѝ е изпратен на фронта и 1949 г. е назначена за завеждащ на библиотеката. Споделяше, че винаги е получавала помош от добронамерени хора като Чудомир – от музея, Христо Енев – бивш неин учител и други. „Успях да изградя колектив, в който всички заедно решавахме проблемите.” – казваше тя. Слушах в захлас разказа ѝ за пожара в читалището през януари 1955 г.: „Всички, които са били там по това време, са помогали да се изнесе имуществото вън от сградата и са влезли и в библиотеката. Късно разбрах за станалото и отидох със закъснение. Спасени бяха много книги, но и много бяха изгубени, а други унищожени при прехвърлянето. Но книги от ценните отдели – казанлъшкият архив и нелегалната литература, която беше отделена в специален шкаф, не липсваха. Тази литература имаше своя история: подарена беше от Недялко Попович, донесе я Христо Келчев в едни варели и аз я описах. След 9 септември 1944 г. тя бе предоставена за ползване. Библиотекарите от Софийската централна библиотека ме посъветваха и аз направих фондохранлище, в което намериха място и много други ценни книги.”

Тъй като и аз съм завършила най-напред единомесечен курс за подготовка на библиотекари, а след това и полувисия библиотечен институт в София, с интерес слушах увлекателните разкази на вуйна ми за богатия културен живот на библиотеката – представяне на нови творби и нови автори, в което е била подпомагана и от Чудомир. Мнозина от писателите по нейното време я познаваха лично и уважаваха. „Едно от последните мероприятия, които подготвих, бе дискусия на тема „Жената в българските поговорки”, водещ беше Иван Хаджийски.” По нейна покана в библиотеката често гостуват много автори и актьори от други градове – Славка Славова, Николай Хайтов, Радой Ралин, Ст. Ц. Даскалов, Петър Константинов и други. С усмивка от събуденият спомен разказваше за организирана от нея среща на читатели с Радой Ралин.” Срещата трябваше да се проведе в началото на септември 1967 г. Цяло лято нито капка дъжд, а в деня на срещата – порой. Помолих го да променим часа, а той ми отговори: „По-добре в началото празен салон, а на края препълнен, отколкото обратно – в началото пълен салон, а накрая празен.”

За да улесни читателите, тя изработва предметен каталог, който, както тя казваше: „Макар и елементарен, бе един от първите в България.”

Рано помъдряла от тежкият си житетски път и прочетеното, тя раздава на хората не само книги, но и мъдри и полезни съвети, с което те я помнят и до сега. Със своята доброта, отзивчивост и всеотдайнност привлича много читатели в библиотеката, които, както споделят с мене нейните деца, и до сега си я спомнят с това, че раздава на хората не книги, а светлина. Запомнила съм нейната мисъл: „Не давай на хората бензин, а неговият краен продукт – светлина!”

Редом с неуморния си труд като библиотекар е родила и отглеждала три деца (син и две дъщери), които са наследили любовта ѝ към книгата и са завършили висше образование. Тя беше прекрасна майка и съветник не само на своите деца, а и за всички, потърсили нейната подкрепа. Жivotът ѝ бе низ от страдания, затова не само децата ѝ, но и всички, които я познаваха от близо, я смятаха за светлица, както са я наречали онези, които са я познавали още в ранната ѝ младост. Тя беше над всичко лошо и мислите и постъпките ѝ винаги бяха светли и добронамерени. Винаги живееше и с проблемите на хората – познати и непознати. Беше много скромен и всеотдаен човек, затова всички, които са имали контакти с нея – лични или служебни, много я уважаваха.

За цялостната си творческа и управленска дейност, за разрастването и утвърждаването на библиотека „Искра” като водещ културен институт в Казанлък и в страната, Тодорка Арнаудова е отличавана многократно. Най-високото ѝ отличие е орден „Кирил и Методий” – I степен, връчен по повод пенсионирането ѝ (наложено от законовите разпоредби) през декември 1973 г.

ОТ ПИЕДЕСТАЛА НА ГОДИНИТЕ

Весела Василева

Когато от пиедестала на моите немалко години отправя търсещ поглед назад в миналото, виждам да блещукат в далечните 1951/53 г. имената на моите най-добри учители. За мен те никога не са били „преподаватели”, а винаги и само учители! Това са те, учителите ми от Държавния библиотекарски институт (днес СВУБИТ – Специализирано висше училище по библиотекознание и информационни технологии), които ми помогнаха да израсна, научиха ме на много неща в живота, освен знанията, които ми дадоха по преподаваните от тях предмети.

Целият преподавателски екип на Института, както и неговият директор – Тодор Попилиев, беше добър, но аз държа да спомена имената на онези, които се открояваха и за мен останаха незабравими. Това са: Карло Сабетаев – политическа икономия, Иван Дуйчев – архивистика, Янакиев – български език, Е. Главнюков и Салабашев, които ни помогнаха да усвоим основите на руския език. В пределите на литературата навлязохме с помощта на: Н. Драганов и Христо Недялков – българска, Петър Димитров-Рудар – детска, Марко Марчевски и Йордан Цонев – руска класическа, Александър Ничев – антична, Александър Пешев и Ганка Михайлова – западноевропейска, Емил Георгиев – славянска, и отново с Йордан Цонев – съветска литература.

Намирам, че с първия выпуск на Института и с нашия бяха поставени основите и на обучението в областта на библиотекознанието и библиотечното дело, които сегашното висше училище доразвива съобразно промените и развитието му в световен мащаб. Но за всички ще останат незабравими тези, които положиха основите: Тодор Попилиев – кигнознание, Тодор Боров, Дора Ганчева, Божана Троянова, Христо Тренков, Елена Кирова, Борис Десев, Елена Савова.

Ще споделя спомените си от поведението, отношението им към нас, студентите, или случки за някои от учителите ми от Института.

Незабравимият Карло Сабетаев

Не зная как са продължили нещата в следващите години от съществуването на Библиотечния институт (сега вече висше учебно заведение), но ми се струва, че именно ние – вторият выпуск, имахме голям късмет с преподавателите. Поне за мен повечето от тях останаха и досега, близо 60 години по-късно, незабравими.

Един от тях беше преподавателят ни по политическа икономия Карло Сабетаев. Аз, а и повече от състудентите ми, бяхме едва навършили 18 години, а материията, която той ни преподаваше, ни се струваше не само трудна, но често и неразбираема. Но той беше прекрасен преподавател. Умееше да владее курса, да събуди интереса ни към тежката и трудна материя, да ни предизвика, за да я научим.

За да ни завладее още в началото, започващ лекцията си с някакъв виц, който се оказващ свързан с материията, която щеше да предаде.

Незабравимо за мен ще остане полагането на изпита. Аз и колегата ми Величко Бърнев (Бог да го прости) влязохме първи. А той беше много умен и находчив. Теглихме въпросите си и той пожела да бъде първи, като започна с виц, както Сабетаев започващ часа си. Тогава нямахме учебници и всички си водехме записи. Величко обаче беше записал и запомnil и вицовете.

От удоволствие Сабетаев се засмя на глас и запита:

– Ами ако сега влезе инспектор от КНИК (Комитет за наука изкуство и култура, на който Институтът беше подведомствен)?

А Величко му отговори:

– Ще направя същото, което и Вие бихте направили.

Сабетаев се увери какъв студент има пред себе си и бързо приключи изпита само с 2-3 въпроса.

Години след това получих учителска правоспособност и работих с ученици, но никога не забравих този преподавателски прийом.

Също така поучителен за мен стана и друг негов похват. Той ни разказващ как немските студенти се подгответ за изпити, използвайки технологията на наречените от тях „магарешки мостчета“. Това е метод, с който, когато искаш да запомниш нещо ново – конкретно събитие, дата, понятие и пр., трябва да го свържеш с познати за теб неща в разказ и то се залага трайно в паметта. Като възпитател, преподавател или дружинен ръководител използвах този похват при една игра. Намиращите се в помещението ми подаваха думи на предмети, аз мислено ги свързвах в изречения и след натрупването на не по-малко от 20-30 зададени думи можех да ги изброя в последователността, в която са ми подадени. Успявах дори да ги изброя не само от първата подадена дума, но и от всяка следваща. Това,

подадено им като игра, се харесваше на тях и когато усвояваха този похват, са споделяли с мен, че това им помага да запомнят трудни думи, понятия, наименования и пр.

Сабетаев ще остане незабравим за мен и с това, че успя не само у мен, но у всички мои състуденти да събуди интереса към своята дисциплина. И не че сме чели изцяло „Капитала“ на Карл Маркс, но винаги прочитахме дадени откъси, посочени от него (записвахме си съответните страници). Сега, след толкова много години, мога да цитирам по памет. „Цената на стоката е също така неуловима, както вдовицата Сокла от оперетата „Веселите уиндзорки“ по текст на Шекспир. Само че нея няма как да я хванеш.“

Бяхме късметлии. Освен него имахме и други много добри преподаватели.

Българистът Христо Недялков

Този мой учител успя да ми даде не само познания за българската литература, но и да ми внуши интерес и уважение към българските творци – писатели. В онези години някои български писатели, появили се пред очите на читателите със значими и интересни творби, бяха престанали да публикуват. Не казвам да пишат, защото учителят ни изпращаше при тях именно с този въпрос – защо не пишете или защо пишете именно това. По негова поръка се срещнах с Веселин Ханчев, драматург в Народната опера (1949/51) и в Сатиричния театър в София. Редактор (от 1958) в сп. „Пламък“ и в Българска кинематография, Орлин Василев, който направи много Народната библиотека да се разгърне като културно средище и авторитетен информационен център, когато за кратко беше неин директор, Петър Славински и други.

И днес преценявам, че съм имала много голям късмет, че този мой учител ме насочи за среща с основателя на българския театър **Иван Попов**. Къщата му се намираща на кръстовището ул. „Граф Игнатиев“ и сега бул. „В. Левски“, навътре в дворчето. Изкачих няколкото стъпала и позвъних. Вратата се отвори и там застана той – възрастен човек, усмихна се и каза: „Най-следе някой да ме поздрави за именния ми ден.“ А аз, млада, пък и по него време беше общоприето да не се празнуват именните дни, за съжаление дори не бях се сетила да взема поне няколко цветчета. Той видя притеснението ми и с топъл глас ме покани да вляза вътре. И започна разговорът ни. Той беше прекрасен разказвач, а аз – добра слушателка. И до днес пред очите ми са подробности от стаята, в която бях приета – отрупана с много книги, снимки от различни театрални постановки, а дори и в антрето имаше закачени стари афиши за театрални спектакли (явно с негово участие или режисура). Това беше началото на продължилите до смъртта му наши срещи. Той дори,

струва ми се, на два пъти ме посети, когато бях библиотекар в 7-мо училище на ул. „Шишман“. Споделяше с болка как са осакатили подгответия от него трети том от историята на българския театър, а на всичко отгоре и не са му върнали от редакцията материалите и снимките (дори непубликуваните). Споделяше колко много архивни материали и реквизитни предмети е предал, но се вълнуваше, че те няма да бъдат ценени и съхранявани така, както той ги е съхранил и пазил толкова години. За тази наша чудна дружба съм писала и публикувала материали, но тук ще си позволя да споделя два случая.

Струва ми се, че това беше един от случаите, когато ме посети в училищната библиотека. Беше много развлънуван, едната му китка на ръката беше превързана и той ми разказал, че се обадил в МВР и предложил да им предаде един стар револвер, който бил използван като реквизит в театъра. Дошли в дома му и го взели с лека кола, завели го при някакъв началник и там той предал пистолета. Началникът обаче започнал да го разглежда и натиснал спусъка. Пистолетът бил зареден и не само гръмнал, но го и ранил. Началникът веднага повикал линейка, завели го в „Пирогов“, разсъблекли го и го поставили на операционната маса, тъй като предполагали, че куршумът е проникнал в тялото. Но преди да започнат операцията, санитарката, която взела горните му дрехи се развикала, показвайки нещо. Оказалось се, че куршумът отправен към коремната област на великия актьор, попаднал в малкото джобче (за часовник) на панталона. А там той държал винаги някаква старинна монета като талисман. Усмихнат, той ми каза: „Виждаш ли, някои не вярват, но ето че мен именно талисманът ме спаси ако не от смърт, то поне от операция. Ето го и него.“ И той ми го показа.

Културната ни общественост тържествено отбеляза неговата 95-годишнина. По това време аз бях дружинен ръководител в 19-то средно училище, а неговата къща, намираща се на „Христо Ботев“, бе разрушена във връзка със строежа на нова голяма сграда (намираща се на нейно място). В следващите дни, след официалните тържества уговорих с него среща с група деца. Аз предварително им бях разказал при кого отиваме, че е навършил 95 години и пр., а те бяха набрали по мой съвет цветя от дворовете си (тогава в този район имаше много къщи с дворове). Вратата се отвори и той застана, макар и на тази възраст, с достолепна осанка и ни покани с усмивка в хола. Децата му поднесоха цветята, а той им заяви: „Вижте (отвори вратата на една стая, която беше отрупана с цветя, венци, грамоти и други награди) – каза им той – получих много поздравления и цветя, но тези, които вие сега ми поднасяте за мен са най-скъпи, защото сте ги откъснали от домашните градини с желание, а не сте

ги купили от цветарските магазини.” Децата зададоха различни въпроси, а той реши и им декламира някакво стихотворение, което беше твърде дълго. После те много коментираха именно това – толкова стар, а помни и как добре декламира. След срещата ни те непрекъснато разказваха на другите деца за възрастния и много известен артист, с когото са се запознали. По тяхно предложение се уговорихме, ако той доживее до 100 години, отново да го посетим.

Той наистина доживя 100 години! Срещата ни не се състоя, тъй като децата бяха пораснали и забравили уговорката, аз отдавна бях напуснала училището. Поради неговото здравословно неразположение юбилеят не можа да бъде отбелязан на рожденията му дата. Проведе се в началото на следващата година и тържеството бе предавано по телевизията. След време случайно на улицата ме срещна и ме позна едно от децата от групата, с която го посетихме. Спра ме и сподели: „Гледах по телевизията предаване за юбилея на Иван Попов и разправях на всички как сме били в дома му.” Това ме зарадва. А сега още повече се радвам от това запознанство, което бях предала и на децата, но към което бях подтикната именно от моя прекрасен учител Христо Недялков.

За тези, които ми отвориха очите към света

Като ученичка не обичах историята, тъй като ни я предаваха твърде сухо, изискваха да помним дати, събития, имена, а за мен това беше скучно. Но в часовете по архивистика, водени от **Иван Дуйчев**, миналото ме заплени, аз потъвах в него и досега всеки един архивен материал ме вълнува. Наскоро успях да получа по интернет от една напълно непозната млада жена копие от оригиналата, с през 1910 г. който е било заявено в общината раждането на моя баща. А насърко ми попаднаха 3 картички-писма от моя дядо, който през 1917 г. ги е изпратил от фронта на съпругата си – моята баба. Това за мен са най-скъпи светини.

От лекциите и уроците на **Александър Ничев** се пристрастих към Античната литература и дълги години след дипломирането си продължавах да търся и чета с увлечение и интерес произведенията на авторите от Античността. След около десетина години отново се срещнахме с Ничев, тъй като се оказа, че той е колега и близък приятел с майката на детето, което закърмих още от родилния дом, та чак до деветия месец. Дори трите семейства прекарахме заедно една лятна ваканция на море.

Книгата „Овчарчето Калитко” на **Марко Марчевски** бях чела и затова на него гледах не само като на мой преподавател, но той беше и първият автор на книга, когото познавах отблизо, и с което се гордеех. Той и Петър Димитров – Рудар ме при-

страстиха към детската литература, та и до днес аз правя, понякога доста успешни, опити в тази област.

Към западната и славянската литература ме насочиха **Ал. Пешев** и **Емил Георгиев**. Тогава гълтах с удоволствие всичко, което те препоръчваха за четене, та и до днес, когато нещо ми попадне. Съзнанието, че притежавам познания в областта на тези литератури, ми създава самочувствие, защото аз познавам техните класици и най-известните им произведения. А **Йордан Цонев** така умело ни въвлече в необятната руска и съветска литература, че аз и досега, когато имам възможност, се стремя да чета произведенията на руски. Към този език имах влечение още преди да постъпя в Института и тогава четях книги на руски и имах доста широки познания. Спомням си, че веднъж в час по руски език при **Евгени Главнюков**, в текста имаше дума, чийто превод на български беше (както той я беше извлякъл от речника) „дизгини”. Колегите, както и аз, не знаехме значението ѝ. Тогава той се обърна към мен за помощ и аз обясних на останалите превода на думата.

Не мога да не отбележа и учителя ни по български език – **Мирослав Янакиев**. Лекциите му за мен бяха много интересни и така увлекателни, че в продължение на много години след дипломирането си аз следях неговите публикации, интересни предложения за промени в езика и пр.

Благодарение на всички преподаватели по различните дисциплини, свързани с библиотечното дело, успявах да се изявявам успешно и като добър специалист в тази област, където работех, но е имало и случаи, когато съм прилагала познанията си в дейности, без пряка връзка с библиотеките. Наученото тогава ми е помагало много пъти в живота.

Колкото и внимателно да се взират, освен тези мои учители, непременно трябва да отбележа само още двама, които ме обучиха в друга област на науката и живота. Това са адвокат **Кръстьо Цончев**, частен хоноруван доцент при катедрата по гражданско право на Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”, чиято стажантка имах щастлието да бъда в продължение на 1 година. През 2005 г. с решение на Висшия адвокатски съвет бе учреден „Центрър за обучение на адвокати – Кръстьо Цончев”. И професор **Иван Апостолов** – виден български юрист – университетски преподавател, научен работник, адвокат, международен арбитър. През 1993 г. бе основано едно от първите модерни средни училища в България – частната езикова гимназия „Проф. Иван Апостолов”. Щастлива съм, а също и късметлия, че имах възможност да се уча и работя с тези двама колоси в областта на юриспруденцията.

Тези нови знания аз положих върху основата на богата обща култура, която получих от учителите ми в Държавния библиотекарски институт.

ВЪТРЕШНООРГАНИЗАЦИОННИТЕ КОМУНИКАЦИИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ЗА СЛУЖИТЕЛИТЕ

Докторант Яница П. Димитрова

В съвременния свят бизнес средата се намира в непрекъснат процес на промяна, а оттам и организацията. Комуникациите, които осъществяват организациите са от изключително значение за осъществяване на промяната, адаптацията, успешното функциониране и оцеляването им. В контекста на казаното е необходимо провеждането на качествена политика за осъществяване на вътрешните комуникации, които да мотивират персонала да съдейства за постигане на целите и задачите на компанията, за която работи.

Според Ван Риел и Чарлз Фомбрун (2007)¹ корпоративните комуникации обхващат:

маркетинговите комуникации – включващи *реклама, спонсорство, промоции;*

организационните комуникации – *връзки с обществеността, вътрешни комуникации;*

менеджърските (управленските) комуникации – *коммуникационните практики на висия мениджмънт.*

Корпоративните комуникации представлят “корпоративната гледна точка” – акцентират и се концентрират върху организацията като цялост.

Терминът “корпоративни комуникации” е многоизначен и се употребява нееднозначно в изследователската литература (Уилсън, 2001)². Пример за това е посочената по-горе дефиниция на Фомбрун и Ван Риел, която причислява маркетинговите комуникации към корпоративните такива.

Най-общо казано, корпоративните комуникации са призвани да създават и поддържат идентичността на организацията, позитивен корпоративен имидж и корпоративна репутация за своите клю-

чови групи стейкхолдъри, чрез които да съдействат за осъществяването на корпоративната политика³.

Централна, за доброто управление на корпоративните комуникации, се явява **концепцията за стейкхолдърите**. Според определението на Станфордския изследователски институт, цитирано от Фриймън⁴, стейкхолдърите са “тези групи, без чиято подкрепа организацията би могла да престане да съществува.” Стейкхолдърите са *в икономически или договорни взаимоотношения с организацията (contractual stakeholders)*. В тази група, позовавки се на Чаркхам⁵, Корнелисън включва служителите на организацията, доставчиците и дистрибуторите, клиентите и акционерите, кредитните институции. Втората група – *обществени стейкхолдъри (community stakeholders)* – няма договорни взаимоотношения с организацията, но въпреки това има изключително значение за развитието ѝ. В тази група попадат **потребителите, държавни институции и регулаторни органи, с които организацията взаимодейства.**

Ключова роля за съществуването и развитието на организацията имат групи като *медиите, неправителствените организации и групите за натиск*, членовете на общността, на чиято територия е ситуирана организацията. Управлението на комуникациите с групите стейкхолдъри изисква сложен, деликатен, последователен подход, защото те предопределят съществуването на организацията, както като бизнес структура, така и като корпоративен гражданин, като компания, зачитаща, приела и изпълняваща принципите на корпоративната социална отговорност взаимоотношения с общността, в чийто район е ситуирана организацията и пр.

Корпоративни комуникации са фокусирани към дългосрочните и позитивни отношения с ключовите стейхолдъри. От тази гледна точка комуникацията се явява предпоставка за съществуването на организацията.

Предметът на организационните комуникации е анализът на комуникациите и ролята им в организацията. Организационните комуникации се осъществяват в контекста на протичащите в организацията дейности, на взаимоотношенията ѝ със средата, в която оперира и със стейхолдърите ѝ, както и на дефинирането и постигането на организационните цели⁶.

Организацията е много по-силна, когато редуцира несигурността. За тази цел е необходима добре функционираща система за комуникация, което означава гъвкав мениджърски подход, ориентация към служителите, разясняване на необходимостта от промяна, поставяне на значими цели и задачи, компетентност и иновативен подход за постигането им, както и осигуряване на необходимата прозрачност и не на последно място овластване (*empowerment*) на служителите⁷.

Дийтз (2001)⁸ предлага два подхода за дефиниране на комуникациите в организацията. Първият поставя фокус върху комуникацията, която "съществува като феномен в организацията". Според този подход организацията е мястото, където се случва комуникационният процес. Другият подход ни насочва да мислим за комуникацията като "начин да се обрисува и обясни организацията", като акцентът тук се поставя върху комуникацията като възможност да се обяснят социалните структури и взаимоотношенията, които ги изграждат. При втория подход се отрежда централна роля на индивидите, които посредством комуникацията, споделят организационните ценности и норми, създават взаимоотношения и в крайна сметка конструират реалността на корпоративната култура.

Един от подходите за разглеждане на организационните комуникации предложен от изследователите им е апелът всички комуникации (вътрешни и външни) на организацията да се разглеждат като интегративно цяло (Чейни и Кристенсен (2001)⁹; Кристенсен (1997)¹⁰; Шолес и Кльтербек (1998)¹¹.

Шолес и Кльтербек (1998) посочват, че вътрешните и външните комуникации трябва да бъдат тясно свързани, дори в бъдещ план, могат да бъдат осъществявани от едни и същи специалисти. Те

считат, че в много случаи вътрешните комуникации имат превес при позитивиране имиджа на организацията. Изхождайки от идеята за интегрирания подход спрямо комуникацията със стейхолдърите, апелират отговорностите към комуникациите с персонала да имат същата тежест каквато се определя на ПР, взаимоотношенията и комуникациите с инвеститорите и тези с институциите, което ни прераша към другия подход за разглеждане на комуникациите в организацията, който е определянето им като "вътрешни комуникации" (*internal communication*)¹². За тях Ардженти (1996)¹³ казва: "...никоя друга подфункция на корпоративните комуникации не може да предложи възможността за реални дигерии сред изследователите, както комуникациите със служителите".

За целта на статията вътрешните комуникации се разглеждат като стратегическа част от организационните комуникации, които от своя страна се явяват ключов елемент в корпоративните комуникации (по Фомбрун и Ван Риел, 2007). Посредством тях в организацията се осъществява комуникационния процес с едни от най-важните стейхолдъри на компанията-служителите (вътрешните стейхолдъри). Вътрешните комуникации са формални и неформални, като в обсега на нашия интерес попадат формалните.

Те могат да бъдат разгледани чрез: **Нивата на комуникацията в организацията**, които биват: комуникацията тип лице в лице (или междуличностната комуникация) (*face to face communication, interpersonal*); Комуникацията в групата (*group level communication*) е вътрешно екипната комуникация, комуникацията между отделите в организацията, служителите или групите по интереси. Комуникацията на организационно ниво (*organizational level communication*) е насочена към комуникация на организационната мисия, организационната визия, политиките за постигане на организационните цели, конкурентоспособността на организацията.

Структурата на комуникацията в организацията:

Формалната комуникация преминава през официални канали, подбрани с цел разпространението ѝ сред различните нива в организацията като подпомага процеса на управление на компанията и разпределението на отговорностите. Целта ѝ е да определя стриктно комуникационната политика на компанията и начините за провеждането ѝ, тъй като

тя е отражение на организационната йерархия. Формалната комуникация бива **комуникация тип отгоре-надолу (downward communication)**, като при нея информацията се движи в посока от топ-менеджмънта към по-ниските нива в организационната йерархия. Комуникацията, насочена отгоре-надолу, се използва от мениджърите, за да обясняват целите на компанията, да задават инструкции за работа на служителите, да обясняват политиките на компанията и конкретни процедури, да се акцентира върху текущи проблеми и да се изисква обратна връзка (feedback) относно изпълнението на задачите. При комуникацията тип отгоре-надолу се използват различни канали за предаване на информацията-срещи, интранет на компанията, съобщения по електронната поща, бюлетини и др. Недостатък при този тип комуникация е еднопосочната комуникация (one-way communication). За повишаване ефективността на служителите е необходимо те да бъдат пряко въвлечени във вземането на решенията, относно конкретната им работа, развитието на компанията и към предложенията им мениджмънът да се отнася с необходимите респект и уважение.

Комуникация, насочена нагоре (upward communication)

При този тип комуникация посоката на движение на информация е от по-ниските към по-високите нива в йерархията на организацията. По този начин се постига до известна степен задоволителна обратна връзка (feedback), съобщават се конкретни проблеми. Комуникацията, насочена нагоре, предоставя възможност на мениджърите да бъдат наясно относно отношението на служителите към работата, за стремежите им към постигане на целите на организацията, както и на персоналните такива, да получават нови идеи за конкретни ситуации и за общото развитие на организацията. Проблемът при този тип комуникация е възможността от "размиване" на информацията в различните нива в процеса на предаването ѝ. Като цяло-комуникацията, насочена отдолу-нагоре, представлява източник за мотивиране на служителите.

Двата типа комуникации – отгоре-надолу и комуникацията, насочена нагоре – се определят също като **вертикални комуникации (vertical communication)**, тъй като комуникацията протича през различни йерархични нива в организацията.

Когато комуникацията има за цел оповестяване и разпространение на информация в среда на служителите от едно и също ниво, говорим за **хоризонтална или латерална комуникация (horizontal or lateral communication)**.

Диагоналната комуникация (Diagonal or Crosswise communication) е такъв тип комуникация, при който няма строго ограничена рамка на движението на информация, нито се спазват йерархични порядки. Този тип комуникация е характерен за съвременните организации, прилагачи модерни управленички практики, при които информацията протича свободно между различните отдели и нива. При този тип комуникация се използват експертните мнения, идеите и предложенията на различни служители с различен тип специализация и така по-всеобхватно се визира ситуацията, разрешават се проблеми, определят се бъдещи приоритети.

Формалните комуникации предават информацията по официалните канали, които се подразделят на:

Електронни – комуникацията се разпространява и получава електронно-чрез компютър, телефон, телевизор. Тук се включват интранет на компанията, електронна поща, гласова поща, sms съобщения, блогове, podcasts, wiki, конферентни разговори и телеконференции.

Печатни – паметни записи, списания и бюлетини на компанията за вътрешно ползване, писма, постери, табла за съобщения и др

Комуникация лице-в-лице – кръгли маси, брейнсторминг, форуми и конференции с физическо присъствие на служителите, брифинги, тийм-билинг.

При **неформалната комуникация** информацията се придвижва по нерегламентирани канали, представена е от грейпвайн (Grapevine), в който се включват слуховете, очакванията, изблиъкът на емоции.

Посоките на комуникацията биват:

Еднопосочна (one way communication), която се характеризира с липса на обратна връзка от страна на получателя на информацията.

Двупосочната комуникация (**two way communication**) е много по-успешна форма на комуникация. Стейкхолдърите на организацията участват наравно с мениджмънта във вземането на решения,

посредством обратната връзка и възможността да споделят вижданията си и мнението им да бъде взето под внимание. Двупосочната комуникация до голяма степен намалява нивото на неразбиране на съобщението.

Изборът на медии за осъществяване процесите на вътрешната комуникация трябва да бъде подчинен на стратегическата цел на вътрешните комуникации, която е изграждане на двупосочни, основани на взаимно доверие взаимоотношения с вътрешната публика, които да доведат до подобряване на ефективността на организацията¹⁴.

В резюме можем да кажем, че “Ролята на комуникацията се променя – вече не е разпространение на управленицките решения отгоре-надолу, а отдолу-нагоре, което означава, че придвижването ѝ става от тези, които знаят какво е необходимо да се промени към тези, които имат властта да направят така, че необходимата промяна да се осъществи” (Куирк, 1995)¹⁵.

В съвременните организации служителите се разглеждат като най-ценният ресурс на компанията. Те са представени като “най-важната публика на организацията” от Теркелсен и Фейбич (2003)¹⁶, а вътрешната комуникация като “важна област, характеризираща се с предизвикателства” от Уелч и Джаксън (2007)¹⁷.

Кенан и Хазлетьн (2006)¹⁸ акцентират върху доверието, което е необходимо да съществува между мениджъри и служители, с цел улесняване процеса на идентификация на служителите с организацията и постигане на целите и задачите ѝ. Доверието се създава с помощта на вътрешните комуникации. Вследствие на това съществуващото доверие се проектира) разяснява пред външните публики, което, от своя страна води до привличане на инвеститори, клиенти и нови служители за компанията.

Теркелсен и Фейбич (2003)¹⁹ определят успеха на организацията като пряко зависим от подкрепата на служителите, които се чувстват ангажирани с организацията, за която работят и се идентифицират с нея, лоялни са и са загрижени да постигане на целите ѝ за дълъг времеви период. Включването на служителите в осъществяване на целите на организацията изисква съществуването на позитивни взаимоотношения в организацията, а това е пряко свързано с двупосочната комуникация, която предполага активно участие на всички въвлечени в нея²⁰.

Много от проведените изследвания на случаи (case studies) недвусмислено разкриват положителния ефект от успешно провежданата комуникация със служителите на компанията. The Corporate Executive Council (2005)²¹ представя връзката между ефективната комуникация и ангажираността на служителите към компанията, за която работят: “Възможността на компанията да комуникира особено, за да представи визията си за организационната стратегия и посока, по ясно разбираем за служителите си начин, както и да я свърже с тяхната ежедневна практика, е от изключително значение, не толкова защото комуникацията го изисква, а защото служителите посочват комуникацията като основната движеща сила за техния ангажимент спрямо фирмата”. Компании, чийто служители са ангажирани с постигането на организационните цели, обикновено имат по-добри икономически постижения от своите конкуренти. Съгласно същото изследване основният механизъм за задържане на служителите на компанията (от 10 възможности) е вътрешната комуникация. Другите два са пряко свързани с нея – разбирането на служителите за връзката между тяхната пряка служебна дейност и организационната стратегия, както и ясните организационни цели.

В изследванията, проведени от Колинс (не е упомената година), Крителли (2007), Никълсън (2003) и Уит (2006)²² се представят и доказват тези относно ефективността на комуникационните програми на организацията, насочени към служителите. Колинс, в изследването си за Дженерал Мотърс, представя процесен модел, в който целите на комуникацията със служителите са четири: осигуряване на информация; акумулиране на разбиране; насырчаване на ангажимента спрямо компанията; обезпечаване действията на служителите в подкрепа на целите на компанията.

Крителли, изпълнителен директор на Pitney Bowes, разкрива как комуникациите на висшия менеджмънт служат за измерител на въздействието на комуникацията със служителите, посредством показатели като достъпност, ангажираност и изпълнение. Тези показатели се използват за непосредствено измерване на комуникационните стратегии и тактики.

Изследването на Никълсън за Sears Roebuck and Company и това на Уит за Rockwell Automation разкриват как измерването на комуникациите със

служителите генерира респект спрямо цялостната дейност на компанията и подпомага правилните насоки на бъдещите комуникационни програми, насочени към персонала.

Специалистите по вътрешна комуникация трябва да съдействат ефективно за запознаването с политиките и решенията на компанията на служителите от всички нива на организационната йерархия. Особено във времето, когато броят на виртуалните организации нараства и с това се увеличава сложността при свързване на служителите с целите и задачите на организацията, акцентът трябва да бъде поставен на общите ценности, около които се обединяват и мениджърът, и персоналът на организацията. В културен аспект комуникациите със служителите трябва да се превърнат в основен момент от корпоративната бизнес-стратегия, която цели обединението на организацията за постигане на целите ѝ. Комуникационните програми, насочени към служителите на организацията, следва да съдържат ясно описание на мисията на организацията и да целят хармонизация на дейностите на компанията в съответствие с изпълнението ѝ. Управлението е необходимо да се основава на компетентност, подбор на кадри с подходящи умения и възможности за акумулиране на нови знания; набиране на интелектуален капитал, мониторинг и измерване на информацията с цел разбиране на степента, до която работните групи се идентифицират с организацията и използват информацията, която е най-приложима за функциите, които изпълняват и за постигане на корпоративната мисия. Не на последно място да се поддържа – корпоративна култура, която допринася за съществуването на организацията като отворена система, в която служителите чувстват възможността да споделят свободно мненията и проблемите си, да приемат отговорността и задълженията към своята работа, и да усещат, че имат възможност за растеж и развитие²³.

Вътрешноорганизационната комуникация и комуникационните практики на висшия мениджър (и специално насочените към вътрешните стейкхолдъри на компанията) са неразрывно свързани, което от своя страна представя организационните комуникации като инструмент на управлението.

БЕЛЕЖКИ

¹ Van Riel, Cees and Fombrun, Charles Essentials of Corporate Communication Routledge 2007, p. 22.

² Цит. по Ormenio, Marcus. Oscar Managing Corporate brands: A New Approach to Corporate Communication Deutscher Universitat-Verlag/GWV-Fachverlage GmbH, Wiesbaden 2007, p. 41.

³ Cornelissen, Joep. "Corporate Communications: Theory and Practice", c. 25.

⁴ Freeman, R. E. Strategic management: A stakeholder approach. Boston: Pitman, 1984, p. 31.

⁵ Cornelissen, Joep. Corporate Communications: A Guide for Theory and Practise, 2008, p. 43.

⁶ Harris, Thomas E. Applied Organizational Communication: Lawrence Erlbaum Associate Publishers NJ, 2002 p.17.

⁷ Heath, R. L. Management of Corporate Communication: From Interpersonal Contacts to External Affairs, Lawrence Erlbaum Associates, 1994, p. 18.

⁸ Deetz, Stanley. Conceptual Foundations in Jablin, Frederic M and Linda Putnam, p. 5.

⁹ Cheney, G. and Christensen, L. in Jablin, Frederic M and Putnam, Linda The New Handbook of Organizational Communication : Advances in theory and practice 2001, c. 231.

¹⁰ Christensen, L.T. Marketing as Auto-communication, Consumption, Markets and Culture, 1997, 1/3, pp. 197–227, p. 206.

¹¹ Sholes, E and Clutterbuck, D. Communication with Stakeholders: An Integrated Approach, Long Range Planning, 31, 1998, pp. 227–238.

¹² Различните изследователи използват алтернативни определения на термина "вътрешни комуникации" (internal communication). Теоретиците на корпоративните комуникации (Van Riel, 1995, Корнелисен, 2004; Форман и Ардженти, 2005) предпочитат термина "вътрешни комуникации". Често взаимнозаменяеми, в изследователската литература са използвани термини като "вътрешни отношения" ("internal relations") (Грунинг и Хънт, 1984), "комуникация със служители" ("employee communication") (Ардженти, 1996; Смидс и др. 2001), "отношения със служителите" ("employee relations") (Грунинг и Хънт, 1984; Ардженти, 1996; Бил Куирк, 2000); "вътрешни ПР" ("internal public relations") (Джефкинс, 1988; Райт, 1995) и "комуникация с персонала" ("staff communication") (Стоун, 1995). Обзърт е направен по Welch, M and Jackson, P Rethinking Internal Communication: a Stakeholder Approach, Corporate Communication: An International Journal Vol 12, 2, 2007, pp. 177–198, p. 178.

¹³ Argenti, P. A. "Corporate communication as a discipline", Management Communication Quarterly, Vol. 10 No. 1, 1996 pp. 73–97, p. 94. Ардженти асоциира термина 'employee communication' с "internal communication"

¹⁴ Tench, Ralph and Yeomans, Liz. "Exploring Public Relations" Pearson Education Limited, Essex, Second Edition, 2009, c. 318.

¹⁵ Quirke, Bill 1995, p. 77. Hargie, Owen and Tourish, Denis Handbook of communication audits for organization, 2000 c. 19.

¹⁶ Therkelsen, D. J. and Fiebich, C. J. "The supervisor: The linchpin of employee relations", Journal of Communication Management, vol. 8, 2, pp. 2003, 120–129, c. 120.

¹⁷ Welsh and Jackson. "Rethinking Internal Communication: a stakeholder approach", Corporate Communications: An International Journal, vol. 12, no. 2, 2007, pp. 177–198, p. 177.

¹⁸ Kennan, William R. and Kazleton, Vincent. "Internal Public Relations, Social Capital and the Role of Effective Organisational Communication" in Botan, Karl H and Hazleton, Vincent Public Relations Theory 2Lawrence Erlbaum Publishers, NJ, 2006, p. 311–312.

¹⁹ Therkelsen, D. J. and Fiebich, C. J. Цит съч 2003

²⁰ Stroh, U. and Jaatinen, M. "New approaches to communication management for transformation and change in organisations", Journal of Communication Management, vol. 6, no. 2, pp. 2001, 148–165.

²¹ Communications Executive Counsel. Linking communications and employee engagement. Corporate Executive Board 2005 p.v.

²² Collins, K. Measuring the effectiveness of employee communication available at www.instituteofpr.org) 11.11.2009; Critelli, M. Pitney Bowes' CEO on what he wants from employee comms. Strategic Communication Management, 2007/8/9/, 16–19; Nicholson, T. Measuring success: Both externally and internally 2003, available at www.instituteofpr.org; 11.11.2009; Witt, T. Making measurement part of the plan at Rockwell Automation. Strategic Communication Management, 10(5), 2006, 30–33.

²³ Oliver, S. Public Relation Strategy, Kogan Page Limited, London, 2001, p. 69.

ЛИТЕРАТУРА

1. Argenti, P. A. "Corporate communication as a discipline", Management Communication Quarterly, Vol. 10 No. 1, 1996 pp. 73–97.

2. Cheney, G and Christensen, L. Organizational Identity: Linkages between Internal and External Communication in Jablin, Frederic M and Putnam, Linda The New Handbook of Organizational Communication : Advances in theory and practice, 2001.

3. Christensen, L. T. Marketing as Auto-communication, Consumption, Markets and Culture, 1997, 1/3, pp. 197–227, p. 206.

4. Collins, K. Measuring the effectiveness of employee communication available at www.instituteofpr.org) 11.11.2009.

5. Communications Executive Counsel. Linking communications and employee engagement. Corporate Executive Board, 2005.

6. Cornelissen, Joep. "Corporate Communications: Theory and Practice" Sage Publications, 2004.

7. Cornelissen, Joep. Corporate Communications: A Guide for Theory and Practise, Sage Publications 2008.

8. Critelli, M. Pitney Bowes' CEO on what he wants from employee comms. Strategic Communication Management, 2007/8/9/.

9. Deetz, Stanley. Conceptual Foundations in Jablin, Frederic M and Linda Putnam, The New Handbook of Organizational Communication : Advances in theory and practice 2001.

10. Freeman, R. E. Strategic management: A stakeholder approach. Boston: Pitman, 1984.

11. Harris, Thomas E. Applied. Organizational Communication: Lawrence Erlbaum Associate Publishers NJ, 2002.

12. Heath, R. L. Management of Corporate Communication: From Interpersonal Contacts to External Affairs, Lawrence Erlbaum Associates, 1994, p.18.

13. Kennan, William R and Kazleton, Vincent. "Internal Public Relations, Social Capital and the Role of Effective Organisational Communication" in Botan, Karl H and Hazleton, Vincent Public Relations Theory 2Lawrence Erlbaum Publishers, NJ, 2006.

14. Nicholson, T. Measuring success: Both externally and internally 2003, available at www.instituteofpr.org ; 11.11.2009.

15. Oliver, S. Public Relation Strategy, Kogan Page Limited, London, 2001.

16. Ormeno, Marcus. Oscar Managing Corporate brands: A New Approach to Corporate Communication Deutscher Universitat-Verlag/GWV-Fachverlage GmbH, Wiesbaden 2007.

17. Quirke, Bill 1995, p.77 Hargie, Owen and Tourish, Denis Handbook of communication audits for organization, SAGE Publications 2000.

18. Sholes, E and Clutterbuc, D. Communication with Stakeholders: An Integrated Approach, Long Range Planning, 31, 1998.

19. Stroh, U. and Jaatinen, M. "New approaches to communication management for transformation and change in organisations", Journal of Communication Management, vol. 6, no. 2, pp. 2001.

20. Tench, Ralph and Yeomans, Liz. "Exploring Public Relations" Pearson Education Limited, Essex, Second Edition, 2009.

21. Therkelsen, D. J. and Fiebich, C. J., "The supervisor: The linchpin of employee relations", Journal of Communication Management, vol. 8, 2, pp. 2003, 120–129

22. Van Riel. Cees and Fombrun, Charls Essentials of Corporate Communication Routledge 2007.

23. Welch, M. and Jackson, P. Rethinking Internal Communication: a Stakeholder Approach, Corporate Communication: An International Journal Vol 12, 2, 2007, pp177–198.

24. Witt, T. Making measurement part of the plan at Rockwell Automation. Strategic Communication Management, 10(5), 2006, 30–33.

ОБЩЕСТВЕНАТА КОМУНИКАЦИЯТА КАТО СОЦИАЛЕН ФЕНОМЕН

Доц. д-р Николай Палашев

Ващо всъщност се е появила обществената комуникация? Този екзистенциален въпрос, макар на пръв поглед да има своето формално обяснение чрез проявленията на социалните практики, ни води до преоценка не просто на битието, но и на смисъла от налагането на съзнателен живот на цялата територия на Земята. А оттук, най-вероятно ще е необходимо да определим обществената комуникация като нещо повече от методика, начин и подход за предаване на съобщения. Затова, може да започнем със непрестанният стремеж към материализиране на идеята. Това фактическо материализиране е и в основата на социалното развитие. Материализираната идея води до формирането на нагласите, а те от своя страна до изработването на отношения, позиции и решения, и съответни поведенчески модели. Всичко това обаче не е възможно да се случи, ако не съществуват адекватни условия и среда.

Кръгът на основните условия за възникването и материализирането на идеята може да се определи според следното:

- Наличие на информация.
- Наличие на комуникационен/и канал/и за неорганизираната информация.
- Наличие на пространство за трансформиране на неорганизираната в организирана информация.
- Наличие на комуникационен код.
- Наличие на инструментариум от комуникационни форми.
- Наличие на комуникационен канал за организираната информация, представляваща плътта на идеята.
- Наличие на субект и обект на комуникацията

- Наличие на изградени комуникационни връзки и отношения между участниците в комуникационния процес.

Основното при необходимата среда за материализиране на идеята представлява следното:

- Наличие на информационна среда.
- Наличие на материално-битийна среда.
- Наличие на обществена среда, организирана и управлявана чрез въведени норми и закони.
- Наличие на двупосочен комуникационен канал.

Ако се има предвид логиката на битието и духът и спецификата на социума, материализирането на идеята трябва да се определи като изначална и водеща цел и задача на обществото. Без факта на нейното съществуване се обезмисля въобще съзнателното съществуване на човека.

Като следваща основна цел и задача на обществото ще посочим безконфликтното налагане на обществените норми. Тук системата, методиката и инструментариумът на обществената комуникация са под знака на съобразяването с определените от социопсихологията три „свята“. В рамките на социума те са винаги в ситуация на синергетизъм: *Свят 1* – материалният свят на физическите вещи, природните дадености и биологическата същност на живите същества; *Свят 2* – субективното преживяване на индивида за себе си и на света; *Свят 3* – светът на нематериалното – доброволното приемане на обществената йерархия, принципите, символите, абстракциите, духа. Фактическото изработване на обществените норми на терена на обществената комуникация минава през осъществяването на целта и задачата за *договарянето* на ценности и интереси.

Комуникационният подход при регуляризирането на обществените връзки и отношения предполага осъществяването на друга цел и задача, а именно определянето на социалните роли. В това отношение обществената комуникация работи на полето на създаването на конкретни публични образи, които имат пряка връзка с установяването на лидерството, елитите, институциите, двучлена управляващи – управлявани и в крайна сметка с изграждане на устойчивост на обществената йерархия. На практика, при определянето на социалните роли, обществената комуникация действа не само като създателна сила, но и като коректив спрямо интелектуалната и духовна недостатъчност на индивидите или групите, играещи социални роли.

Осъществяването на разглежданите тук цели и задачи се явява причина да се произвежда обществена комуникация. Или, ако трябва да конкретизираме, измеренията на опита, паметта, познанието и преживяванията, материализирани чрез информацията, са в основата на причинността за комуникацията. В същото време резултатите от постигнатите цели и задачи на обществото представляват същинското комуникационно следствие. От своя страна, осъщественото комуникационно следствие възпроизвежда нова информация, която има обратна посока към терена на комуникационната причинност и където се интерпретира и модифицира с цел създаване на основания за качествено нова причинност. Така може да се каже, че причинно-следствената връзка при обществените комуникации по своя характер е двупосочна и възпроизвеждаща се. Всичко това ни дава основание да кажем, че именно посочената причинно-следствена връзка е тази, която гарантира, че обществената комуникация ще продължи да създава реалности, да одухотворява човешката същност, да урежда обществените отношения, да възвежда норми и да коригира обществената деструкция.

Технологичната същност на явленietо „комуникация” се отнася до изработването и прилагането на комуникационните средства, начини и форми. Тук се наблюдава постоянно развиваща се динамичност, която е в зависимост от иновациите, натрупването на все повече опит и познания, както и от стремежа да се постигат състоя-

ния на сигурност – при обществената дейност, система и отношения. Разбира се, трябва да направим една уговорка – за това, че независимо от напредъка в областта на комуникационните и информационни технологии, развиващи се във времето, смисълът на обществената комуникация остава постоянна величина. Т.е. може да се говори за усъвършенстване на комуникационните начини, подходи, методи и инструментариум, които обаче не влияят върху промяната на същността и качеството на обществената комуникация.

Възникването на *идеята* и изработването на съответното, адекватно *решение*, по своята същност са комуникационно и информационно активни процеси, базиращи се на мотивацията за преодоляване на възникналите проблеми в контекста на общественото развитие. Тази активност се изразява не само по отношение на подхода и инструментариума за налагането на *идеята*, но и в степента на ефективност на кодирането на информационния масив, представляващ същността на самата *идея*. В този смисъл, наблюдаваната тук комуникационна и информационна активност се изразява и по отношение на избора и експлоатацията на формите на материализация на информацията (*знак, символ, образ и език*), изразена чрез семиотичните им характеристики и способността им да се вписват в *коммуникационния алфакод*. Като резултат от разгледаната тук комуникационно-информационна активност е възможността безпрепятствено да се осмисли *идеята*, вече в рамките на обществената комуникация.

След възникването на *идеята* и формирането на *решение*, следва създаването на комплекс от комуникационно-информационни конструкции, нагласи и персонифицирани образи, както и изработване на съответстващ комуникационен поведенчески модел. Всичко това има пряко отношение към процеса на обществената комуникация и се изразява в следното:

- Създаване на *нагласи*, в диапазона на *одобрение-отрицание*, спрямо моментното третиране на конкретната обществената проблематика и връзката ѝ с *идеята*.
- Утвърждаване и усъвършенстване на духовната, ценностна и културологична основа на

- базата на нова качествена преработка на добитата информация, отнасяща се до *идеята*.
  - Оценка на валидността на възприетата *идея*, в сравнение с другите съществуващи *идеи*, във връзка с цивилизационните предизвикателства, възникналите или възникващи проблеми и предполагаемите бъдещи реалии.
  - Оценка на реалния комуникационен опит и познание.
  - Намиране на информационен ресурс и комуникационен подход за осъществяване на необходимите корекции по отношение опита, познанието и персоналния образ.
  - Избор на инструментариум от комуникационни начини, форми, както и съответен подход за налагане на *решението*, свързано с конкретната *идея*. Тук целта е да се докаже логиката на претенцията за доминираща позиция.
  - Трансформиране на съществуващ *информационен ресурс*, с цел – намиране на „пресечни точки” за съвместяването на ценностите и интересите на участниците в обществената комуникация.
  - Моделиране на характеристиките и параметрите на *персоналния комуникационно-информационен образ*, който в рамките на обществената комуникация придобива статута на *публичен образ* (public image).
  - Избор на комуникационни *начини и форми*, които: 1) Да дадат възможност за включване в обществената комуникация и 2) Да осигурят равноправно и равнопоставено място като „участник” в комуникационния процес.
- Посоченото ни дава основание да определим, че основната комуникационна функционалност се сегментира по следния начин:
- Ориентиране на човека във времето и пространството;
  - Съзнателно и целенасочено изграждане на понятия, представи и нагласи.
  - Волево действие за материализиране и систематизиране на *значите, образите, символите и езика*, като елементи на *алфакода* и като преносители на информация.
  - Създаване на готовност за лансиране на *идеята* и съответстващото ѝ *решение* по посока на *омегакомуникацията*.

- Изграждане на устойчив комуникационно-информационен образ, чрез който се придобива комуникационен статут на равноправен и равностоен участник в комуникационния процес.

И така, поради факта, че обществената комуникация, по своята същност, е проявление на социалното преживяване на човека, то може да се приеме разбирането на Алфред Вебер за „социалното действие”, като то се съотнесе към *коммуникационното действие*. Т.е., този вид действие, по своя смисъл има отношение към поведението на *другия*, което пък поведение е ориентирано и към самия него. От тази гледна точка *коммуникационното действие* представлява съвкупност: от умението да се третира адекватно и ефективно притежаваната от комуникиращия информация, представляваща *идея, решение, знание*; от желанието и готовността на комуникиращия да *предаде* притежаваната от него информация под формата на *съобщение*; от степента на възможност на комуникиращия да *постигне разбирателство* или с други думи да *установи доверие*; от умението на комуникиращия да владее *коммуникационните подходи, инструментариуми и средства* и от стремежа на комуникиращия да *осъществи интереса си*, без това да навреди на *интереса на другия*, като отчита валидността на собствените си и на другите *ценности*.

Ако се върнем на въпроса, който си зададохме в началото – защо, всъщност се е появила обществената комуникация, то отговорът, най-вероятно, се крие в това, че може да я определим като социален феномен. Защото, обществената комуникация, всъщност материализира преживяването на човешката същност от самия човек. И това преживяване приема конкретни форми, води до конкретни събития, ситуации и в крайна сметка – реалности. И накрая, обществената комуникация е социален феномен, защото, базиратки се на свободната воля на човека, тя остава без аналог в рамките на социума.

СЪВРЕМЕНИ ПРОБЛЕМИ НА КНИГОИЗДАВАНЕТО ЗА ЧЕТЕНЕТО И ГЛОБАЛНАТА МЕДИЙНА МЕТАМОРФОЗА

Докторант **Марина Миланова**

Кризата на четенето е в своя апогей – твърдят родни и световни книгоиздатели, и калкулират загубите от поредния „непотръгнал” тираж. Причините за тази „криза в читателската ситуация” несъмненно са комплексни и неведнъж са били или ще бъдат обект на дискусии. Със сигурност обаче може да се твърди, че кризата на четенето не е просто исторически етап или социокултурен проблем. Защото промените в читателските нагласи и издателските практики са част от глобалната медийна метаморфоза. А „отсъстващият читател” съвсем не се е загубил в информационния поток и изобилието на книжния пазар – напротив, той е още по-активен и комуникативен.

Днес новият читател трудно може да бъде видян да рови по рафтовете на някоя книжарница или библиотека. Ала с удоволствие би споделил възхновяващо четиво с приятелите във виртуалното пространство на Facebook и My Space, би побързал да напише „пост” в любимия читателски форум, или пък ще рецензира нова книга в собствения си блог.

Виртуална култура на четенето

Интернет и медиите, свързани с него, са нов начин за придобиване на знание, нов тип цивилизация. Но интернет е и нов начин на четене и мислене. Заради интернет сега се чете повече, но се чете по друг начин. Всяка цивилизация култивира различен начин на мислене в зависимост от технологията на разпространяване на знанието. Когато книгите са били свитъци, информацията в тях е била не само трудно достъпна, но и твърдо структурирана. Необходимо е било да знаеш какво има в книгата, за да го намериш, както и да знаеш къде да го търсиш. Освен това е трябвало да я четеш от началото до края в линеен вид. Когато книгите са се превърнали в кодекси, с лесно прелистващи се издържливи пергментови страници, те са станали и по-гъвкави. Вече е било възможно да си ги пренасяш в джоба или да си ги четеш на поставка, а най-важното, да избираш коя част ще прочетеш и лесно да се ориентираш в тях дори и без да познаваш цялата книга. А в епохата на книгопечатането е можело да потърсиш необходимото в съ-

държанието и индекса, а после да го намериш в текста. Общо взето, доскоро цивилизацията и предаването на знанието се основават на хартиената книга и на хартиения бял лист, на който да пишем.

Телевизията променя нещата, разбира се, но само донякъде. Не че средният човек е писал книги и дори много писма по време на книжната епоха. Дори и тогава той предимно е консумирал книгите. В телевизионната епоха е консумирал телевизия, а елитното знание – това, което дава сила и власт в обществото – е продължавало да се съдържа предимно в книгите. В интернет епохата човек започва да чете повече, защото информацията отново е повече в текстов вид. Но нещо повече, той започва да произвежда съдържание и информация, вместо само да я консумира.

Но четенето в интернет е различно от четенето на книга. Четенето в интернет е търсене на информация и се насочва точно към нея. Да, и книгите предлагат ръководство за търсене на конкретна информация чрез съдържанието и индекса си, но в интернет потребителят е господар на търсенето. Той се ръководи от заглавия и подзаглавия в различни цветове, прозорци и рамки, линкове и категории и сам решава колко време да отдели на дадена страница, накъде да погледне и как да синтезира намереното. В същото време той обаче е и роб на търсенето на информация, защото силно зависи от графичното организиране на думите – удебелени заглавия насочват погледа му, наличието на линкове му дават впечатление за авторитетност и обикновено не отделя повече от един экран време за дадена страница и дори тема.

Социалните медии – новите читатели и издатели

В тази нова ситуация на виртуално четене профилът на новия читател и бързо адаптирацият се в Мрежата електронен издател вече са ясно разпознаваеми в полето на социалните медии. Интерпретирани в широкия диапазон на Web 2.0/ Web 3.0 платформите днес форуми, социални мрежи и блогове разкриват не просто интерактивна форма на свободно публикуване,

но и непознати до момента правила за читателски и издателски комуникации. Все повече от всяко читателят е издател, който категорично успява да наложи своя вкус и потребности от определени заглавия. С появата на социалната мрежа Facebook през 2004 г. територията на членето минава отвъд дискусията от края на XX век – „книги срещу електронни издания“. Приложението We read на Facebook пък задава модела на първата специализирана социална мрежа за читатели, която се появява през 2006 г. под името Goodreads (Добри четива). Създател на „най-голямата онлайн читалня“ – по думите на журналиста Ниланян Рой, е софтуерният инженер Отис Чандлър. Идеята да стартира проекта Goodreads Чандлър обяснява съвсем прозаично: „Винаги съм изпитвал затруднение каква книга да си взема и затова постоянно се допитвах до приятелите си. Днес обаче просто влизам в Goodreads и виждам какво четат приятелите ми или надничам в нечий списък с бестселъри. И вече знам коя е следващата книга, която искам да прочета.“

Успехът на новата читателска мрежа не закъснява и съвсем скоро www.goodreads.com е класиран на пето място в класацията „10-те най-добри уебсайта за 2007 година“ на списание Time Magazine. Днес над 2 млн. потребители на Goodreads могат да избират между 44 млн. заглавия, хиляди дискусионни и фен групи. Абсолютно безплатно всеки потребител на социалната мрежа добавя безброй заглавия към профила си – такива, каквито вече е прочел, или такива, които си харесва за бъдеще. Читателят може да създава различни филтри, чрез които по-лесно да се ориентира в стотиците си книги (напр. биографии, недочетени, албуми с фотографии, португалска поезия, Стивън Кинг, най-най-най-любими, „препоръчани от мама“ и т.н.). Ако потребителят не открива някое заглавие, винаги може да го добави ръчно, като по възможност включи името на издателя, снимка на корицата, ISBN, годината на излизане, получени награди и други подробности за четивото.

Издателят в интернет

Мрежата Goodreads разполага и със специални опции за авторите на публикувани книги и техните издатели – за тях сайтът е инструмент, с който да промотират работата си, да сондират читателското мнение и конкретните потребности от нови заглавия. Подобно и на други популярни социални мрежи като Facebook и My Space, и тук всеки потребител получава в реално време съобщения (т. нар. news feed) от приятелите си – кой каква книга е започнал, колко звездички дава на конкретно заглавие и – най-важното – чете кратките субективни ревюта, които всеки може да напише. Подобно и на други специализирани социални медии една от целите на сайта goodreads.com е публикуването на качествени ревюта. „Ясно е,

че на света има много повече книги, отколкото сме способни да прочетем в един живот и затова се налага да правим известен подбор. – заявява Бистра, чийто профил в Goodreads я представя като читател от България. Мнозина читатели подобно на Бистра смятат, че ревюта и презентациите в списания, вестници и електронни медии често са „спонсорирани“ от издателствата и нерядко са подозрително хвалебствени. Съществуват, разбира се, потребителски ревюта в онлайн книжарници като Amazon или други специализирани сайтове, но в „крайна сметка човек е по-склонен да се довери на мнението на приятел, чийто вкус познава, отколкото на произволен непознат“ – твърди и Бистра в Goodreads.

От друга страна, ревюта в Goodreads се придръжават и от своеобразен читателски рейтинг, който дава добра представа за произволно избрана книга, особено ако човек се колебае между няколко. Поставеното бутонче за покупка от водещи електронни книжарници като Amazon.com, half.com, Barnes & Noble и Abebooks прави всичко съвсем бързо и лесно. В унисон с налагашата се тенденция подобни мрежи да публикуват издания с откупени или дарени авторски права, Goodreads наскоро започват да качват на сайта си легални електронни версии на доста книги, така че може да се четат направо оттам. Паралелно с това администраторите на мрежата включват важното приложение за интегриране на профила от Goodreads едновременно в My Space, Facebook или личния блог, така че вече на читателите няма да им се налага да постоянно да „превключват“ мрежите. Разбира се, възможностите не свършват дотук – потребителите на Goodreads могат да членуват в различни книжни клубове, сами да правят групи или да се включват в чужди. Могат да създават или участват в разни анкети, да гласуват за подредбата на класации от типа „най-добра бразилска книга на 1993 година“, да стават фен на някой автор, да търсят любими цитати, да следят за литературни събития и да публикуват собствени аматьорски текстове.

Със сигурност всички тези възможности правят www.goodreads.com любимо място и на издателите. Ползите за тях са неоспорими – сайтът позволява на издателските къщи, литературните агенции и книготърговците в реално време да:

- следят какво се издава по цял свят;
- получават информация от „първа ръка“ какво се чете в действителност;
- четат автентични, „некомерсиални“ ревюта и отзиви за книги;
- използват мрежата като отлична маркетингова среда;
- проучват читателските нагласи и потребности;
- държат „изъко“ конкуренцията;
- откриват нови автори и дори – бъдещи абсолютни бестселъри;
- „манипулират“ читателския избор.

Виртуален портрет на читателя

Ако се обобщят тенденциите в потребителските нагласи и очаквания, регистрирани в социалната мрежа Goodreads, се очертават няколко основни промени в „читателската ситуация”. Разбира се, повечето характеристики на четенето в епохата на Интернет и тотална метаморфоза на медиите са регистрирани още в края на XX и началото на XXI век. Проектът www.goodreads.com обаче е едно конкретно доказателство, че в граничната зона между традиционното, „старо” четене и новото „интерактивно” четене се извършват интензивни процеси на интеграция и диференциация, на ускорена глобализация и категорична локализация. Днес милиони читателски профили, активно присъстващи в блогове, форуми и социални мрежи, потребяват едновременно печатни и електронни версии на любими четива, търсят с еднаква страсть vooks (видео книги, неологизъм от англ. думи „video” и „books”) и издания от миналото, които при заявка се отпечатват в единични екземпляри – т. нар. „On demand books”. Читателските рейтинги се оглавяват както от „easy-to-read книги”, които представляват „олекотени” версии на световноизвестни заглавия, така и от издания „easy reading for intellectuals” като романите на Артуро Перес-Реверте.

Въпреки многобройните разлики в нагласите читателите в Goodreads заявяват ясно и общност на споделените очаквания. Все повече новите читатели придобиват опит в „културата на безплатността” и се превръщат лесно в некомерсиални издатели на собствените си или чужди произведения. Паралелно с това „читателската ситуация” в социалната мрежа се усложнява и от общата тенденция, засягаща доста потребители в Интернет – да печели от информациите, която дава и получава. Така нерядко може да се наблюдава явлението „онлайн препродаване” на електронни издания. В случая става въпрос за потребител, закупил легален продукт, който отдава въпросния електронен екземпляр под наем – например за срок от 24 часа, след което платеният достъп представлява да важи.

Феноменът, който социалните медии – блогове, форуми, мрежи продуцират активно, е и отговорът на загадката, наречена „отсъстващият читател”. Виртуалните пространства като www.goodreads.com доказват, че днешният читател съвсем не се е загубил в информационния поток – напротив, той умело дирижира и манипулира книжния пазар. Защото именно със своята привидно некомерсиална оценка, задава не просто тенденциите в издателския бизнес. Читателят вече е не само пълноправен участник в търговския процес и посредник между интересите на автори и издатели. Той е и новият издател „зад кадър”, който днес в своя профил в Facebook, My Space и Goodreads пише утешния каталог с издания и твори новата виртуална страна на четенето.

Фигура 1: Електронните четци „обличат“ виртуалното четене в нова технологична премяна

Фигура 2: Логото на <http://www.goodreads.com>

ЛИТЕРАТУРА

- Мангел, А. История на четенето. С., 2004.
 Пиво, Б. Професия читател. С., 2003.
 Цветкова, М. Капризите на младото поколение читатели. // Култура, № 20, 22 май 2007.
 Цветкова, М. Издателят като читател. // LIterNet, № 1, 12 ян. 2008.
<http://www.goodreads.com>
 Keegan, V. It's a new online chapter for books. // The Guardian, June 21, 2007.
 Mendez, T. Peer-to-peer book reviews fill a niche. // The Christian Science Monitor, June 15, 2007.
 Roy, N. The world's largest reading room. // Business Standard, September 27, 2007.
 Sharick, C. Top 10 Websites of 2007. // Time Magazine, December 11, 2007.
 Schultz, M. Business, Pleasure Mix on Book Networking Sites. // Publishers Weekly, July 9, 2007.

БИБЛИОТЕЧНИТЕ ПОЛИТИКИ ДНЕС*

Проф. дфн Иванка Янкова**

Бързите промени в днешното глобализирано революционно време определят и форсирането на процесите, протичащи в библиотеките днес. На дневен ред все по-отчетливо застават въпросите за дигитализацията, достъпа, личната неприкоснovenост, авторските права, защитата на интелектуалната собственост, и алармират библиотечните и информационни специалисти за настоящелни дискусии и адекватно развиване на разумни политики в осъществяващия се глобализационен процес, за стремеж към ефективни предни позиции в дигиталната революция.

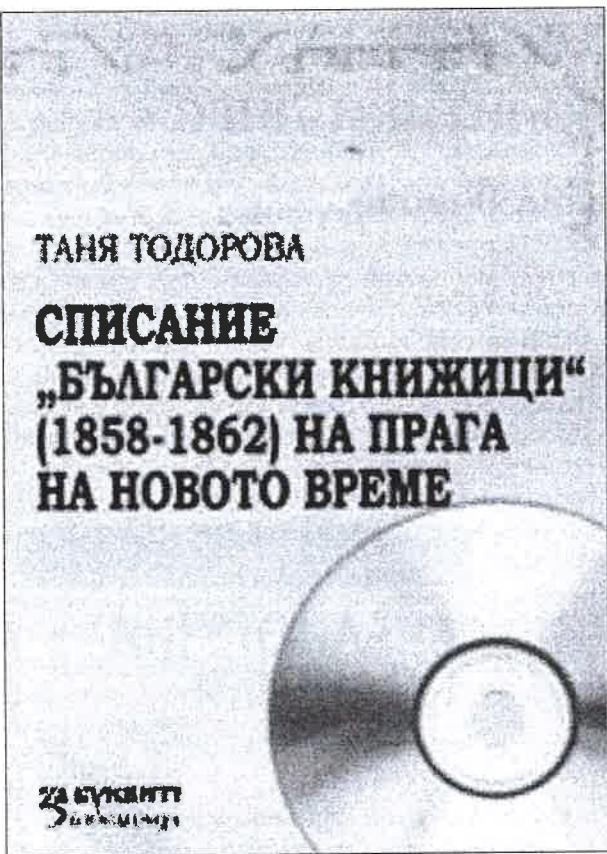
Основните тенденции на съвременната глобализация засягат демографски, научни, управлениски и икономически взаимозависимости. Тенденциите на намаляване на населението в развитите страни и същевременно увеличаване в развиващите се страни, бурното препозициониране на големи групи от хора от малки населени места към големи мегаполисни структури и увеличената продължителност на живота дават качествено отражение върху обществените и културни процеси във всички социални групи и в институциите на всички държави. Бързите темпове на развитие на науката са провокирани от шеметното развитие на Интернет и останалите информационни и телекомуникационни технологии. Технологията осезаемо и съществено влияят върху обществото. Непрекъснато се подобрява интеграцията и взаимната зависимост във всички сфери на стопанския живот. Наблюдава се все по-голям обмен на продукти, услуги и хора през националните граници. Повишава се и необходимостта от ефективно регулиране, координация и взаимодействие в протичащите процеси чрез национални и международни закони и различни директиви и стандарти за икономическа и социална национална и транснационална активност. В цялата тази динамика библиотеките излизат все по-напред в дневния ред на света. Дошло е време за тяхното преоткриване и в България.

Книгата, която представя пред читателската аудитория д-р Таня Тодорова, в този смисъл представлява точно такъв модерен, адекватен поглед върху съвременните библиотечни политики – постигнати и желани – в днешното развитие на библиотеките в Европа и у нас. Разкрита е насыщната нужда от модерни, ефективни и синхронизирани политики в библиотеките по отношение на протичащите процеси на информационно осигуряване и обслужване в дигитална среда на всички групи потребители, без разлика на раса, народност, етническа принадлежност, пол, социален произход, политически възгледи, вероизповедание и здравен статус. Както заявява самата авторка: "Библиотечни политики" е

*Тодорова, Таня. Библиотечни политики. София, Авангард Прима, 2010, 191 с.

** Проф. дфн Иванка Янкова – ръководител катедра "Библиотечен мениджмънт" и председател на Общото събрание на УНИБИТ.

*Една от новите авторски книги на
Таня Тодорова*

книга, която интерпретира и търси диалог по актуални въпроси, възникващи пред съвременното управление на библиотеките.”

Големите теми за дигитализацията на културното наследство, за създаването на Национална стратегия за дигитализация, за статута на всички видове дигитални ресурси, за спазването на авторското право, за информационното осигуряване и достъпа до информация на хората с увреждания в условията на единно европейско образователно пространство, за реалното гарантиране на равноправието в българските библиотеки, за изграждането на библиотечни и информационни специалисти със съвременни компетенции – по един четивен, добре структуриран и амбициозен начин намират място на страниците, изписани от авторката.

Книгата на д-р Таня Тодорова представлява ползотворен пътеводител, референтно ръководство както за преподавателите и студентите по библиотечни и информационни науки, така и за библиотечните ръководители и редови библиотекари на всички нива в структурите на различните библиотеки в България.

ДЕВЕТА НАЦИОНАЛНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ „БИБЛИОТЕКИ, ЧЕТЕНЕ, КОМУНИКАЦИИ“

Големият научен форум с международно участие се проведе на 17 и 18 ноември 2010 г. в Регионална библиотека „П. Р. Славейков“. Конференцията бе организирана от катедра „Библиотекознание и масови комуникации“ при Стопански факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Посветена бе на 65-годишнината на проф. д-р Мария Младенова, за която бе проведено едно от заседанията по време на първия ден на форума. Проф. Младенова получи поздравителни адреси от УНИБИТ, катедра Библиотекознание и масови комуникации, от различни институции и организации, включително и от Дирекция „Книга и библиотечно дело“ при Министерството на културата, от свои бивши възпитаници.

В хода на конференцията бяха изнесени актуални доклади, свързани с печатните комуникации, медийте, по въпроси на библиотечното дело и книгознанието. Участниците бяха преподаватели от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, УНИБИТ, СУ „Св. Кл. Охридски“, Научната библиотека при БАН, библиотечни специалисти от различни регионални и местни библиотеки.

На автори и гости бяха раздадени екземпляри от отпечатания в Университетско издателство солиден сборник от проведената на 17–18 ноември 2009 г. Осма национална научна конференция, посветена на 120-годишнината от основаването на великотърновската библиотека „Петко Р. Славейков“. Сборникът е в обем 531 с., с редица интересни факсимилиета на ценни документи, снимков материал, инфографики. Основен съставител научен редактор е доц. д-р Лъчезар Георгиев, ръководител на катедра Библиотекознание и масови комуникации при Великотърновския университет.

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
Катедра „Библиотекознание и масови комуникации“
Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново

Издател

ОСМА НАЦИОНАЛНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ

БИБЛИОТЕКИ ЧЕТЕНЕ КОМУНИКАЦИИ

Посветена на 120-годишнината от
основаването на библиотеката

17–18 ноември 2009 г.

Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“
Велико Търново, 2010

С НАУЧНА ЗАДЪЛБОЧЕНОСТ И ТВОРЧЕСКИ ОТКРИТИЯ ДВЕ НОВИ КНИГИ ОТ **СТЕФАН КОЛАРОВ**

„Личности, журналистика и време”

Ето, че най-после на книжния пазар у нас се появи аналитична панорама от образи на личности, непреходни събития в далечни и сложни времеви отрязъци – каквато е книгата на Стефан Коларов „Личности, журналистика и време”, която авторът скромно е нарекъл „Документални етюди и портрети”.

На пръв поглед той ни представя една колкото интересна, толкова и пъстра и разнородна наредба от образи на бележити български личности – журналисти, публицисти и общественици като: Константин Фотинов, Захари Стоянов, Георги Боршуков, Генчо Стоев, Антон Дончев, Йордан Радичков. По интересен и оригинален начин между етюдите е представен и портретът на Гутенберг – пионер и родоначалник на многотиражното книгопечатане.

Когато читателят прелиства страниците на този сборник от етюди и портрети, по безспорен начин у него се формира представата за един нов ракурс към полето на историята на българската журналистика. Прочитът предлага нетрадиционно вглеждане, избягващо хронологичната темпоралност, характерна за историческите четива. Не случайно Стефан Коларов е обединил в заглавието на своята книга три базови понятия: „личности”, „журналистика” и „време”.

Отделните портрети, етюди и есета наистина дават представа за спорното и безспорното около личностите на видни български журналисти от по-далечно и от по-ново време.

Истинският акцент, според мен, е поставен върху „времето”. Стефан Коларов отива отвъд колово-зите на обикновената историческа хронология. За него времето е темпоралност, която ту се ускорява – или забавя, в зависимост от „плътността” на делото, което оставят във времето личностите и журналистите, представени в етюдите.

Внимателният читател възприема и анализира себе си като минувач във времето, разкъсван между

модерността и носталгията: формира се усещането, че в процеса на мисленето всичко идва и преминава. Но това преминаване не е момент от свързаната история на журналистика, ориентирана към определена цел. То не е обикновено „стъпало”, което е достатъчно да изкачим, за да се озовем пред жадувания връх.

Авторът е обхванал не обикновен отрязък от време, а цяла епоха, при което сред сенките от миналото на българската журналистика изплуват посоките и задачите на нейното настояще. По този начин историята на журналистика, видяна през погледа на Стефан Коларов, разкрива своята променливост и епохална значимост. Като че ли авторът е направил опит да същие „големи парчета” от време, които той непрекъснато раздробява, без да разваля образа на журналистика в цялост.

В историята на българската публицистична мисъл има два подобни опита, които се родеят по замисъл с тази книга на Стефан Коларов. Единият е направен от известния български публицист Стоян Михайловски и неговата „Книга за българския народ” – от началото на XX в. Другият е от края на XX в. и принадлежи на популярен български литературовед Никола Георгиев и неговата „Нова книга на българския народ”.

Както първите двама автори, редом с тях и Стефан Коларов са превърнали в обект на своя литературен замисъл онези личности от полето на българската журналистика, които със своето творчество не само са оставили следа в журналистика и публицистика, но и са очертали посоките, които трябва да следват идното и днешното поколение български журналисти.

Събрани заедно, тези портрети чертаят пространството на българското национално самосъзнание, на българската идея за напредък и прогрес, на силата на българската воля за облик в европейско- и световно културно-историческо пространство, които са особено ценни в сегашното време на глобализация.

Отделните етюди и портрети не са традиционна „фотограма“ на отминалото време, а формират широкспектърна представа – резултат от впечатлението, което ни предоставят техните съдби и житейските им ситуации, описани от Стефан Коларов.

В този смисъл новата книга на автора излиза извън традиционната рамка на обикновен учебник по история на журналистиката. Макар да е събитийно построена и портретно ориентирана – тя не е механичен сбор от факти, събития и случки, съпътствали живота на представените видни българи. Това е книга за смисъла на журналистиката, за начините, чрез които тя формира нагласи и усещания за действителността и за достойното място, което заема човекът в дадена епоха и общество.

Онова, което обединява документалните етюди и портрети в книгата на Стефан Коларов, е опитът да се представи „моралната квадратура“ на българското историческо журналистическо пространство и общочовешките ценности, които то е завещало на съвременността.

„Яворов и Лора Мистерията на една гибел“ (Книга I “Револвер и любов”)

Малцина са българските автори, които са изследвали така пълно и всестранно „романът“ на Яворов и Лора. За целта се изисква постоянство, много дни и нощи търпеливо проучване на документи, истории и съдби, за да може днешният българин да получи рефлексия, близка до истината за една трагична любов. Може благородно да се завижда на автора Стефан Коларов, чието повествование далече надхвърля нормалния прочит на фактологията около живота на писателя Яворов. Както сам авторът твърди: „до человека, създад едни от най-съкровените лирически шедевори, вълнуващата проза за Гоце Делчев и патриотичните хайдушки коннения, новаторските драми „В полите на Витоша“ и „Когато гръм удари, как ехото загълхва“, се изправя тъжната и скръбна фигура на житейската му спътница Лора Каравелова – Яворова“.

Яворовото творческо наследство е възприемано разнопосочно през отделните исторически периоди, но каквито и интерпретации да е имало, несгодата художествена стойност, образи и идеи отдавна се възприемат с възторг, а с времето постепенно расчат почитателите му. Всяко поредно поколение е откривало неизчерпаеми богатства и непреходни ценности, правещи винаги Яворов голям творец.

Авторът иска да ни внуши, че чрез образа на Лора дъхът на смъртта в Яворовото творчество става все по-осезаемо и ние усещаме необяснима загадка, която трайно ни провокира.

Историята, около която се гради идеята на книгата, са гибелните вести за смъртта на Лора и опитът на Яворов да се самоубие. Това предизвиква не само сензация, но формира и два враждуващи лагера, които започват нестихваща битка, продължила десетилетия във времето.

В този смисъл представлява огромна и непреодолима трудност делото на Стефан Коларов – сред океан документален материал, да подбере онова, което е сигурно проверено, а не е плод на случайни хрумвания или самодоволно съчинителство. Зашто, не е тайна, че около трагичната любов на Яворов и Лора съществуват разкрасени измислици, фалшифицирани документи с нелицеприятни последици. Авторът не се „плъзга“ по хронологията на времето и документите, а неговият аналитичен коментар съзнателно се насочва към няколко заблуждаващи и погрешно използвани факти в средите на най-серизозните познавачи на яворовата трагедия и мястото на Лора в нея. Именно принос на Стефан Коларов е опитът му, при това съвсем подробно и с творческа страсть, да ни разкрие тайната, забулена толкова години както върху творческото дело, така и върху живота на писателя Яворов. Той самоотвержено отсява вярното от невярното и прибързаното от лековатото, и по този начин рисува правдива картина, не съдържаща лъжи и интриги.

За разлика от други автори, Стефан Коларов не издига в култ нито Яворов, нито Лора. Тази му книга е по-скоро опит за демитологизация на личностите им. В неговите аналитични творчески опити личи благотворното влияние на структурализма на руските формалисти Опояз – Якобсон и Тинянов, ползва похватите на пражката лингвистична школа, както и методите на съвременните постструктуралисти: Клот-Леви Строс, Ролан Барт, Мишел Фуко и Жил Дельз.

Още по-похвален е опитът на автора да разграничи повествованието си от някои нечестни, спекултивни и безотговорни писания, предизвикващи масов интерес, без да казват истини. Тях Стефан Коларов нарича „литературни санитари“. Това са дузина пуритани, цензори и доктрини, които са давали простор на размишленията си през последните десетилетия. По този начин е жизнено важно животът на Яворов и Лора да бъде правилно

представен и освободен от мъгливините, които винаги са го съпътствали.

Може би в порядъка на критична бележка трябва да спомена, че в опита на Стефан Коларов за все-страност и детайлност на анализа, той е „потънал“ в море от факти и събития, което е разтеглило широко границите на неговата книга. Това я прави ценна и търсена сред по-тесен кръг специалисти, докато широката общественост от почитатели на Яворовото творчество биха чели книгата трудно и дори на места тяхната литературна рецепция ще бъде свръхнатоварена. Но какво да се направи – всеки опит да се каже всичко би имал свой логичен завършек – една пространна нарация на изложението.

Наред с това съм убедена, че чрез този труден път към изясняване на множеството заплетени моменти от жестоката кървава история, всеки читател по своему ще може да разбере по-ясно както твореца Яворов, така и неговото непреходно дело.

Истинската промяна в развитието на Яворов настъпва, когато започва да учи класически клас в пловдивската гимназия през 1891 г. Тогава охлаждават отношенията му с неговия баща, който винаги се е надявал синът му да се отдаде на търговия. Майка му упорито вярва, че от него ще излезе „голям човек“. В периода между 1892 г. и 1913 г. минават две десетилетия, но личността на Яворов остана непроменена. Тогава и ярко се засилва секуналното чувство в поета, наред с творческите му занимания. Пред тези години Яворов се включва в кръга „Мисъл“ и активно сътрудничи под ръководството на д-р Кръстев.

Двете Балкански войни са период, съсипващ страната, както и надеждите за национално обединение. Дадени са 80 хиляди жертви, съпътствани с ужасяващи насилия над мирното население. Забележителна от тези години е дружбата му с войводата и народен водач Тодор Александров, посветил се на великата кауза за съдбата на Македония и македонските българи. Сърцата и на двамата се късат от скръб и яд, наблюдавайки как рухват общинационалните идеали и какво грозно бъдеще ще чертаят тогавашните ни държавници.

Яворов застава сред онези творци, чиято съдба е неотделима от епохата, в която живеят. Той винаги е деен участник в по-големите събития, които полагат трайни отпечатъци както върху творчеството му, така и върху личната му съдба.

Преди да замине в чужбина като войвода в Македоно-Одринското въстание, решава да се ожени с Лора Каравелова и скромно се венчават в църк-

вата в Подуяне. Тук той подарява на Лора екземпляр от книгата „Когато гръм удари, как ехото загъльва“. Страданието на Яворов е огромно поради отложеното представление на писцата, заради започващата война. Лора е пряко ангажирана с всички страдания, творчески съмнения и пориви около писането на тази писка. Самата Лора е имала трагичното усещани, че в образа на Бистра Яворов е вложил и нейни черти. По-късно някои ще напишат, че трагизмът в отношенията между двамата и последващият неистов завършек се крие в метафоричността на заглавието на писцата – „Когато ГРЪМ УДАРИ...“.

Както споделя Андрей Протич – *Яворов схваща по особен начин причините за любовното отдаване на една жена. При Яворов отдаването на Бистра се дължи и поради заплахата с оръжие. У нея е прозвучал и вътрешен глас, който я възпира да употреби попадналия в ръцете ѝ револвер.* Веднага забелязваме, че има неясноти в точността на интерпретацията на писцата от Протич, без да се вниква в авторовия замисъл.

Макар и да е създаден приветлив и тих домашен уют у семейство Яворови, което е коствало голямо старание от страна на Лора, радостните мигове за нея стават все по-малко и започват да я обземат параноични съмнения в бъдещето на взаимната им любов. Неусетно в сърцето на Лора се тай подозрение, че въпреки учтивото държание на Яворов към нея – зад неговата затвореност и мълчание има нещо скрито. Лора смята, че ласките на Яворов към нея не са достатъчни, че той остава в кабинета си все по-дълго и започва да ношува без нея. Тези нейни подозрения се засилват и когато зачестяват гостуванията у тях на годеницата на Михаил Кремен – Дора Конова.

Лора се терзае от мисълта, че между Яворов и Дора се заражда фатална близост, което все повече ще я отдалечава от нейната изстрадана любов към Яворов. Вероятно по тази причина, както и от мъка по фатално загиналият ѝ невръстен син. Всичко това все повече тласка Лора, според автора Стефан Коларов, към мисълта да сложи край на живота си. Какво ще се случи нататък, ще разберем от очакваното с нетърпение продължение на авторовата сага между Лора и Яворов...

Лилия Цветанова Кулевска

студентка от магистърска програма
„Медийна информация и реклама“ в УНИБИТ

ИЗСЛЕДВАНЕ ВЪРХУ ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКАТА БИБЛИОГРАФИЯ

Николай Поппетров

Донка Правдомирова. ФОРМИРАНЕ И РАЗВИТИЕ НА БИБЛИОГРАФСКАТА НАУКА В БЪЛГАРИЯ ДО 1944 г. С., За буквите / О писменех, 2010, 352 с.

Още веднага искам да посоча, че разглежданата книга не е исторически очерк, нито сбирка от отделни текстове, обединени хронологично и/или тематично, а цялостна монографична разработка върху основен аспект от историята на българската библиография.

Изследването всъщност представлява принос и към цялостната история на развитието на българската библиография от създаването на модерната българска държава 1879 г. до промените от есента на 1944 г. Тези граници са условни (те имат значение като технически ограничители), но отразяват важна историческа реалност. От една страна, развитието на библиографията върви успоредно, макар и с определени закъснения и прескоци, с развитието на националното библиотечно дело и с оформяне на законодателната му основа, от друга – през 1945 г. започва да функционира реално Българския библиографски институт (ББИ), с което започва нов, обособен период от развитието на библиографската дейност и библиографската наука. В този смисъл, разглеждания период може да се определи като време на еманципация на библиографската научна мисъл и фактическото ѝ легитимиране.

Работата може да се представи и като история на усилията за създаване на организирана национална библиографска дейност, изразяваща се в налагането на утвърдена практика (организационна, издателска, критическа и пр.) в хода на която се създава и националната библиографска научна мисъл. Няма да е преувеличено, ако се посочи, че изследването очертава и пътят до създаването на ББИ, т.е. до окончателното институционализиране на библиографската дейност.

Тук се налага едно пояснение по отношение на понятието “библиографска наука”, използвано от

авторката (с която употреба като цяло съм солидарен) – става дума за отделни публикации, за мнения на отделни автори, които, в крайна сметка, видяни от дистанция, съставят цялостна картина на съответните интерпретации и обмяна на мнения върху библиографски теми. В хода на този процес постепенно се оформят изразени позиции, приоритетни гледни точки и се налага понятиен аппарат. Така – постепенно, с участието на мнозина се създава и българска библиографска наука. С оглед по-голяма прецизност, за определени, особено по-ранни периоди би могло да се говори и за библиографска “научна мисъл” (реално създаването на библиографска наука като специфично поле може да се отнесе едва към 30-те години на ХХ в.).

Най-общо за работата може да се каже, че е изградена върху основната налична изворова база. Авторката проследява постъпително хронологично оформянето на възгледи, изказането на становища, въвеждането на понятия. Този подход ѝ позволява да представи развитието с неговите етапи, обрати, натрупвания и цялостни крайни резултати. Историята на библиографската наука е центрирана около развитието на ретроспективната и текущата национална библиографии, и това е така, защото около Балановия “книгопис” и издавания от Народната библиотека в София репертоар “Български книгопис” се оформят принципи, понятия и концепции, залегнали в основата на явлението, което авторката определя като библиографска наука.

В изследването могат да се откроят три основни акцента:

- Развитие на представите за библиография/национална библиография, за нейната същност, необходимост и полза сред представители на библиотечните среди и преди всичко сред изтък-

нати български интелектуалици и общественици; определяне на нейните цели и задачи.

- Оформяне на научна мисъл – на схващания и на концепции, представяне и интерпретиране на чужд опит, популяризиране на чужда мисъл и практики, въвеждане и прецизиране на понятия и респективно – създаване на българска библиографска терминология.

- Проявата на идеи, и инициативи, тясно свързани с определени личности (техни носители), които фактически са създателите на библиографската научна мисъл в разглеждания период – Александър Теодоров-Балан и Тодор Боров.

От значение за разбиране на процесите в българската библиотечно-библиографска сфера е открената от авторката особеност – отвореност и сила чувствителност на библиографската мисъл към влияния и заемки. Това е съвсем естествено, защото тя се намира едва в начината фаза на своето оформяне, а, от друга страна, нейните първостроители имат подчертан интерес към чуждите практики. В изследването удачно се акцентира и на двойното въздействие върху българската библиографска мисъл от страна на руска практика, възприета опосредствано, чрез използване (и преводи) на руски публикации и от друга страна – чрез непосредствен достъп до германската практика. Всъщност авторката се докосва до една определена особеност на епохата – след 1916 г. съществува минимален (на моменти практически никакъв) допир до руската (съветската) практика. С това тя потвърждава впечатлението, което се получава при запознаване с българските библиотечно-библиографски публикации от периода, че в библиотечно-библиографската сфера присъства силно руско (включително съветското) влияние.

В текста добре са отразени трудностите, съпътстващи развитието на библиографската дейност и мисъл (пряко произтичащи от недоразбиране или подценяване на библиографската работа), изразени още при подценяването и фактически редакционно-издателското осакатяване на „Български книгопис за 100 години“ на Балан.

Развитието на библиографията, както показва изследването, е свързано с наличието на един кръг лица, с определен интерес, значителни познания и подчертано внимание към библиографската проблематика. От разглеждания случай с библиографската наука може да се направи извод, колко важна е ролята на личността и нейното творческо амплоа – например Балан с неистовия си фактографски труд и разбиране за енциклопедичност и Боров с методичното прилагане на усвоени практики и преди всичко германски мисловни модели (той е и отличен организатор, с подчертан вкус към обобщаващите текстове).

Сполука на авторката е, че не само прецизира ролята и приносите на Балан и Боров, около чиято дейност фактически се разгръща изследването, но и не подминава ред други автори, които по един или друг начин с различни текстове, включително отзиви и популяризации дават своя принос в разработване на библиографски понятия, проблеми, отделни аспекти или представят чужда практика.

От изложението се налагат няколко извода, а именно:

- че създаването на определена наука освен всичко друго изисква и наличието на някаква институция (или дори неформална организация), наличие на кадри, на съответните издания (периодични/непериодични), а в конкретния случай и развитие на практическо приложна дейност (доколкото библиографската дейност може да се разглежда преди всичко и главно като осъществяване на технологически процес);
- че фундаментално значение за развитие на практическите по същността си науки – каквато е библиографията – има ролята на държавата, твърдение, което може да се илюстрира с примера от 1941 г., когато нейното участие осигурява възможност да се създаде ББИ. Бих допълнил това твърдение с факта, че в 1945 г. пак държавната субсидия ще позволи Института да започна да назначава свои щатни служители и да издава свой орган – годишник (а и реално да започне работа);
- че българската библиографска дейност се развива в трудни условия, защото по ред причини не съществуват нито институции (библиографско звено или агенция), нито органи (ако изключим краткотрайното сп. „Българска книга“), които да съсредоточат библиографската работа;
- че, въпреки всички трудности, липса на средства, подкрепа и условия се формира ясно разбиране за същността на библиографията, нейните задачи, цели, възможности; оформят се библиографски схващания, отразяващи националните нужди и чуждата теория и практика; появяват се първите български учени-библиографи – Ал. Теодоров – Балан, Никола Михов, Тодор Боров.

***

Изследването на Д. Правдомирова е приносен текст, преди всичко по отношение на историята на библиотечното дело и библиографията. Фактически с тази книга изследването на развитието на българската библиографска мисъл (в по-тесен план: наука) се довежда до средата на 40-те години на ХХ в.

Работата същевременно е от значение и с оглед историията на българската наука за разглеждания период. Макар да не си го е поставяла за цел, авторката дава пригледна илюстрация към някои про-

цеси при формиране на българската научна сфера, например за спецификите на развитие при науки, които по същество не са застъпени тогава във висшите училища – а такива са, ако се разшири кръга от примери – и тези от инженерно-техническия кръг. Пак в контекста на историята на българската наука трябва да се оценят примерите за ролята на отговарянето и дебата по определени аспекти – например за характера на списването на репертоара „Български книгопис“. Друг пример е за значението на неформалния фактор – частното издание „Българска книга“, кръгът съмишленици на Боров и пр. Трябва да се отбележи и общонаучното значение на някои други примери – например за законодателното обезпечаване и ролята му за организационното и финансово развитие на съответното научно направление.

Изследването, по своя профил, подтиква към някои размисли за отделни тенденции, фактори и аспекти от развитието на българската наука. Могат да се посочат като примери често подценяваните личностни отношения, сложили своя отпечатък върху историята на библиографското дело (личната не-приязън на Л. Милетич към Балан); присъствието и ролята на трайни социално-психологически нагласи (между които силно изразеното русофилство/съветофилство, което улеснява и значителното присъствие на руски/съветски библиографски текстове като базови в българската библиотечно-библиографска наука) и др.

Осмислянето на примерите от библиографската сфера дава например изходна позиция за размисъл относно ролята на българската държава за развитие на науката и за отношението на управляващите към отделни научни направления и практическо-приложни дейности. Положението на библиографската дейност (организационна, практическа и теоретическа) корелира с положението на техническите науки (и за висшето техническо образование) в разглеждания период; достатъчно е да припомним десетилетната борба за създаване на национален научно-технически изследователски институт и на висше техническо образование (1903–1941 г.).

Най-сетне, от библиографския аспект може да се тръгне и към обобщения за значението на моментния дневен ред и приоритети на държава и общество, за да се обясни десетилетното подценяване на някои научни и практическо приложни дейности, като например развитието на библиотеките, на музейното дело и пр. в периода между 1879 г. и 30-те години на XX в.

Като всеки изследователски труд и към работата на Правдомирова могат да се отправят критични бележки и препоръки. Ще се огранича да посоча неовладяната на места емоционалност (нешто, между впрочем присъщо на повечето автори, разглеждащи теми от развитието на библиотечно-библио-

графските науки, книгоиздателската дейност и историята на печата).

Като препоръка бих насочил вниманието на авторката към необходимостта от повече примери от развитието на библиографската дейност като илюстрация на основните тенденции в развитието на българската библиография (нешто, което е част от по-ширака по обхват тема, но би имало място и в изложение, като представяното).

В заключение – запознаването с книгата предлага следните обобщения:

1. Работата не преследва амбициозни методологически задачи; тя представлява традиционно изследване, без изразени теоретични претенции. Авторката се въздържа от модното демонстриране на постановки и цитати на нашумели методолози, философи и други, главно чужди, специалисти.

Същевременно, поставената задача – да очертава развитието на библиографската наука, непреднамерено я води към текст, който има своите теоретични инвенции и като цяло – приноси, при това не само по отношение на библиографията. Така например в хода на едно позитивистко по характера си, фактографско проучване, се достига до обобщения, които, независимо в каква степен ще се приемат, могат да служат като основа за осмисляне на факторите, определящи развитието на библиотечно-библиографската наука в страната (за целия период на нейното съществуване, т.е. включително и в наши дни).

Като едно отклонение ще добавя, че склонността да се демонстрират методологически увлечения и теоретични претенции, по отношение историята на библиотечното дело, библиографията и книгоиздаването, нито е уместна, нито, в българския случай, дава добри резултати. В тъкъв контекст представяната работа заслужава *адмирация*.

2. От друга страна, Правдомирова добре познава фактологията, показва умение да я систематизира и логично да я представя, да отдели ефектното, но безрезультатното от трайното, стабилно постижение. Тази специфика на работата ѝ придава цялостност и значимост. С изследването (което е в пряка каузална връзка с предишната монография и с отделни статии на авторката) не само се изчерпва историята на българската библиографска мисъл от Възраждането до средата на 40-те години на ХХ в., но и се защитава възможността да се разработват обстоятелствено, и същевременно с извеждане на тенденциите теми, вписващи се в голямото изследователско поле на историята на българската наука.

Може без всякакво ласкателство да се посочи, че книгата е успех за авторката и, като цяло за българската библиотечно – библиографска наука. Доколко това постижение може да послужи като основа за някакво обновление при историко-библиографски проучвания, ще покаже бъдещето.

АПОСТОЛИ НА ИНФОСФЕРАТА

(НАБЛЮДЕНИЕ НА ЦЕННОСТИТЕ)

Николай Василев

Куманова, Александра. Апостоли на инфосферата (Наблюдение на ценностите): Увод в онтологията на триединството информация – наука – школа: Учебник за студенти по когнитологично портретиране на персоналии в дисциплините от информ.-комуникативния цикъл на знанието [: Т. Топалова, Л. Георгиев, С. Ленкова, Е. Златева, Б. Десев, Т. Бончева, М. Василев, В. Младенова, С. Кралев, Т. Арабаджиева, Б. Паунов, Е. Георгиева.] / Науч. ред. Стоян Денчев; Обща ред. **Николай Василев**; Експертна ред. Венцислав Велев; Терминол. ред. **Никола Казански**; Справочно-информ. ред. Диана Ралева; Библиогр. ред. **Марияна Максимова**; Граф. ред. **Боряна Апостолова**; Худож. ред. **Сергей Янев**; Техн. ред. **Василка Стефанова**; Рец.: **Мария Младенова** и др. – София : За буквите – О писменех, 2010. – 316 с.: с портр. – (Факлоносци; 1)

Други рец.: **Иван Попов, Драгомир Паргов, Иrena Петева, Иванка Павлова.** – Библиогр.: с. 97–149: в 171 номерирани бел. по отд. персоналии; Именен показалец. – Юбил. изд., посветено на 60-год. на Държ. библиотекарски инст., днес: Специализ. висше у-ще по библиотекознание и информ. технол.

Когнитологичната картина в шрихи от аксиологическа (на науката – морала) гледна точка на феноменологията на школа в информационно-комуникативна сфера на България е представена върху основата на наблюденията и системното изследване на учебната 1975–1976 г. не само като предметна цялостност, но и като интелектуално-духовно съоръжение от връзки в калейдоскопа на транслокацията на интердисциплинарността, хуманитаризацията и трансформатизма на мисленето на планетата в началото на XXI в.

В центъра на внимание са концепциите на действите – архитектите на инфосферата – педагогите

Тодора Топалова (администрация и управление), Любомир Георгиев (българска художествена литература), Светла Ленкова (руска класическа и съветска художествена литература), Елена Златева (западноевропейска художествена литература), Борис Десев (история и теория на библиографията), Теменужка Бончева (история на библиотечното дело), Марин Василев (книгознание), Василка Младенова (библиотечни фондове и каталоги), Стефан Кралев (библиография на общественно-политическата литература и хуманитарното знание), Тодорка Арабаджиева (библиография на естественонаучната и техническата литература), Борислав Паунов (работка с читателите), Екатерина Георгиева (руски език).

Акцентирано е върху конотациите, контаминациите и коинциденциите, установявани и възникващи чрез развиваните учебно-педагогически и изследователски направления на мислене от представените в учебника персоналии във връзка с формиращата се историко-културна традиция в областта на висшето оразование и науката и съвременното парадигмално ниво на знанието и изграждането на единната информационна среда.

Работата е възложена на автора – проф. д.п.н. Александра Куманова от редколегията на „*Трудовете на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии*“ и тя е осъществена във вид на учебник за студенти по когнитологично портретиране на персоналии в дисциплините от информационно-комуникативния цикъл на знанието, появяващ се в чест на 60-годишния юбилей на университета (УНИБИТ), и представлява естествено продължение на публикацията под аналогично заглавие в чест на 55-годишния юбилей на разглежданата институция (концепциите на първите седем от

посочените дейци: списание „Библиотека”, 2005, № 5, с. 58–75).

Под формата на „Списъци на поздравявящите (Tabula gratulatorum I–II)” са публикувани иметата на студентите, участвали в I–V Студентски научни конференции на СВУБИТ (2005–2009 г.), които са автори на 460 изследвания и 419 публикации в универсалния и специализирания научен периодичен печат, апробирани на цитираните форуми на Студентското научно общество, чийто ръководител е проф. д.п.н. Александра Куманова.

Към посочените структурни части, свързани с научноизследователската активност на студентите, клонят и публикуваните резултати от конкурсите на студентските научни форуми: точно – кратко – изчерпателно определение на понятията „информация”, „личност”, „ценност”, представляващи уникален емпиричен материал по установяване същността на дефинираните понятия.

Интродукцията на научния редактор на учебника – изследване – увод в онтологията на триединството: информация – наука – школа: „Информация. Наука. Школа: Триединство” (проф. д.и.н. Стоян Денчев) служи за методологическа основа за разработването на комплексната проблематика, поднасяня чрез настоящото издание.

Авторската дедукция на проф. д.п.н. Александра Куманова („За настоящото издание“) представлява синтез на феноменологията на учебника по наблюдение на ценностите в информационно-комуникативната сфера като единство на дейност и познание.

Словото на редактора изданието Николай Василев мотивира появата на серия „Факлоносци“ чрез публикацията на учебника „Апостоли на инфосферата (Наблюдение на ценностите): Увод в онтологията на триединството: информация – наука – школа“.

Комплексното равнище на изпълнението на учебника като справочно-информационен компендиум по комплексната проблематика на учебника се коментира в обобщението на рецензента на изданието (проф. д.ф.н. Мария Младенова).

КРЪГЛА МАСА НА КАТЕДРА „БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И МАСОВИ КОМУНИКАЦИИ“

На 16 декември 2010 г. в зала „Европа“ на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ се проведе научен форум – кръгла маса „Регионалните медии като фактор на влияние върху гражданските ценности“ по едноименния проект на катедра „Библиотекознание и масови комуникации“. Това е втората научна проява по този проект, след като през 2009 г. се проведе голямата научна конференция „Между традицията и модерността“, резултатите от които неотдавна излязоха в солиден научен сборник със същото заглавие, издаден от Университетско издателско „Св. св. Кирил и Методий“ (В. Търново, 2010. 348 с. с ил.).

В кръглата маса участваха университетски преподаватели, както и студенти от бакалавърските специалности *Книгоиздаване, Журналистика, Връзки с обществеността и Библиотечно-информационни дейности*. Кръглата маса започна с доклада на доц. д-р Лъчезар Георгиев „Изследвания и изследвачи на регионалните медии в изданията на катедра „Библиотекознание и масови комуникации““. В пленарната част бяха представени още два доклада – на доц. д-р Елена Георгиева „За имиджа на регионалните медии и гражданските ценности“ и на доц. д-р Маргарита Пешева „Радиоаудитории във Велико Търново: 2010–2011 г.“. Проведе се дискусия по повдигнатите проблеми, в която се включиха и студенти, специалисти по регионалните медии.

Резултатите от кръглата маса ще бъдат публикувани в научен сборник, който вече е поставен под печат в Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.

Издател

КНИГА С РАЗСЕКРЕТЕНИ СПОМЕНИ НИЩИ МИСТЕРИИТЕ И ЯЗВИТЕ НА ДЕМОКРАТИЧНИЯ НИ ПРЕХОД

Доц. д-р Лъчезар Георгиев

Ако не се бях досетил да разгърна десетките изписани страници за Аферата „Акрам” в интернет, навярно отначало щях да си помисля, че новоизлязлата книга на Радослав Радославов „Разсекретени спомени 1989–2009” търси да оневини автора за негови стари прегрешения, каквото срещаме в някои съчинения на участници в събития от последните двайсетина години. Спомних си за Радослав Стефанов Радославов, беше меценат за издаването на краеведски и документални книги за родната му Златарица. Прегледах стари и нови публикации, след това четох внимателно книгата на Радославов и си признавам, че въпреки професионалната деформация първо да откривам слабостите на едно издание, този път се дистанцирах от обичайната практика – попивах „Разсекретени спомени” на един дъх, мислено спорих с автора по редица негови тези и заключения, и все пак накрая отгърнах последната страница с удовлетворението, че съм се потопил в един познат, и същевременно мистериозен свят, за който съм чувал тук-там на ухо или съм прочел мимоходом в клюкарските колони на някой информационен всекидневник.

Но какво имаше в това четиво – толкова интригуващо като екшън, увлекательно и въпреки тромавите на места масиви с документален „разсекретен” материал? Преди да се опитам да откроя някои от позитивните моменти в това издание, нека поздравя великотърновското издателство „Ивис” на г-н Иван Илийков (бивш ръководител на печатницата на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”), което отпечата с едно сравнително добро оформление, удачна композиция, приятна корица и добре композиран илюстративен материал тази книга. Тя се вписва сред останалите вече немалко на брой исторически, кни-

говедски и филологически издания, които реализира през последните години „Ивис” – нека припомним, че издателството има скромна печатница, но осъществява удачни печатни комуникации с други полиграфически структури и издателства от региона, направи няколцина книги с твърда подвързия, поддържа контакти и с Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий”, подготвяйки дузина сполучливи техни издания.

Кой обаче е авторът на „Разсекретени спомени”? В брой 1–2, 2009 г. на сп. „Издател”, с. 66–67, представихме накратко книгоиздателските дейности на сдружение „Роден край” – Златарица, и автора на жизнерадостната книга „Златарчани по пътя към Европа” на г-н Радослав Радославов, при това великолепно илюстрирана от великотърновския художник-карикатурист Петър Борсуков. Имах възможност да участвам в подготовката на тази забавна книга, нарисена с пиперлив златаришки хумор, също великолепно изработена от издателство „Ивис”, и затова сега, четейки новата книга на Р. Радославов, се изненадах от рязката смяна в тоналността на неговия стил., научих и доста непознати за мен факти и събития.

Действително „Разсекретени спомени” е изповедна книга на интересна личност. Полковник Радослав Радославов е с 12-годишен стаж в структурите на МВР. Между 1980–1990 г. ръководи силите на Държавна сигурност в региона. От 1990 г. до уволнението му от министерството – 1 декември 1991 г., заема отговорната длъжност зам.-директор на окръжното управление на МВР и впоследствие директор на Регионална дирекция на вътрешните работи в старата столица. Преди това, още в началото на 70-те години, е първи секретар на общинския комитет на БКП, впоследствие е първи секретар на окръжния комитет на ДКМС, изпълнява и партийна работа. Принципен е, има убеждението, че работи в полза на обществото и затова не приема ходатайства и внушения дори от изтъкнати представители на своята партия. Дали пък това няма да му изиграе лоша шега в следващите години?

Останал без работа след уволнението си от МВР, след 1992 г. той решава да създаде собствен бизнес, прави малка фирма и има лошия късмет да подхване съвместна работа с фирмата „Акрам Къмпани” (покровителствана от местните социалисти, а както впоследствие се оказва – всъщност от най-високите етажи на партийната йерархия в БСП и от самия Андрей Лukanov, с цел да се източат от няколко големи банки крупни суми (по-късно се разбира, че огромната далавера е била в помощ на социалистите, за спечелване на поредните избори).

Бившият шеф на държавна сигурност за великотърновски регион се озовава в епицентъра на Аферата „Акрам” с главно действащо лице преименувалия се палестинец Ангел Златанов (Джамал Абулибде Акрам) – на лошото място в неподходя-

щото време. И докато всички набъркани участници избягват или се покриват, Радославов опитва да запази достойнство, остава в България, не бяга зад граница, но е нарочен след серия задкулистни комбинации на бившата червена номенклатура за шеф на мафията в Северна България, жигосван е по страниците на червения вестник „Дума” от небезизвестния журналист Георги Тамбуев (впоследствие самият Тамбуев се оказва агент на ДС) в поредица от „разследващи материали” по споменатата афера, докато накрая не е арестуван и тикнат в затвора на печално известния по комунистическо време остров Персин. Там се разболява, но стиска зъби и оцелява. Води се „пребиваващ” в следствения арест на затвора Белене от 1995 до края на 1997 г., когато му е връчен обвинителния акт – в него е обвинен като подбудител и помагач, като „мозък” на аферата „Акрам”. Така Радославов е превърнат от свидетел в обвиняем. С шумното афиширане на неговото „престъпление” пред медиите и в съдебната зала – делото се гледа на няколко инстанции, истинските подбудители на крупната измамна схема се опитват да отклонят вниманието от себе си. Това всъщност е фабулата на тази странна на пръв поглед мемоарно-документална книга.

Пак напомням, че и самият аз щях да бъда предубеден за тази история и за случая „Радославов”, ако не бях прочел по-късни публикации в пресата и електронните медии, повечето събрани в интернет. Едни от най-солидните свидетелства са на съдебния заседател в Плевенския съд след 1995 г. Михаил Михайлов – офицер от резерва, служил в ракетното отделение на с. Телиш, член на БКП – БСП до 1999 г., чито редове напуска с дълбоко разочарование. Председателства Българския антифашистки съюз в Плевен. Разкритията на М. Михайлов се отнасят до редица злоупотреби на висшите ешалони на партията-столетница, като внасят и нова светлина в Аферата „Акрам” и осветяват нейните истинските партийни вдъхновители. Името на Р. Радославов не е замесено. Потърсени са дълбоките идеологически, икономически и дори криминални корени на тази, а и на други истории, свързани с партийни величия, чиято съдба и отговорности излизат от рамките на тази кратка рецензия.

Връщам се обаче към изложението на книгата. Тук е публикувано единственото интервю от 19 май 1994 г. на нейния автор и потърпевш от аферата „Акрам” пред Мариана Желева, кореспондент на

в. „24 часа” за В. Търново. То е първият пробив на независимата преса в опит да осветли събитията, без да бъдат влагани пред читателите послания за вина, каквото прави в своя партиен вестник агентът на ДС Г. Тамбуев, остьждайки Р. Радославов още преди процеса в поредицата статии „Раждането на мафията”. За чест на автора на „Разсекретени спомени”, той добросъвестно цитира пълния текст на тези публикации и едва след тях дава своя аргументиран коментар. В книгата на Р. Радославов намира място и становището, изразено в публикация на в. „Труд” от журналистката Румяна Братованова (интервю с партийния функционер Д. Йончев) „Истината за аферата „Акрам” няма да се разкрие”. Цитирани са и други публикации, особено на в. „24 часа”, които отвеждат следите на замисъла за аферата към ръководството на плевенската организация на социалистите. Впрочем, авторът на „Разсекретени спомени” припомня редица щрихи от портрета на Акрам – Ангел Златанов – за неговите връзки с местни и висши партийни функционери, за неочекваното му изчезване зад граница през октомври 1993 г. и за внезапното му „самоубийство” през 1999 г.

В книгата се срещат разкази за срещи с нащумели популярни лица по време на прехода – така при задържането си на „Развигор” съкилийник на автора е Кръстника на родната ни мафията – самият Иво Карамански, обрисуван е с най-едри щрихи и неговият съратник и почитател от старата столица – медийният любимец и „събъркана рожба на прехода” Митко Пищова. Много по-пикантна е галерията от образи, които един след друг застават в началните глави на книгата, където се разказва за динамичното начало на прехода – тук са небезизвестните във Велико Търново отец Христофор Събев, Стефан Комитов, Васил Бенчев, Антон Николов Американец, Дончо Павлов Брадата, Румен Капелов, намесени са преподаватели и студенти от Великотърновския университет, разказано е с едри щрихи за оперативни дейности на МВР – ДС по осигуряване на реда и спокойствието на великотърновското гражданство по време на извънредни събития като бдения, митинги, седящи стачки, палаткови лагери. Не са спестени критичните бележки на автора и към самата система на МВР и сътрудническия му апарат, а особено любопитен е онзи момент, в който по заповед от Центъра (министерството) се унищожава десетилетна инфор-

мация от секретните секции на Държавна сигурност: „Стотици чуvalи погълнаха почти цялата информация, събирана през последните петдесет години в Областта. Натоварен беше един автомобил ЗИЛ с чуvalи хартия на три реда един върху друг. Всички действия за изпълнение на задачата извършвахме по законите и изискванията на конспирацията, т.е. под прикритие. Автомобилът с този „секретен” товар беше охраняван от офицери от ДС, облечени в униформи на БНА. Този ценен товар беше транспортиран и претопен във фабrikата за хартия на гара Белово. С това приключи „голямата акция” в област Велико Търново, чрез която ние участвахме не в затварянето, а в претопяването на една страница от нашето минало. Според мен... този архив не трябаше да се унищожава, а да се обработи, изучи и анализира от специалисти по проблемите на националната сигурност, историци, политологи и др.” (с. 49).

Разглеждани като художествено-документална стойност на ретроспективния изказ, в „Разсекретени спомени” сред най-добрите страници са отразените в главата „Белене. Остров „Персин” – 1995/1997 г.” Припомняйки печалната слава на острова като трудово-възпитателно общежитие за принудително настаняване на обявени за политически опасни и извършили криминални престъпления лица, авторът повдига завесата и на съвременния затвор, далеч от неговите елементарни потребности, с ниското ниво на хигиена и здравоопазване, с лишенията от храна, дрехи и обувки. Тези няколко страници от книгата са потресаващи и с реалистичната картина на страданията, недоимъка и тегливата на затворените, както и с безогледното благодетелстване на властимащите – на входа и на изхода на затвора стоят роднински фирми, свързани с тогавашния министър на правосъдието, а в самия затвор се толерира рушветчийството, незаконното внасяне на стоки, благодетелстването на персонала за сметка на затворниците. Сюжетът е още по-парадоксален с това, че самият автор никога, като офицер от МВР, е инспектиран и отговарял за Беленския затвор и още други като него в областта, а сега е в ролята на потърпевш и сам понасящ мизерията и тегобите на лишените от свобода.

В заключение може да се отбележи и обстоятелството, че книгата е насытена с много фактология и тежки текстове на документи, затова на места се чете трудно, но пък си има своята стойност като

важно документално четиво, свързано с малко по-знатите процеси на демократичния ни преход. По този начин, със своеобразния си почерк авторът отстоява правото да бъде чут, да бъде отчетена и неговата гледна точка, да се каже истината, скрита зад томове прашни папки с дела.

Много нерадостни думи са написани за лошо работещото ни правосъдие, за редица недостойни личности в него. Не са спестени критики и препоръки в самата система на МВР, отчитат се позитивните и негативните в работата на тоталитарната и работещата в първите две години на прехода система на Държавна сигурност. Като че ли най-много на читателя ще допадне искрено-изповедният тон на тези мемоари – в тях Радославов може да е на места нравоучителен, но не и демагог; нещо повече – авторът отстоява формирани с години позиции на гражданин, стремящ се към по-справедливо,

по-толерантно и истински демократично общество. Затова ненавижда ренегатите от своята партия; бояджиите, които бързо сменят позиции и възгледи в името на лесно и бързо облагодетелстване. И ми се струва, че Р. Радославов е искрен, не заиграва, не се опитва да надскочи ръста си. Проявява се едновременно като обикновен човек и в ролята си на управник, на добро ченге със завиден професионализъм; но и на затворник, лазен от въшките и съпровождан от теглила наред с другите лишени от свобода.

Може би тази книга бе излязла в Съединените щати, някой би видял в нея идея за култов филм и дори сериал. Скромният ѝ тираж в България оставя надеждата, че все пак ще бъде прочетена не само от съвременниците на събитията, но и за поука на идните поколения.

Списание "Издател" излиза като творчески и научноизследователски проект на катедра

*"Библиотекознание и масови комуникации" при Стопански факултет на
ВТУ "Св. св. Кирил и Методий", ръководен от доц. д-р Лъчезар Георгиев.*

Проектът се подкрепя от УНИБИТ, под патронажа на неговия ректор проф. ик.н. Стоян Денчев.

Корица на брой 1
на сп. „Издател“,
излязъл през октомври
1994 г.
Основател
Лъчезар Г. Георгиев

Стопански факултет
Катедра „Библиотекознание и масови комуникации“

Университетско издателство
„Св. св. Кирил и Методий“ – В. Търново, 2011
Печатница „СИРА“ – В. Търново, 2011

Редактор на броя
доц. д-р Лъчезар Георгиев

Печатни коли 8

ISSN 1310 – 4624

Годишен абонамент или заявка за сп. „Издател“ може да направите на адреса на редакцията:

5000 Велико Търново, ул. „Теодосий Търновски“ № 2,
Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“
тел.: 062/ 618 295; 63 11 76; E-mail malina_pd@abv.bg

DEAR READER,

You can subscribe to the „Publisher“ magazine for the year 2010 by sending the subscription fee by mail-order to the following address:
5000 Veliko Turnovo, 2 Theodosi Turnovsky Str.
„Cyril and Methodius“ University, Prof. Dr. Luchezar Georgiev Georgiev
E-mail: Lu4ezargeorgiev@abv.bg

НОВИ КНИГИ

